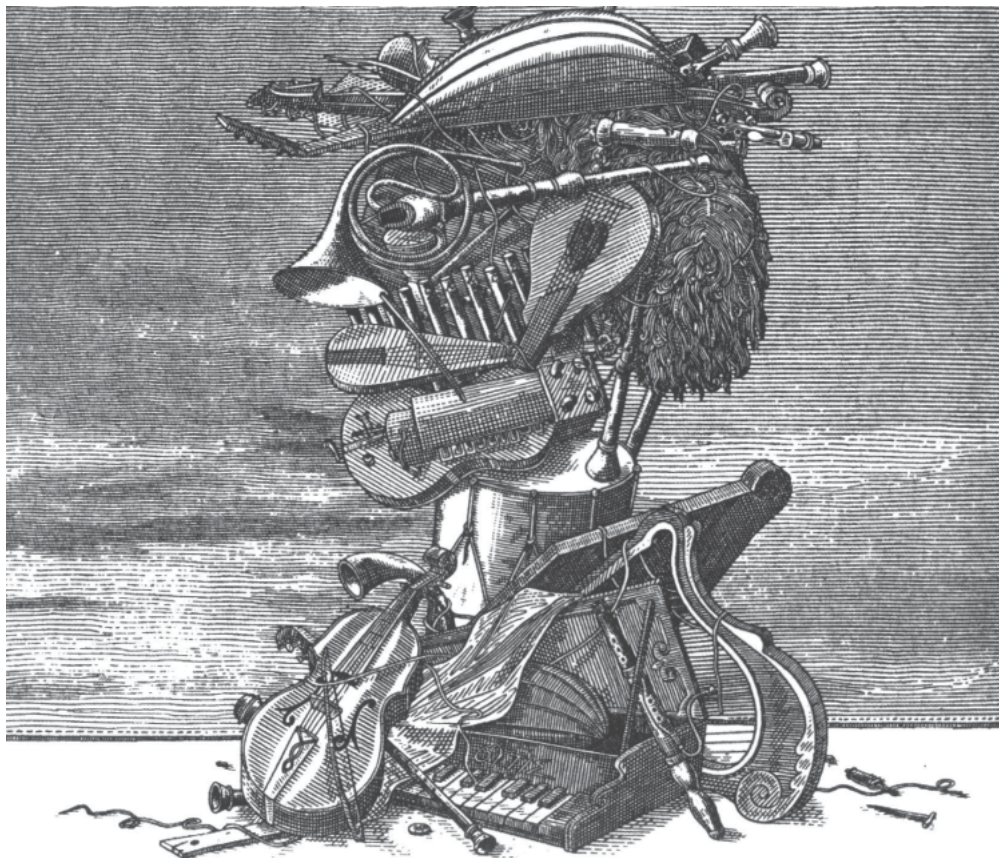

EGYÜTT

IRODALOM - MŰVÉSZET - KULTÚRA

2006
2
EGYÜTT

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG KÁRPÁTALJAI ÍRÓCSOPORTJÁNAK FOLYÓIRATA
AZ 1965–67 KÖZÖTT UNGVÁRON MEGJELENT SZAMIZDAT KIADVÁNY JOGUTÓDJA

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök: Vári Fábián László

Főszerkesztő: Nagy Zoltán Mihály

Tagok: Barzsó Tibor (olvasószerkesztő), S. Benedek András (főmunkatárs, alapító főszerkesztő 1965-67), Botlik József, Dupka György (lapigazgató), Fodor Géza, Füzesi Magda, Horváth Sándor, Ivaskovics József (művészeti szerkesztő), Penckófer János, Pomogáts Béla

Megjelenik negyedévente az Intermix Kiadó, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Nemzeti Kulturális Alapprogram, az Illyés Gyula Közalapítvány és a Credo Alapítvány támogatásával

Levélcím: Nagy Zoltán Mihály, 90221 Csonkapapi, Mező u. 168., Beregszászi járás,
tel.: 06 70 231 72 20. e-mail: n.zoltanmihaly@freemail.hu

Versrovat: Vári Fábián László, 90255 Mezővári, Városderék u. 28., Beregszászi járás,
vez. tel.: (00 380 31 41) 73 2 01, mobil: 06 20 334 34 69

A szerkesztőbizottság ungvári címe: 88000 Ungvár, Babuskin tér 5/a,
tel.: (00 380 31 22) 4 37 37, fax: (00 380 31 26) 1 70 27

E-mail: titkarsag@mekk.uz.ua; <http://www.hhrf.org/mekk/egyutt>;
<http://epa.oszk.hu/00500/00595>

Felelős kiadó: Dupka György

Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége, 88000 Ungvár, Babuskin tér 5/a
E-mail: gyorgy@d.uzhgorod.ua

Tördelés, képfeldolgozás, nyomdai előkészítés: CA Stúdió. Készült a Borneo Kft-ben.

A címlap Orosz István grafikusművész munkája.

Terjesztő: Ugocsa Könyvesbolt-hálózat, dr. Kovács Elemér és Kovács Katalin.

Tel./fax: 8 243 214 54, Nagyszőlős, Gagarin út 47.

Magyarországon terjeszti a Kárpátaljai Szövetség, Magyarok Háza,
1052 Budapest, Semmelweis u. 1/3.

Lapengedély száma: 3 T No. 188

A folyóiraton nyereség nem képződik

TARTALOM

- 5 CZÉBELY LAJOS:** Nyár a hegytetőn (vers)
- 6 LENGYEL JÁNOS–KOSZTÁK ISTVÁN:** „...Üzenetem: a Szépség”
(interjú)
- 8 TAMÁS TÍMEA:** Reminiszcencia, Keresés (versek)
- 10 ANTAL ATTILA:** Csodaszarvas, Kiűzetés, Jövő és eredet (versek)
- 12 OLÁH ANDRÁS:** Babylon pusztulása, mérlegelve, megőriztem (versek)
- 14 VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ:** Tábori posta (regényrészlet)
- 20 K. ROJÁK ANGÉLA:** Múlt és jövő; pillanat (versek)
- 21 S. BENEDEK ANDRÁS:** Húsvét, hófehér gyászban, Kufárok ideje
(versek)
- 22 NAGY ZOLTÁN MIHÁLY:** Apadó források (jegyzet)
- 23 PENCKÓFER JÁNOS:** [Ó, Édesistenem....] (vers)
- 24 RÉKASY ILDIKÓ:** „Másság” (vers)
- 25 PAPP ILDIKÓ:** Valami megszakadt (regényrészlet)
- 31 JÓKAI ANNA:** A Sátán örül (vers)
- 32 FÜZESI MAGDA:** Kagylóének (vers)
- 33 FERENCZI TIHAMÉR:** Kúszik, Árnyék, Az égig, Biztatás, Jóslat,
Magányom kulcsa, Konklúzió (versek)
- 34 BARTHA GUSZTÁV:** Panoptikum (dráma, befejező rész)
- 43 VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ:** Kannibál évszakok (vers)
- 44 FODOR GÉZA:** Új Atlantisz (vers)
- 45 ZSELICKI JÓZSEF:** farsang; tavasz; vihar (versek)
- 46 DOBOZI ESZTER:** Hegyek, Föl-le... (versek)
- 48 HEVESI KOVÁCS JÁNOS:** a szépség oltára; magány (versek)
- 49 BAKOS KISS KÁROLY:** A költő hogyha..., Búcsúzás-töredék, Portré,
Ceterum censeo (versek)
- 50 SZILÁGYI SÁNDOR:** szakadt hang; álarc (versek)

- 52 SZÖLLŐSY TIBOR:** (Kisebbségi) önéletrajz (tárcanovella)
- 54 BECSKE JÓZSEF LAJOS:** Félelem (vers)
- 55 TÓTH FERENC:** Rejtély (novella)
- 59** Egymástól tiltott szeretők. (ruszin népballada VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ fordításában)
- 61 S. BENEDEK ANDRÁS:** Visk, megírva (recenzió)
- 65 ALFÖLDY JENŐ:** „Az idő... a költőnek dolgozik” (recenziók)
- 67 IVASKOVICS JÓZSEF:** A zene világa – világtalanoknak (recenzió)
- 75 KOVÁCS GÁBOR:** Radikális Én (tanulmány)
- 83 ROJÁK VINCE:** A nemzettudat és a személynévválasztás (tanulmány)
- 86 KOVÁCS PÉTER:** A történelmi Ungvár környéke (tanulmány)
- 93 D.Gy.:** Művelődési életünk krónikája
- 98 Új könyvek**
- 98 Szerzőink**
- BARTAL KLÁRI–IVASKOVICS JÓZSEF: Májusi fohász (megzenésített vers)
- CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY: A szabadság (vers)

NYÁRA HEGYTETŐN

*Jó itt az erdőben sétálni veled,
csókok emlékével bolyongani a sötét lomb alatt,
idefent szökellő illatok csobognak,
lent a távolból a Tisza tajtékai virágzanak.*

*Ahogy lépkedsz,
bódul kacagó testeden a fehérnemű,
s bódulok én is veled,
csalogat a szoknyád alatti ringás,
de elhárít tekinteted.
Így is jó, mert nem fagyok csókolnak,
de vadrózsailat, s az idő szablyája,
a lelkifurdalás is hüvelyében pihen.*

*Talán el tudjuk feledni egy pillanatra,
egy néhai ország levágott lábfején e hegy,
jogról, igazságról most nem várunk híreket,
csak a karcsú szelek zümmögik meztelenné
lázás föld-tested, tüze még rám nevet.*

*S mint csábuló, ki házasságtörésre készül,
gyávaságom őrzöngését csillapítva
átlépek lelkiismeretem tört tetemén,
és indulok újra magam benned keresni meg.*

*Elbóbiskol tépett önérzetem,
s arról álmodom, eggyé válik a test,
mert az egész csak akkor lesz egész,
ha részei hűséggel vannak egymás iránt,
s kebleid sáncába temetkezhetem.*

„...ÜZENETEM: A SZÉPSÉG”

Beszélgetés

Koszták István

*Budapesten élő, Kárpátaljáról elszármazott
grafikusművésszel*

– *Elöljáróban néhány szót magadról, például az áttelepülésed kapcsán...*

– 1989-ben jöttem ki, úgymond családegyesítés címén. Valójában untam, szűknek éreztem az otthoni kereteket, riasztott a naponta megtapasztalt perspektívtalanság. És persze szomjaztam a magyar kultúrát és természetesen a világkultúrát. Mivel otthon kimerítettem az ismeretszerzés lehetőségeit, úgy döntöttem, kitágítom a határokat, szétnézek a világban.

– *Mit tartasz munkásságod, munkáid legfőbb jellegzetességének?*

– Tízennyolc éves koromban végeztem el az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskolát. Visszakerültem Beregszászba, és ekkor – úgymond – elkezdődött művészi pályám. Legkedvesebb kifejezőeszközöm kezdettől fogva a grafitceruza, amihez később a színes ceruzák is társultak. Eleinte absztrakt dolgokat rajzoltam, utána áttértem a realista ábrázolásmódra. Mindig is csak saját kompozíciókban gondolkodtam. A természet ihlette csendélet nem igazán érdekelt, de van néhány ilyen jellegű alkotásom is. Munkáimban sokkal inkább az élet súlyos kérdései foglalkoztatnak. Mivel rengeteget utaztam, gyakran megragadtak a különböző városok absztrakt formái. Egy időben szinte beleszerelmesedtem az orosz templomokba, az ősi orosz városokba, mint Szuzdal, Zagorszk, Vlagyimir. Ezek mellett rabul ejtett a Baltikum varázsa: Tallinn tűhegyes tornyai, Vilnius nyugodt lankái, Riga pezsgő élete... Soha nem a nagyközönségnek dolgozok, soha nem azért, hogy eladjam a képeimet. Engem belső kényszer hajt. Egy művész számára az a legfontosabb, hogy egyedi dolgokat hozzon létre, még akkor is, ha azok nem találkoznak a közízléssel.

– *Most éppen mivel foglalkozol, pontosabban: mi foglalkoztat?*

– A művészetet olyan folyamatként fogom fel, amely mindig magával hozza a megújulás lehetőségét is. A stílusomon keveset változtatok, számomra a kifejezés organikus kell hogy legyen. A művészetben legfontosabb az őszinteség.

– *Vannak példaképeid?*

– Van – egyetlen egy: Michelangelo, a szobrász. Az ő legszebb alkotása a *Pieta*, amit nagyon sokféle változatban lerajzoltam. Ez a vesszőparipám, mert annyira szép, hogy megőrülök tőle. Ilyen időtálló szépséget még soha senki másnak nem sikerült kifaragnia. Hozzá kell vennünk: Michelangelo huszonhárom éves volt, amikor megalkotta a világ legtökéletesebb szobrát.

– *Az imént azt mondtad, hogy az élet súlyos kérdései foglalkoztatnak. De – az alkotó szempontjából – mi az üzenete munkáidnak?*

– Az én üzenetem: a szépség. Szerintem a világot a szépség fogja megváltani – ha egyáltalán meg lehet váltani.

– *Mit értesz a szépség fogalmán?*

– A szépség egy másik definíciója az egyetemes igazság. Erről többet nem tudok mondani.

– *Magadról is szűkszavúan beszélsz. Ennek nyomós okai vannak?*

– Ahogy vesszük. Szabad ember vagyok, mindig is a szabadság vonzott. Az emberi kapcsolatokat fontosnak tartom, sok barátom van. De az is igaz, hogy az ember sokszor csalódik a barátaiban.

– *Milyen terveid vannak?*

– Sokat rajzolni... Tavaly Balatonföldváron megalakítottuk a Kárpátaljai Írók, Költők, Művészek Magyarországi Alkotóközösségét. Az elnevezésből kitetszik, hogy az irodalom művelői között itt szerepet kaptak a képzőművészek is. Én azt szeretném, ha a kárpátaljai művészet végre helyet kapna az egyetemes magyar művészetben. Tehát, ha ránéznek – például – egy kárpátaljai festő alkotására, az könnyen beazonosítható legyen. Hiszen mi magunkkal hoztuk a Kárpátok levegőjét, Magyarország egykori, elfelejtett csücskének fontos jellemzőit.

– *Egy kárpátaljai tárlat közepén ülünk, ahol a te munkáid is láthatók. Innen adódik a kérdés: te – vagy az általad említett alkotóközösség – tervez-e tárlatot a közeljövőben odahaza?*

– Áttelepülésemkor munkáim egy részét Beregszász városára hagyományoztam. Ezek többsége alkalmazott grafika és filmplakát. Ha Beregszászban – ahogy arra már sok ígélet elhangzott – végre létrejönne egy igazi kiállító terem, akkor mi, beregszászi képzőművészek mindenképpen összeállítanánk egy közös tárlatot, attól függetlenül, hogy Magyarországon élünk, vagy otthon, Beregszászban.

Lejegyezte: LENGYEL JÁNOS

*Tamás Tímea (eredeti nevén Vofkori Mária) 1962-ben született Zetelakán (Románia). A kisvárdai Rétközi Múzeum igazgatója. 1990-től 1995-ig a Kriterion Könyvkiadó kolozsvári szerkesztője volt. **KörÉvek** című Forrás-kötetéért (versek, Kriterion, Bukarest, 1992) megkapta a Kolozsvári Írók Társasága díját, **Tempus fugit** című kisesszé-gyűjteménye (Komp–Press, Kolozsvár, 1995) **A Hét** című folyóiratban része-sült. 1994 és 2001 között Kanadában élt, ennek az időszaknak az élményei ihlették **Egy kelet-európai** című, jegyzeteket és esszéket tartalmazó könyvét (Polis, Kolozsvár, 2002). Az 1996-ban napvilágot látott **A madárijesztő panaszai** című kötete után 2005-ben újabb verskötete jelent meg **A hetedik törpe** címmel a kolozsvári Polis Kiadónál.*

TAMÁS TÍMEA

REMINISZCENCIA

*odú a szerelmed
rókalyuk
két kijáráttal
itt állok
Isten kék ege alatt
rám tűz a nap
tudom hogy rajtad hol a lakat
s a kulcsot is láttam
a rókalyukban
ottmarad*

*sár tapad kezemhez
lassan letörlöm
avar van – barna a határ
vigyázz a világ kívüled is van
nem keresed s így nem talál
rád a templomok s füvek
kesernyés sárga illata
s hiába jössz ki a rókalyukból
visszamész hisz ott van a háza
háza maroknyi lelkecskédnek
mely néha gyikokra nyelvet öltöget
s nem hallja soha fényes hajnalokon
ciripelni a balga tücsköket*

sár tapad kezemhez
lassan letörlöm
ősz van – barna a határ
elmegyek
lesz még ki rád talál
a szék ma fehér szegélyes
feltűzöm lassan a hajam
a szobából halkán kilépek
az Úr napja süt rám boldogan
sic transit gloria mundi
szellő viháncol hangosan
s az éj szelíd trónja körül
békák brekegnek boldogan

KERESÉS

valahol vagy
a hely a másé
kijutni volna jó
de mint 1 labirintus
olyan a lét
az élet vagy ez
amiben szaladsz
haladsz
de merre nem tudod
nyakadon hurok
elmeszesedett erek húzzák
merevebbre
fordulnál nem lehet
valaki azért nálad hagyta
a kulcsot és az eszedet
mi sokat tud pedig
csak azt kéne
hogy a kulcs minek a nyitja
s hogy e zúzmarás gömbbe zárva
milyen is az élet titka

Antal Attila 1956-ban született Sátoraljaújhelyen. Gyermekéveit a zempléni hegyek között, egy erdésztyánán töltötte. Iskoláit Sárospatakon, Nyíregyházán és Debrecenben végezte. 1992-ben egyetemi doktori, 2002-ben PhD címet szerzett. Jelenleg a Nyíregyházi Főiskola Irodalom Tanszékének docense.

Verseit az elmúl évtizedekben a megyei fórumokon, antológiákon kívül többek közt a *Napjaink*, a *Holnap*, a *Hitel*, a *Vigília*, az *Új Ember*, a *Somogy*, az *Új Forrás*, a *Stádium* és a *Kincskereső* közölte. Kötetei: *Útközben* (1986), *Felelhetsz bármely kódban* (1995), *Arcunk emlékei* (1999), *Párhuzamos világok* (Szepessy Bélával közösen, 2005). Az irodalommal elemzőként is foglalkozik, Áprily Lajosról szóló könyve 2003-ban látott napvilágot a kolozsvári *Kritérium Könyvkiadó* gondozásában.

ANTAL ATTILA

CSODASZARVAS

*Felhő-állat az égen:
izzó csodaszarvas –
elnyílt szájjal száll fűjtat
némán alkony-vérben*

*agancsa negyven ágán
negyven lángnyelv pillog:
éveim csillárával
fut sebesült-árván*

*űzzem? minek! csak intek
– íjam elrepedt rég –
és homálylok lovatlan:
emlék-arcú vendég –*

*mire az égen üszkös
rongyok feketéllnek
szmog marja szemem verik
főmes neon-fények*

KIÚZETÉS

*Égek dideregve:
csillag jég tükrében
veszve bizonyosságom
nincsen fölmentésem*

*magamodnék magammá
és másulnék mássá
zsugorodnék porszemmé
tágulnék világgá*

JÖVŐ ÉS EREDET

*Ott kezdem újra
ahonnan csak egy földút
vezet tovább*

*taposom porát
elsöpröm magam mögött
lábam nyomát*

*romlatlan föld szűz
rengetegében tisztást
kanyarítok*

*földet dús asszonyt
termékenyíték új hont
alapítok*

*sorsok gerezdje
majd itt közösség-eggyé
forrad-heged*

*s a nyelvben – tükrök:
ragyogják egymást jövő
és eredet*

Oláh András 1959-ben született Hajdúnánáson. Diplomáit Nyíregyházán és Debrecenben szerezte, jelenleg Mátészalkán tanít.

Első írásai Fodor András támogatásának köszönhetően jelentek meg a 80-as évek közepén. 1990-től rendszeresen publikál magyarországi és határon túli folyóiratokban. Több műfajban alkot. Eddig hét verses- és egy novelláskötete jelent meg, a legutóbbi **Fagyöngy és jégcsapok** címmel 2005-ben a Kráter Kiadónál.

2004-ben az NKÖM pályázatán 3. díjat kapott. Új kötete, amely három történelmi témájú drámát tartalmaz, az idei nyári könyvhétre lát napvilágot a Magyar Napló Kiadó gondozásában.

OLÁH ANDRÁS

BABYLON PUSZTULÁSA

*Isten akkor két szemét behunyta
arcába fröccsent bár a vér és a sár
a meddő vitákat végleg elunta
és eltúrta a Gonoszt ki köztünk jár*

*nem kellett hozzá ezeregy éjszaka
nem kellett más csak közöny és félelem
al-Rasid földjén keresztetek hada
ült tort – s ásott sírt a csüggedt értelem*

*nem Hammurapi törvénykezett ma itt
s kívánt szemet szemért... a bűnt fedezte
s a világ gyermekkorának álmait*

*feszítette vandál horda keresztre...
s ott – hol tavaszra vérrel jött a tél –
Seherezádé csak holtaknak mesél...*

mérlegelve

(J. A. emlékének)

*kábán nézed mint úszik a dinnyehéj
s hogy Dunába ölik a hajléktalant
látod: a szennyes ár örvénylik alant
vonz a mély és téged győzköd hogy ne félj*

*mérgeznek néptelen pályaudvarok
s szemben a falra feszülő keresztrel
este lopott fa lángjánál melegszel
s hogy mit érlel sorsod még nem tudhatod*

*megmaradsz magyarnak számkivetve is
poste restante küldöd el mindegyik dalod
s a hírekből tudod meg: te vagy a halott*

*ki sínekre száradt testtel fekszik itt...
romló húsoadat szótlanul kiméred
marad utánad némi apró s egy mérleg*

megőriztem

*azt a karácsonyt
a vibráló mondatok
ölében rejtőzőt
mikor minden gondolatommal
téged simogattalak
mikor a szavak tengelyig
süppedtek a hóba
s a vakító fehér
elfedte távoli arcodat
azt a karácsonyt
az elsőt nélküled
mikor csak egy szánkó
talpai rajzolták a hóba
a hozzád vezető térképeket
megőriztem
s most elküldöm neked*

TÁBORI POSTA

(Folytatás)

Hétfőn, a reggeli eligazításon Pankov őrnagy teljesen váratlanul bejelentette, hogy küszöbön áll németországi hadseregcsoportunk nagy tavaszi hadgyakorlata, s azon a mi brigádunknak is bizonyítania kell.

– Mint tudvalévő – kezdett az indoklásba –, a Krug-rendszert a harcoló gyalogsági és páncélos csapattesteknek a hátszárzból szervezett légvédelmére hozták létre. Más kérdés, hogy amióta az állandó határvédelemben jelesre vizsgázott, szinte kizárólag ebben a szerepkörben használjuk. Elérkezettnek látjuk az időt ahhoz, hogy a mozgásban lévő léghárító egységeink harcászaltságba állításáról is tapasztalatokat gyűjtsünk. Az indulás csak napok kérdése, az úti cél pedig az ország északi térségében, a Balti-tenger partvidékén elterülő nagy katonai gyakorlótér, a *Lieberosa*.

Jókedvű morajlás hullámozott végig a sorokon, leplezetlen örömmel fogadtuk a hírt. Azt ilyenkor senki sem firtatja, hová, merre, mennyi időre és milyen körülmények közé készülünk, csak az a fontos, hogy ebből a bezártságból minél előbb kimozduljunk. Ezen senki ne csodálkozzék, mert a szabályzatok bűvöletében élő főtisztek szerint már az a katona is megsérti a fegyelmet, aki a laktanya területén valahol elücsörög, vagy kissé elbáméskodik. Miért nincs az alegységével? Ki a parancsnoka? És különben is: a körlet területén helyváltoztatás közben a katona csak díszlépésben közlekedhet! Ez előbb-utóbb mindenkinek az agyára megy, de ha egyszer elhagyjuk a karámot, parancsnok legyen a talpán, aki a szabályzatok végrehajtását a tábori körülmények között is be tudja tartatni!

S amint Kede befejezte a szűkszavú tájékoztatást, újabb meglepetés várt ránk. Szmolenszkij mérnök-alezredes, a parancsnokhelyettes lépett elő és bejelentette, hogy a tüzérosztály fegyverzete három darab 32 mm-es ikercsővű gépgyúval bővült, amelyekhez az útegek állományából kell kezelőszemélyzetet biztosítani.

– Ezeknek sok hasznát ugyan nem vesszük – magyarázta –, ellenben a fegyverekkel ismerkedve megtudhatjuk, hogy a rakétatechnika elterjedése előtt a légvédelem hatékonysága jelentős mértékben a tüzerek ügyességének, rátermettségének a függvénye volt. Ma műszerek végzik helyettünk a röppálya-számításokat és korrekciókat, ám annak idején a

célpont megsemmisítése a tüzérnek személyes kihívást jelentett, mivel szemtől szembe találkozott az ellenséggel. De, hogy ne bocsátkozzák további pszichológiai fejtegetésekbe, átadom a szót Bolsakov törzsparancsnoknak, aki ismerteti a létszámnövelés személyi vonatkozásait.

A százasos, kezében az írott parancsok könyvével, néhány lépést tett a felsorakozott alegységek felé, végigfuttatta rajtuk a tekintetét, s elhangzott a vezényszó:

– Harmadik tüzérosztály, igazodj! Vigyázz! Hallgasd a törzskar parancsát a személyi állomány bővítéséről és részleges átszervezéséről! Az 1. ütegben lövegparancsnokká nevezem ki Ivanov közlegényt, akit a harci és politikai kiképzésben elért kiváló eredményei elismeréseként tizedessé léptettek elő. Ivanov lövegparancsnok mellett irányótüzérré Kucenko közlegényt, lőszeradogatóvá Fábían közlegényt nevezem ki, akit vezetőgépészi beosztásából a mai napon felmentettem.

Nagyjából ugyanezt a szöveget hadarta el a másik két üteg vonatkozásában is, hozzátéve, hogy az elhangzott parancs a kihirdetéstől kezdve lép érvénybe, végül „Pihenj!”-t vezényelt.

Bekövetkezett hát, amit ütegparancsnokom már februárban jelzett: új szolgálati beosztásba kerültem. Kisebbség lesz a felelősségem, s öt márkával rövidebb a havi illetményem. De tüzér azért talán már mégsem lesz belőlem, hisz ez az egész merő formalitás csupán, s mégis szükségszerű, mivel a világpolitikai helyzet újabb, ezúttal pozitív változásainak következménye. Bizonyára arról van szó, hogy a SALT-egyezmények végrehajtása során felszabadult személyi állománynak és a megsemmisítésből kimaradó haditechnikának helyet kellett találni. Így lett Ivanovból lövegparancsnok és tizedes, belőlem meg lőszeradogató közbaka. Mint hamarosan kiderült, Vologya Ivanov a lehető legkomolyabban kívánt eleget tenni parancsnoki teendőinek, ám velem, mint beosztottjával, nem sokra haladt.

Az ebédet követő szabadidőben Vologya felvarrta vállapjaira a két aranyárga stráfot, s egyúttal felfrissítette gallérja gyolcsbetétét is. Aztán vasalót melegített, s a zubbony hátrészére, vállmagasság alatt keresztirányban olyan élt vasalt, amelyet a pantalló száraira szokás, a derék alatti szélesedést pedig hátul két takarosan levasalt ráncsal igazította teste karcúságához. Feszesen álljon az a zubbony, amint egy altiszthez illik, ne lógjon rajta összevissza, mint vetkőző kutyán a szőr! Amikor a tükör elé állt, ellenőrizni külsejét, látszott az arcán, hogy nagyon is elégedett önmagával. Nem volt még teljesen romlott, mert hiúsága leplezésére egy,

a homlokán éktelenkedő pattanással kezdett foglalatoskodni. A fiúk oldalról rá-rásandítottak, s inkább csak maguknak jelezve a nemtetszést, diszkrétén rázták a fejüket. Eddig is fenn hordta az orrát – mi várható ezután?

Szigyelnnyikov érkezett meg, s a kaszárnya előtt sorakozót rendelt el. A legfiatalabb korosztály el is indult azonnal, hogy alakuljon a sor. Őket a féldíősek, majd a másfélévesek követték, s a leszerelésüket váró öregek, mint mindig, utolsóként csatlakoztak. Andrjusa Lukaszov elindult a kijárat felé, de meggondolta magát, visszahúzódott, mert közben feltámadt a szél, és apró szemű, hideg esőt hozott magával.

– *Oj, kákájá protyivnájá, nye ljotnájá págodá! (Micsoda pocsek, repülésre alkalmatlan idő!)* – mondta.

Ivanov erre felkapta a fejét:

– Ki az, akinek repülésre alkalmatlan az idő? – kereste a hang gazdáját. – Ezt még egyszer meg ne halljam! A katona minden helyzetben a parancsra összpontosít, s eközben az időjárás nem lehet befolyásoló tényező. Megértetted? – fejezte be egy kérdéssel az okítást, miután elkapta a moszkvai bajtárs tekintetét.

Az őrnagy elismerőleg bólintott, s elindult az újdonsült parancsnok felé.

– Rendben van, Ivanov tizedes. Sorakoztasd és vezesd az üteget a műszaki foglalkozásokra, aztán a hozzád beosztott tüzértanoncokkal együtt megnézzük azokat a híres lövegeket.

– Értettem, őrnagy elvtárs! – nyugtázta Ivanov az utasítást, majd sorakoztatott, és a géppark felé vettük az irányt, mert ott vannak az oktatótermek is.

Amint megérkeztünk, az őrnagy már integetett az egyik, eddig üresen álló garázsfiók felől. Különváltunk a többiektől és megszaportuk lépteinket, hisz mindannyian kíváncsiak voltunk a „jöveményre”, ami két gumikeréken és viaszosvászon úti öltözékben várt ránk a garázsban.

– Nagyobbnak gondoltam – szólt elsőként az irányzótüzérré kinevezett Kucenko, aki máris a védőponyva bontásához kezdett.

Mindössze három-négy kötést kellett kioldania, s feltáruktak előttünk a matt-fekete, enyhén olajozott fémtest hűvös bájai. A ponyva alatt egyszerűbbnek, darabosabbnak képzeltem, de kibontva már egészen barátságos volt és kecses, akár egy azonosítatlan, hosszú szívókákkal teremtett óriásrovar.

– Nos, harcosok, gurítsuk ki a placra, hadd vegyük szemügyre alaposabban – vetett véget a haszontalan bámészkodásnak a *kombát*.

Felkaptam a garázs padlózatára eresztett vontatórudat és megindultam a kijárat felé. Nem volt nehéz, mégis meg kellett markolnom rendesen, mert az ellenkező oldalra billent súlypont hatására a két gumikerék másfelé kíváncozott, s a rúd ide-oda játszott a kezemben. Irányzótüzér ütegtársam látta, hogy felfér a segítség, s hátulról nekidőlve kivezettük, a betonozott tér közepére állítottuk az engedetlen paripát. Ott ismét körbeálltuk, majd, alaposabban szemügyre véve, az őrnagy felfedezett a kerekek fölött egy-egy fogantyút. Az egyiket gondolkodás nélkül megrántotta, mire a kerék szép lassan kibukott alóla, s az ágyútalp féloldalt dőlve, halk szisszenéssel a betonra ereszkedett. Esését – szerencsémre – egyszerű hidraulikus szerkezet lassította, mert az ellenkező oldalon, miután Ivanov ugyancsak kioldotta a másik biztosító kart, azt vettem észre, hogy egy tenyérszerű nagyságú, acélkarmokkal ellátott kapaszkodó ereszkedik a csizmám orrára. Elrántani már nem érkeztem a lábam, mert a karmok belekaptak a csizmafej bőrébe. Rémület futott át rajtam, s lábujjaimat ösztönösen a talpam irányába görbítve, megrökönyödött társaim legnagyobb ámulatára, könnyedén kiléptem az odaszegzett csizmából.

– Nem sérültél meg? – termett mellettem máris az őrnagy.

A válaszom tömör és kellőképpen frappáns volt:

– Nem, őrnagy elvtárs. Ökölbe szorítottam a lábamat.

A fogalmazás sajátos eredetisége harsány derűtséget keltett a bajtársakban, s míg a fejüket rázva, térdüket csapkodva, nevetve ismételtették képtelen nyelvi leleményemet – *Ti szmotri! Nogu zázsál v kulák! Nogu zázsál v kulák!* – , fél lábon egyensúlyozva kiszabadítottam a karmok alól pörül járt csizmámat. Az orrész bőrén két acéltüske is áthatolt, de a csizmatalp ép maradt. Nem baj, úgyis kiszolgálta már a magáét, néhány hét múlva újat kapunk – nyugtattam magamat, s a kapcát megigazítva visszaléptem a meggyötört lábbelibe. Ivanov tizedes ekkor már a gépágyú nyergében ült, s egy előtte álló kerék fogantyúját megragadva gyors, horizontális, ringlispilszerű forgásba kezdett, egy másik kerék forgatásával pedig vertikálisan mozgatta az ikercsöveket. Félre kellett ugrálni előle, így rendes kis kört tágított maga körül. Közelebről vizsgálva láthattuk, az első kerék egy 360°-ra osztott skála fölött mozog, a másodiknak viszont a derékszög határai között jelölték ki a pályáját. Nyilvánvaló tehát, hogy az irányzótüzérnek e két eszköz együttes és egyes használatával kell a csöveket a megadott irányba és magasságba állítania. De hogyan működik, hogyan lő ez az elmés gépezet?

Műszaki leírást nem találtunk mellette. A felhúzószerkezet fogantyúja előkerült, de a ravaszt vagy akármit keresni kellett. S mint hamarosan

kiderült, kézmagasságban nem jó helyen kerestük, mert ennél a fegyvertípusnál egy pedál működteti a kioldószerkezetet. Csattant is az akkorát, mint jókora kalapácsütés az üllön. Oldalt, egy rögzített, csappantyúzárás fémdobozban megtaláltuk a gyakorlótöltényekkel megtöltött hevedert, befűztük a felnyitott závarzatba, s ezzel elvben már működésbe hoztuk a gépágyút. Kérdésünkre azonban, hogy mikor próbálhatjuk ki éles töltényekkel is, ütegparancsnokunk csak széttárta karjait, s egyéb irányú elfoglaltságára hivatkozva nyugodtan hagyott ott bennünket a frissen avatott altiszt parancsnoksága alatt.

Ivanov altiszt a lehető legnagyobb elszántsággal látott hozzá, hogy tüzérre képezzen ki bennünket. A fegyvert ismét kerekeire, menetkész állapotba állíttatta, megadta a menetirányt, s Kucenkoval ketten ügető tempóban megindultunk a betonon. „Ellenséges repülő délnyugat felől, lőállást elfoglalni!” – hangzik a parancs. Megállunk, a fegyvert a megfelelő irányba fordítjuk, s amit tanultunk, most elismételjük. Ezúttal Kolja pattan a nyeregbe, de én még csak most szedem le a tokot a csövekről. A tizedes elégedetlen, ezért érvényteleníti az előző parancsot, s kezdetjük újra az egészet. Ismét menetkész állapotban várjuk a megadott irányt, ügetünk jó hosszan, míg el nem hangzik újból a parancs: „Ellenséges gépek nyugat felől, harcállást elfoglalni!” Megállunk, talpra eresztjük a fegyvert, a lemeztelenített csövek a megadott irányba fordulnak, s mint lőszeradogató, kiszedem a hevedert, elkezdem befűzni a felnyitott závarzatba. A tizedes sűrű fejcsóválások közt az óráját nézi, majd megszólít:

– Fábían közlegény, te úgy mozogsz, mint akit lelassítottak. Még nem tanultad meg, hogy a feladatot pontosan és a lehető leggyorsabban kell teljesíteni!? Hogy a következő kísérlet eredményesebb legyen, most harminc kört futsz az ágyú körül. Futólépésben, indulj!

Még fel sem fogtam, mi történik itt velem, s mintha magam is az ágyú egyik fogaskereke lennék, elindulok, és gépiesen elkezdem számolni az apró köröket. A nyolcadik után szédülést érzek, lassítom a tempót.

– Szaporábban, szaporábban! – érkezik máris a sürgetés. – Ez még csak hat volt!

– Nyolc! – vetem oda ingerülten, s mintha a testem is lázadna, megálllok, lábaim makacsul odatapadnak a betonhoz.

– Fábían közlegény, hozzám!

A tudat engedelmeskedik, már mozdítja felsőtestemet, de a lábaim nem akarják érteni az utasítást, úgy kell egyenként elrántani őket. Ott

állók a fél fejfel magasabb, vöröses-szőke parancsnok előtt, aki nyakát előre nyújtva, fejét kissé meghajtva egészen a képembe bújva sziszeget:

– Azt mondtam, harminc kört!

– Egyet se többet! – nézek elszánt daccal savószínű szemébe, s érzem, hogy a halántékom lüktet, füleimben dobol a vér.

Már az ő feje is vörös. Ezen egy pillanatra elmélázom, s nem veszem észre, hogy a kezét emeli. Villámgyors mozdulattal ütött. A betonról szinte azonnal felpattantam, s szembefordulva vele, jó adag vért köptem a lába elé, hadd lássa, milyen eredményes volt a jobbegyenesése. Zsebkendőmért nyúltam, s míg a hordástól elpiszkolódott fehér gyolcsot zsibbadt, szétszaggattam ajkamra tapasztottam, megvetéssel néztem végig Ivanovon, majd szó nélkül elindultam a garázssor felé. Háttal a falnak leültem, s a véres zsebkendőt tiszta oldalára forgatva óvatosan megtapogattam sajtó fogaimat. Mindegyik a helyén volt, bár az elülsők alaposan meglazultak. Mire mindez kiderült, Ivanov előttem állt.

Már nem vörös a képe, inkább sápadtnak és zavartnak mondható. Látom, hogy meg akar szólítani, de nem tudja, hogyan tegye. Felállok, hisz mégiscsak a felettesem, s ezzel sikerül átsegítenem a közénk emelkedett akadályon. Megkönnyebbült sóhajjal vesz erőt magán:

– Te... hány éves vagy? – keresi a tekintetemet.

– Husz-szon-ket-tő – szótagolom halkán, de határozottan.

– Én csak huszadik... Én nem tudtam... – bámulja a csizmája orrát. – Én nem tudtam...

Jól van – gondolom elégedetten –, ez felér egy bűjtött bocsánatkéréssel, de egyelőre nem reagálok rá, hadd eméssze magát még egy darabig. Lám, nem kell feltétlenül visszaütni, olykor elég lehet egy beszédes pillantás. Ennek a fiúnak minden elszántsága és keménysége mellett van annyi intelligenciája, hogy felfogja és értelmezni tudja a jeleket. Ugyan mit olvashatott ki saját okulására a szememből? Talán azt, hogy ha megöl, akkor sem hajtok végre az előbbihez hasonló értelmetlen parancsokat – megalázni, nevetségessé tenni nem hagyom magamat.

– Tudod, amikor mi a csapathoz kerültünk, kegyetlenül hajtottak. Mondhatnám úgy is, hogy *először kibasztak, aztán kiszárítottak bennünket (vijebáli i viszusili)* – szólal meg Ivanov egy gondolatnyi szünet után.

– És úgy gondold, hogy elérkezett a törlesztés ideje? – próbálok a pillantásába kapaszkodni.

– Nem tudom... Most már... nem tudom... – dadogja félrefordulva.

A másik kettő lehajtott fejfel néz maga elé. Azt hiszem, a mai kiképzés ennyi volt.

Három-négy nap úgy telt el, hogy Ivanov került minden kontaktust velem. Aztán a hét végén, amikor huszonnégyórás szolgálatba készülődve az ütegparancsnok őt bízta meg a *posztok* elosztásával, mégis megszólított:

– Ti Lukasovval ketten most nem álltok fegyveres őrségbe. Úgy látom jónak, ha kaszárnyaügyeletben maradtok. Rendben lesz így?

– Jó, nekem tökéletesen megfelel – válaszolom, s látom, hogy az ő arcára kiül a megbékélés halvány mosolya.

K. ROJÁK ANGÉLA

MÚLT ÉS JÖVŐ

Kisfiamnak

*Felsírnak az éjszakák és
nappalok,
benned utak sokasága
összefut.*

*Árokiparton ébrednek –
mosolyoddal te a mennybe
nyitsz kaput.*

*Veled együtt
létezem,
minden percem*

*a tiéd,
benned újra átélhetem,
ami szép.*

*Tudatmélyben fészkelődik,
felszárnyal a
gondolat –
kilombosodsz új reménnyé,
tovább viszed
álmodat.*

pillanat

*sohasem múltó
tüzekezt szító
elvakító
színeket az égre
hogy benned
rátaláljak
a keresett Énre*

S. BENEDEK ANDRÁS

HÚSVÉT, HÓFEHÉR GYÁSZBAN

*Ha angyalok szavával szólnánk is,
Megfojt a szánkra égetett pecsét.
Fuldokló arccal üvöltjük hát
A néma kádist, az emberét.*

*A hamis dal, álnok virágözön
Előtt a nép bezárja ajtaját.
S még ahéten küldi keresztre
Hitét, reményét, önmagát.*

*A tavasz kevés a megújulásra.
Hiába jönne megváltó szombat,
Az ég néma, nem hasad a kárpit,
Csak egy kopott bádogharang kongat.*

KUFÁROKIDEJE

*A templom kárpitja hiába hasadt,
A pénzváltók járják a táncot.
Drachmát cserélnek euróra,
Vesznek gazdátlan táalentumot.*

*Az utcán árulnak a napkeleti bölcsek,
Magukat kínálják gyöngyfogú lányok,
Pamír aranyát hozzák a perzsák,
Marakodnak az ebhitű milliárdok.*

*Bróker rohan riadva, ha csökken
A gall kötvények árfolyama.
A fülesek szerint hosszú távon
Jobb váltani arab olajra.*

*A második templom halálra szántan
Vár a légiók utolsó ostromára.
Két ciklus, két ezredév a mocsárban,
Míg e nép rálel végre otthonára.*

APADÓ FORRÁSOK

A kultúra folytonos veszélyeztetettség közepette kénytelen tengődni. Kész csoda, hogy ez az alábecsült, a Pénz modern barbarizmusa térhódításának arányában számkivetett érték – amit létrehozni és hordozni, közvetíteni csak a homo sapiens képes –, ennyire mostoha feltételek mellett is újra meg újra kisarjad, nagyobbára a kiteljesedés esélye nélkül.

Pedig az emberi minőség legfőbb jellemzője éppen a kultúra, a pénz vizont már-már a humánus ellen dolgozik, képes elemberteleníteni. Szellemi önvalónk megőrzése végett tehát alapvető érdekünk saját kulturális értékeink gazdagítása, újak létrehozása és birtokbavétele útján.

Miért nem ezt tapasztalhatjuk? Itt, kisebbségben miért nem döbbenünk rá, hogy kultúránk ápolása megmaradásunk talán legfontosabb kulcskérdése?

Mert a pénz más nyelven beszél, s nem akarja érteni – időnként meghaladni sem – az aggódó humánus szavát.

*Ez a fajta közömbösség, sőt ellenérzés okozza a kultúra gyönyörűsége vegetációját táplálni hivatott pénzügyi források beszűkülését, ilyen-olyan okokkal történő betömködését. Például (pátriánknál maradva): drasztikusan csökkent a határon túli magyar könyvkiadás támogatási kerete (hét ország vonatkozásában 70 millió forintról 20 millióra, amelyből – az elosztás korábbi gyakorlata szerint – pátriánknak legfeljebb morzsák jutnak); kilátástalan helyzetbe került az **Irka** című közkedvelt és elismerésre méltóan színvonalas gyermeklap, amely ebben az évben (is) mindössze egyetlen lapszám kiadásához kapott támogatást. S hogy saját „házunk táját” se kerüljem el: mivel az **Együtt** szintén pályázati támogatásokból tartja fenn magát, könnyű elképzelni, mi történik, ha nekünk is nemet mondanak az eddigi szponzorok.*

Jajveszékelés, a támogatásokat odaitélő vagy elutasító döntőnkök felelőssége hiányának felpanaszolásával semmire sem mennék oly sokszor figyelmen kívül hagyott igazságunkkal, miszerint alanyi jogon kellene hogy kapjon támogatást minden olyan intézmény, fórum, kiadvány, amely kulturális értékek teremtésével és közvetítésével segíti a kisebbségi magyarság nyelvének, identitásának megőrzését, végső soron fizikai létének fennmaradását.

[Ó, ÉDESISTENEM...]

*Ó, Édesistenem, hát ez a Fiak Hídja,
s akkor ez a teremtmélyiségű
hang lehet az első beszédátkeles,
amely „világnok kezdetviül fúgván”
holtában is megmordul és felfeje,
valami szócsomósodások: alvadt-
vérdarabok mozdulásait érezni,
lehetünk bár a vadonba szánva,
vagy a kettős számrendszerhez
egyenítve, akár csillagokon, akár
billentyűkön jár a gondolat: a fiú-
sors az anyasors nyelvén virágoz,
és e megszólalásból indul a beszéd-
átkeles.*

*Itt egy vadon élő Júdásfa, amott egy
Golgotavirág, és – Édesistenem! –
a Boldogasszony-tenyerén jár, aki
egybelátja mind a napfordulók,
mind a napéjegylenlőségek íveit,
látja összeérni a világfák koronáit,
s látja magát futni: át a digitál-
hálózat óperenciáján, át az el-
süllyedt hazák idején, át a világ
legszebb nyelvén, ezen a Rigó-
poháron, Tüztollon és Harang-
lábbon, de csakis az „Új vár, fényes
vár” emlékritmusában fut a „Hidon
megyek át.”*

*De virág a virágtól, világfa a világ-
fától, anya a fiától, s mint a
bibliafordító Komjáti Benedek
nyelve Pál apostol első magyar
megszólalásától – elkülönül, el-
szakad: hogy külön dicsérete*

*legyen mindeneknek, mint azon
az ezeröttszázharminckettes éven,
Gergely-nap vigiliáján, amikor
a Nyalábvárhoz szállt az összes
magyar nagymiseharang, s a
Fiak Hídja olyan árva volt, mint
zengő érc, oly árva, mint a pengő
cimbalom.*

RÉKASY ILDIKÓ

„MÁSSÁG”

*Tisztetem Szapphót, aki nőkhöz írta
verseit Lesbosz szigetén, s szerelmét,
vágyaimnak bár sose volt a tárgya
egynemű vélem.*

*Bátor asszony volt, igaz, őt korában
nem kövezték meg csak hajlamáért,
mint az álszentek teszik ezt ma, és még
jó, ha szavakkal.*

*Hány derék embert közösít ki durván,
persze más címen, ürügyet találva
munkahely, tanszék, a család, barátok.
Hát ne különbözz!*

*Megkopott jelszó: toleranciáról
már ne szólj szám, mert kiröhögnek érte –
s rá hivatkoznak acsarogva mások,
ennyi a „másság”!*

Papp Ildikó 1963-ban született Csapon, ma is itt él. Vállalkozóként dolgozik, az Ungvári Nemzeti Egyetemen pszichológiát tanul.

*Első publikációi, amelyekben társadalomerkölcsi problémákat tűzött tollhegyre, a napisajtóban jelentek meg. Ezekkel szinte egy időben, **Holtunkiglan** címmel megírta első regényét, amely a közeljövőben jelenik meg a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Kiadójának gondozásában. Jelenleg egy történelmi témájú, a honfoglalás korát és eseményeit merőben szokatlan megközelítéssel ábrázoló regényen dolgozik.*

Az alábbi részlet a megjelenés előtt álló regény egyik fejezete.

PAPP ILDIKÓ

VALAMIMEGSZAKADT

(...)

Apánk soha nem vett nekünk semmit – sem egy cipőt, sem egy nadrágot. A rokonok kegyelméből öltözködtünk, mindig kaptunk tőlük valamit. Ha valamelyik rokonyerek kinötte a ruháját, nekünk adták. És teltek az évek. Tizenhárom éves lettem.

Ekkor már én vezettem a háztartást, már amennyiben annak lehetett nevezni. A menü általában sült tojás vagy sült krumpli volt. Apám minden fizetéskor vett egy kiló növényi zsírt. Barna papírba csomagolták, nagyon büzlött; azt hiszem, ma már nem tudnék enni belőle – de már nem is lehet kapni. Szóval, azt osztottuk be, és mikor nem volt más, még kenyérre is kentük. Nem tudom, akkoriban ismerték-e már a vitaminokat. A mi családjunkban biztosan nem. Ettől függetlenül túléltek a hiányukat.

Emlékszem, a spóron főztem és minden edény csupa korom volt. Mosogatni, a kormos-zsíros lében burgyászni rettentően utáltam, de csinálnom kellett, mert apám mindig éjjel ellenőrizte, és nagyon kikaptam, ha nem csináltam meg valamit. Hiába kértem, hogy vásároljon a konyhára, ha azt akarja, hogy legyen mit főzni. Mindig azt felelte, a jó gazdaasszony a semmiből is tud. Később ennek a tanításának nagy hasznát vettem, mert fejlesztette a kreativitásomat. A konyhait. Mert ugyan ki tudna krumpliból, sárgarépából meg savanyú uborkából kétfogásos ebédet főzni? Én tudtam: megbolondítottam egy kis ecettel és valami lett belőle – a la Vera.

Azt hiszem, akkoriban jelent meg apám életében Éva néni. Egyre több időt töltött nála, minket pedig békén hagyott. Éva elvált asszony

volt egy gyerekkel, és esze ágában sem volt minket örökbe fogadni. Nagymamám mindig azt mondta, hogy Évának csak apánk pénze kell és ki fogja őt semmizni. Nekünk mindegy volt, mert eddig sem láttunk tőle semmit és ezután sem, de legalább megszűntek az éjszakai cirkuszok. Nagyon élveztük, hogy apánk udvarol és az indulatait nem rajtunk vezeti le. Egy kis nyugalom következett az életünkben, nálam pedig a serdülőkor.

Nagymamám kötelességének érezte, hogy felvilágosítson: suttogva, pár szóban elmondta, mi is az a menstruáció, amit ő nagyon szégyenletes dolognak tartott. A lelkemre kötötte, hogy mosakodjak sűrűbben és repegessek rongyokat magamnak. Ennyi.

Bár tele voltam komplexussal és meg sem mertem szólalni fiúk társaságában, azért a sulidiszkókba mindig elmentem. Apám tett róla, hogy önbecsülésem a bányabéka segge alatt legyen. Egyebet sem hallottam tőle, mint hogy mennyire undorító vagyok. Ha nem sikerült idejében elmenekülnöm, nemcsak megalázott, de meg is vert. Ettől függetlenül imádtam táncolni és boldog voltam, mert lassan beilleszkedtem a társaságba is. Egyetlen barátnőm, Kata egyke volt, akinek minden kívánságát teljesítették a szülei. Külön szobában aludt, és az osztályban először ő kapott magnót. Gyönyörűen berendezett házukban rengeteg szőnyeget és kristálycsillárokat láttam. Igaz, a Szovjetunióban hivatalosan nem voltak szegények és gazdagok, de ha én nem voltam szegény, akkor őt nem tudtam minek nevezni. Az anyja abban az étteremben volt bárpultos, ahol apám itta el rendszeresen a fizetését. Talán ő mondta Katának, hogy barátkozzon velem és hívjon meg vendégségbe hozzájuk – nem tudhatom. Egyre többet voltam együtt Katával, mindig ő adott kölcsönruhát a táncra, mert nekem alig volt mit felvennem. Az anyja, Magda néni mindig megettetett és biztatott, hogy öcsémet is hozzam el. Igazi jószívű ruszin asszony volt Bustyaházáról, óriási szívvel, aranyfogakkal a szájában.

Csodáltam Katát és szerettem volna olyan lenni, mint ő: illatos, gondtalan és körberajongott. Mert alig volt fiú a környéken, aki ne lett volna szerelmes beléje. És alig volt lány, aki ne akart volna velem barátkozni. Ő pedig barátkozott is mindenkivel. Sokszor sétáltunk kéz a kézben (akkor a világon senkinek eszébe sem jutott volna lesbinek titulálni minket), és csodáltam a puha kis kezét. Az én kezem már akkor is érdes volt és ráncos, mint egy öregasszonynak.

De akkor még honnan tudtam volna, hogy életem regényét tenyerembe írta a teremtő, s hogy sorsomat nem kerülhetem el? Hogyan is hangzik az idézet?: „A legtöbb megpróbáltatás a kiválasztottaknak adatik, mert ezáltal

nyernek több lehetőséget.” De én nem akartam kiválasztott lenni, csak egy egyszerű kislány, aki el tudja felejtetni a múltat, mint egy rossz álmot, és éli a tinik felszabadult, boldog életét.

Az iskolában gyakran volt valami sátoros ünnep az úttörőknél vagy a komcsiknál, és ennek tiszteletére valami rendezvény, ami tánccal ért véget. Az eleje általában egyforma volt, a kötelező hókuszpókus. Valaki felolvasást tartott Lenin életéről, aztán örömmel tudatták velünk, hogy véget ért az SZKP sokadik kongresszusa, ahol a szovjet népnek kijelölték a haladás útját. Tudtuk, hogy az ötéves tervet határidő előtt fogjuk teljesíteni, mert meg kell mutatni a gaz imperialistáknak, hogy a fiatal szovjet államban milyen rátermett proletárok és kolhozparasztok vannak. Dagadt is a mellünk. Aztán rátértek a tárgyra és megkezdődött a tánc. A tanárok figyeltek, nehogy vétsünk a közerkölcs ellen, vagyis a fiúk nehogy közelebb álljanak a lányokhoz a megengedettnél. Ha nem is jártam senkivel, de nagyon jólesett zenét hallgatni, dumcsizni. Természetesen a zenét cenzúrázták, de mi nagyon élveztük. A sulis mögött persze engem is megtanítottak cigizni és ittunk néha egy kis házi bort, amit valaki otthonról lopott. Mi is tinikből voltunk. Éltünk, mint mókus a fán... Kommunista ideológia ide, szocialista erkölcs oda – ugyanolyan fiatalok voltunk, mint a maiak. Azzal a különbséggel, hogy minket kevesebb információs inger ért. Akkor még mindannyian szűzek voltunk az osztályból, kivéve Klárit. Ő már a nyolcadikban jegygyűrűvel járt. Volt egy nála tíz évvel idősebb pasija, akit ma simán leültetnének liliomtiprásért. Együtt éltek. Klári az osztály komszomoltikára volt, és melleleg katolikus. Senki sem mert templomba járni, mert kaptunk volna a pofánkra – ő igen. Biztosan úgy vélte: ha Isten velem, ki ellenem? Aztán vége lett a lamurnak, mert egy napon korábban ment haza az iskolából, és a pasit rajtakapta az anyjával.

Egyszer álmot láttam, szörnyű álmot. Álomban az apám szeretője voltam és öcsém a mi gyerekünk volt. Furcsán éreztem magam, de minden olyan természetesnek tűnt, és furcsán nyugodt volt a lelkem. Láttam ócska konyhákat, mintha teljesen új bútor lett volna benne. Láttam apám szerelmes pillantását, ahogyan rám néz. Láttam öcsémet, amint megnyugodva tekint ránk, a világ legtermészetesebb módján fogadva az új felállást. Tetszett neki.

Kivert a hideg verejték, felültem az ágyamban. Fogalmam nem volt, hogy is álmodhattam ilyen ökörséget.

Nem kellett sok időnek elteltie, hogy megértsem.

Azon a reggelen a falnak fordulva aludtam, mint mindig. Öcsém a nagyanyámnál alhatott, mert arra emlékszem, hogy nem volt otthon.

Hirtelen úgy éreztem, nem vagyok egyedül az ágyban: valaki simogat. Kizárásos alapon apámra tippeltem és rettentően megijedtem. Emlékszem, tavaszi reggel lehetett. Már teljesen világos volt a szobában, és nem tudtam, mit tegyek. Féltem megmozdulni, lélegezni is, szívem a torkomban kalimpált. Apám pedig szépen, finoman simogatott. A keze felcsúszott a combomon és kéjesen barangolt a hálóingem alatt. Aztán megtalálta a mellemet és elkezdett játszani a mellbimbómmal. Megmerevedtem a félelemtől és úgy döntöttem, nem színlelem tovább az alvást: megmozdulok, hátha ő is abbahagyja és észhez tér. Nem ez történt. Hiába mozdultam meg, nem vette le rólam a kezét. Dulakodni kezdtünk az ágyban, de ő sokkal erősebb volt. Megharaptam az ujját, és minden véres lett, még a fal is. Akkor otthagyt, sziszegve elment a dolgára, mintha mi sem történt volna.

Nem tudtam hová tenni a történeteket, és nem tudtam, mit tegyek. Rettenetesen féltem az apámtól. A legszörnyűbb az egészben, hogy akkor és ott nem volt részeg. Eszembe jutott az álomom és lelkiismeret-furdalásom lett. Én vagyok a hibás! Hiszen én álmodtam, én akartam – ő csak azt csinálta, amit megálmodtam magamnak. Akkor még nem tudtam, hogy később is megálmodok dolgokat előre, és – tetszik nekem vagy nem – a rémálmaim sokszor valóra válnak.

Azt reméltem, ennyi volt az egész és elfelejtünk majd mindent. Sajnos, tévedtem.

Talán épp aznap látogatott meg bennünket nagyanyám. Néha ugyanis megjelent nálunk, vizitet tartott, és engem szidott a rendetlenségem miatt. Szerinte ugyanis már elég nagylány vagyok ahhoz, hogy rendet tartsak és ebédet főzzek. Nem gondoltam erről semmit, de ami engem illet, szívesebben olvastam lányregényeket.

Nagyanyám ezúttal is kritikus szemmel mérte fel a házat és rögtön felfigyelt a véres falra. De apám is észrevette, hogy a nagyanyám mindjárt felteszi a számára oly nemkívánatos kérdést. Nem várta meg, nyomban lekevert nekem egy akkora pofont, hogy nekiestem a szekrénynek. Csak azért, nehogy legyen időm kinyitni a számat. Nagyon fáj.

– Ennek a kis mocsoknak megjött. Nem elég, hogy az ágyat összekente, de még a fal is csupa vér! – sziszegte apám. Forradásos szeme vészjóslóan villant rám.

Én pedig csak hallgattam, mert nem tudtam mit mondani, és azt sem tudtam, van-e értelme. Ezek után a nagyanyám azt hinné, hogy csak az irhámát mentem és hazudok. A tekintélyelvű nevelés megtette a magáét. Hiszen apám bármit tesz, az a helyes. Csak álltam, égett az arcom és

szégyelltem magam. Sokat nem tévedtem, mert nagyanyám hidegen végigmért és láttam, mindent elhitt apámnak.

– Olyan ez, mint az anyja. Hóttá után legyen mondva, annál is ilyen disznóól volt mindig, azt sem érdekelte semmi. Már nem tudom, mit kell ezzel a jánnal csinálni. Régen ilyen idős korban férjhez adták a cselédet, ő meg még mindig összevizeli magát éjjel. Hadd lássam a lepedődet! Már régen nem történt meg? Hát azért. Mert én fogom elvinni a lepedődet az iskolába. (Mikor ezt mondták, én inkább megöltem volna magam, minthogy átéljem azt a szégyent.) Ott álltam hát megsemmisülve és reszketve, kiszolgáltatva apám kényének-kedvének. A pofonnál sokkal jobban sajgott a lelkem, és a tudat: nagyanyámnál nem számíthatok megértésre és támaszra. Ismét bebizonyította, hogy csak kötelességből törődik velünk, nehogy a világ megszólja. Fájt az is, ahogy az anyámról beszélt. Nem igaz, hogy olyan volt.

Másnap az iskolában is pocsekul éreztem magam. Azon törtem a fejem, hogyan meséljem el Katának a velem történeteket – hátha tud mondani valami okosat –, mikor egy összehajtogatott cetlit nyomott a kezembe. Szemlátomást jól érezte magát.

– Leveled jött. El sem olvasod? – nézett rám kérdően, mikor látta az értetlenséget az arcomon. Akkoriban szinte az egész osztály levelezett fiúkkal, kivéve engem. Soha nem tetszettem senkinek és el sem tudtam képzelni, hogy valaki belém szeret. Csúnyának, kövérnek és bűdösnek éreztem magam. Társaságban hallgattam, mint a kuka, tele gátlásokkal.

– Na, mi van, megkukultál? Olvasd hangosan!

Remegő kézzel bontottam ki a levelet:

Kedves Vera! Már nagyon régen szeretnék járnival veled, és régóta gyűjtöm a bátorságot, hogy bevallhassam az érzelmeimet. Nagyon szeretlek és szeretnék veled járnival. Minél hamarabb válaszolj, még ebben a szünetben, mert türelmetlenül várom.

A te Istvánod

Öröm árasztotta el a lelkemet. Mégis van Isten! Nem tudtam, ki az az István, de nem is bántam. Valaki szeret – nekem ennyi elég volt. Hogy egy helyes fiú a tizedikből? Nem hátrány, de én ott és akkor azt sem bántam volna, ha egy énekes koldus akar velem járnival. Csak valaki szeressen már végre, valakinek hiányozzak és végre teljes értékű embernek érezzem magamat. Nem vártam sokat a válasszal.

Kedves István! Tudatom veled, hogy én is szeretlek és szeretnék veled járni. Ha akarsz, találkozhatunk is.

A te Verád

Odaadtam a választ Katának, ő pedig vigyorogva elrohant. Nem gondoltam semmi rosszra, csordultig megtelt a szívem érzelemmel ismeretlen hercegem iránt és alig bírtam figyelni az órán. A következő szünetben megjött a válasz, csak azt nem értettem, miért áll az összes lány az osztályból körülöttem és követelik, hogy hangosan olvassam:

Kedves Vera! A leveletem csak viccnek szántam. Nem szeretlek és soha nem is tetszettél nekem. Bocs.

István

Hát így történt. A legjobb barátnőmben csalódtam. Szórakozni akart egy kicsit a szentem, és aligha találhatott volna jobb céltáblát nálam: szeretetre éhes voltam és naiv. Más körülmények közt talán jobban fájt volna az árulása, de már annyira belefásultam mindenbe, hogy ez a kis megaláztatás már alig fájt. Az egész osztály kórusban röhögött rajtam, mindenki nagyon jól szórakozott. Égtem a szégyentől, hogy bedőltem. És határozottan örültem, hogy a titkomat – apám galád simogatását – nem meséltem el Katának. Többé nem bíztam meg benne. Persze, barátnők maradtunk, de a kapcsolatunk már nem volt olyan bensőséges. Nem látványosan és nyilvánvalóan, de valami megszakadt – véget ért.

JÓKAI ANNA

ASÁTÁNÖRÜL

*Jaj de jó a rossz
végre nincsen élet
telitömöm szőrbendőmet
főlزابállak téged
a számban lassan megforgatlak
vasfogammal zárlak
nyúlós nyállal átcsócsálva
zúzalékká ráglak*

*Jaj de jó a rossz
végre nincs reménység
idő és tér tovaillant
lakat alatt a kemény ég
a markomba becsuktalak
nedveidet kipréseltem
lecsapoltam véred
beszívтам a lélegzeted
eggyé váltál vélem*

*Jaj de jó a rossz
végre nincs szeretet
fémdobozos hidegségben
konzerváltam a lelkedet
jégszívednek nem fáj semmi
gépagyadat gond nem bántja
érzékelő bőrruhádat
érdes torkom mind lehántja*

*Jaj de jó a rossz
végre végre nincsen hit sem
süppedt talaj talpad alatt
messze már ki magot hintsen
elfeledted eredeted
küldetésed megtagadtad
a régi termést ledaráltam*

*a forrásra ülepemet tettem
epét ihatsz ehetsz csalánt
emberből lett állat gyanánt*

*Jaj de jó a rossz
sirathat az Atyaisten
éhes angyal kóvályoghat
remeghet a csillag
késő már hogy Ő segítsen
törvényt nem szeg aki hozta
a hamvába-holt emberiség
visszahullt a porba!*

FÜZESI MAGDA

KAGYLÓÉNEK

*Összezárt két tenyér a tenger,
a Föld s a Hold most összeér.
A táj köröttünk hófehér,
megtelik gyilkos szerelemmel.*

*Hullámok hátán ring az éjjel,
húsomba nőnek apró rákok.
Istenem, én Hozzád kiáltok,
tele pokollal és reménnyel.*

*Intés van minden csigaházon:
„Vigyázz, mert megemészt a cethal!”
Jónással szólok, Istenem.*

*A víz taszít, a víz marasztal,
az ár tombol, a fényt kívánom...
Amit Te rám mérsz, úgy legyen!*

KÚSZIK

*A gyufaláng
idegeim
kanócaim*

*szívem
dinamit
titkaig!*

ÁRNYÉK

*Perc
pillangózik
át
a fényen.*

AZ ÉGIG

*Áll a Napban
ágtalanná
csonkított
fa.*

*Makacsul
hiszi mégis,
kihajtva újra
fel nő az égig.*

BIZTATÁS

*Keress engem,
találj rám
felém forduló
radar-szívvel.*

JÓSLAT

*Fák
ágát
lenyomja
kaolin-fehér
hómoha
bolyha,*

*majd
mint koponya
vicsorog
rám
mázás porcelán,
az esték égbolija.*

MAGÁNYOMKULCSA

*Elveszett.
Csak
én tudom
– mások ne sejtsek –,
hová
rejtettem
örökre.*

KONKLÚZIÓ

*Megöregszünk
végleg,
ha eltunyul
a lélek.*

BARTHA GUSZTÁV

PANOPTIKUM

Dráma két felvonásban

(Folytatás. Elejét lásd a 2005/3., 2005/4.és 2006/1. számban)

11. BEÁLLÍTÁS

Keret és a Nyomozó

Keret: Várjon! Mondani akarok valamit. Mindent el akarok mondani!

Nyomozó: Mi az a minden?

Keret: Az Ödivel való társulásunkról, a szemétegetésről...

Nyomozó: Hallgatom. (Az órájára néz) De nem gondolja, hogy kissé elkésett vele?

Keret: Eturól is...

Nyomozó: Rendben. (Visszamegy a székéért, előre hozza) Üljön le! Mutatok egy fényképet. Feleljen: egyre gondolunk?

Keret: Ez ő...

Nyomozó: Kilencvennyolc táján tűnt el a szervezett bűnözéssel foglalkozó osztály látóköréből. Mi történt? Felhagyott a lányok úgynevezett külföldi munkavállalásának szervezésével? Ne nézelődjön hátrafelé!

Keret: Sokkal tartozott a megbízóinak és azoknak, akiket ő bízott meg a lányok felhajtásával. Mondtam neki ezerszer, hogy előre ne vegyen fel fejpénzt, mert annak nem lesz jó vége, de a hiú embereknek beszélhet, legfeljebb annyit ér el, hogy a végén kinevetik.

Nyomozó: Nagyon szeretheti Etut.

Keret: Ezt honnan veszi?

Nyomozó: Többes számban beszél, általánosít. Kisebbiteni próbálja az elkövetett... Hogy nevezi, mit is?

Keret: Az adott helyzetből eredő kényszernek: botlásnak. Tudja, műszertechnikus vagyok. Akkortájt egy állami vállalatnál dolgoztam, ahol vagy volt munka, vagy nem. A fizetést több hónapos késéssel kaptuk kézbe, értéktelen kuponokban. Mért magyarázom? Mindannyian átéltük... Szóval, kitartott lettem egy fénykorát élő asszony mellett. Kit érdekeltek az erkölcsi aggályok?! Etukát végképp nem. Ráadásul neki kételyei sem voltak: nem engedte, hogy felébrezzem azokat benne. És minden őt igazolta. A pénz, a pénzen megszerezhető élvezetek habzsolása, a lehetőség, hogy a jobb szállodákban vehet ki szobát, utazhat, kétévente lecserelíheti a kocsját. Akár a filmekben... A végkifejlet is filmbe illő. A tetemes tartozást kamatos kamattal tetézték meg, mindenünket pénzzé

kellett tennünk: a kocsit, a bútorokat, a szőnyegeket... Mégse volt elég. A fenyegetések tettlegességgé fajultak, hát kölcsönöztünk Ványától, Öditől, Véghtől. És Ödi felajánlotta, ledolgozhatom az adósságot, még egy kis fizetést is adott, annyit, hogy eltengődtünk belőle.

Nyomozó: Mindezek fejében megszervezte a szállítást, a munkásokat, az étetést... Hány embere betegedett meg?

Keret: A kezem alatt kettő: Tóni és Bedek Peti... *(Csend)*

Nyomozó: Nos, meghallgattam. Azt azonban nem tudom megígérni, hogy Etu viselt dolgait külön ügyként fogják vizsgálni.

Keret (felugorva, számonkérően): Miért nem?!

Nyomozó: Üljön vissza! Nem az én kompetenciám... Megírhatok egy feliratot, felhívhatom az ügyészség figyelmét az eshetőségekre, hogy jó ügyvédekkel Etura hegyezhetik ki az ügyet. Szerető rokonság, akik elkövettek ugyan ezt meg azt, de mindent azért, hogy megmentsenek egy emberéletet...

Keret: De hát!...

(A Nyomozó visszanyomja Keretet a székre, aztán a terített asztalhoz sétál, kávé tölts magának. Icu a bizottsági asztalnál ülő Mamihoz, Gizuhoz és a mögöttük álló Etuhoz siet.)

12. BEÁLLÍTÁS

Icu, Mami, Gizu és Etu

Icu (Mamihoz): Mindenki füle hallatára a szemedbe merem mondani: te hoztad össze az egész szart! Te, te, te!

Mami (feláll): Menj, baszard meg magad Ványával, ha az a bajod!

Icu: Te meg a fiaddal!

Mami (kényszeredetten nevetve, a többiekhez): Megbolondult, teljesen elment az esze! Köszönje meg, ha ezután még szóba állok vele. A szerencsétlenje!

Icu: Lálalá-lálalá! Fizetni fogsz, mint a kiskutya! Vagy azt hiszed, tétlenül tűrni fogom, hogy lépten-nyomon kiröhögjenek?! *(Füget mutat)* Ezt neked! Ezt meg a fiadnak!

Gizu: Icu kám, fogd vissza magad! Mindenki téged néz...

Icu: Essen ki a szemük! Ettől különbet is fognak látni. *(Nyelvet ölt a férfiak felé)*

Etu: Nem hiszem el! Ezt az utcára kivert prostik sem csinálják.

Icu: Te csak tudod – az árokparton basztak szét!

Mami: Mit tudunk vele csinálni? Hívjunk mentőt?

Icu: Fizess! Nem holnap vagy holnapután: még ma! Különben összecsődítem a falut, hadd tudja meg mindenki, ki vagy!

Mami: Leköpdösnek, te kis szajha!

Icu: Lálálál-lálálál! Azt csak hiszed! Majd látni fogod, hogy hisznek nekem, jönnek utánam, mint a birkák... Lálálál-lálálál!

Gizu (Mamihoz): Legalább neked legyen eszed, ne csinálj nagyobb cirkuszt!

Etu: Adjatok neki egy kis pénzt, ha annyira akarja.

Mami: Ne bosszants: honnan a fészkes fenéből?!

Icu: Add el a bugyidat, az sem érdekel. Vagy ezen a szent helyen pucérra vetkőzöm és úgy megyek végig a főutcán. Lálálál-lálálál! Szerelmes a fiába, szerelmes a fiába!...

Mami: Hazugság!!!

(A Nyomozó megissza a kávéját, majd belekarol Etuba, előre vonja a széken ülő Keret mellé.)

13. BEÁLLÍTÁS

Etu és a Nyomozó

Etu: Mit akar tőlem? Kijózanodtam. Semmi közöm az uramhoz, nem akarok beszélni veled!

Nyomozó: Fogd be a szád! Amit kérdezek, arra felelj. Mennyire ismered a megbízóidat? *(Csend)* Másképp kérdezem: mennyire ismered az üzlettársaidat? Mert számodra csak üzlet volt, nagyon jó üzlet. Könnyű és tiszta munka, magas fizetés... Egyszer legalább elgondolkoztál azon, miféle pokolba juttattad azokat a lányokat?

Etu: Ne tegezzen!

Nyomozó: Nomeró leszél, egy szaros szám, zabkását zabálsz majd, és esténként hálát adsz az égnek, hogy napközben nem futottál össze valakivel azok közül, akiket „könnyű, tiszta munkához, magas fizetéshez” juttattál!

Etu: Van bizonyítéka?! Tudja bizonyítani?!

Nyomozó: Ne ordítozz! *(Csend)* Ezt a szívességet megteszik helyettem a rokonaid. Mi van, rosszul vagy?

Etu: Néha vacakol a vérnyomásom, nem komoly. *(Letérdel)* Mit kíván?...

Nyomozó: Szedsz valamilyen orvosságot?

Etu: Azt mondja meg, mit akar?!

Nyomozó: Együttműködést a hatóságokkal. Akkor talán van esélye annak, hogy téged leválasszanak erről az ügyről.

Etu: Elengednek?

Nyomozó: Arra ne számíts. A vizsgálati fogsággal együtt ülsz majd néhány hónapot, aztán kényszerlakhelyet jelölnek ki számodra, rendszeres jelentkezési kötelezettséggel. Nem árt egy kis absztinencia, sőt, jót fog tenni az egészségednek...

(A Nyomozó a vallomást író Megfigyelőnő mögé áll. Ványa szinte félőrülten jár fel-alá, aztán megáll Ödi mellett.)

14. BEÁLLÍTÁS

Ványa és Ödi

Ványa: Mellettem kellett volna állnod, és ahelyett mit csináltál? Nyámnogyótlál: igen, Mami! Igen, Mami!... A nagy szeretet. Anyáddal... Ezzel vagytok úgy oda?! Szarok az ilyen szeretetre! Mindenkit becsaphattok velem, csak engem nem.

Ödi: Befejezted?

Ványa: Kitaláltátok a komédiát, hogy egyedül a ti akaratotok érvényesüljön. Csak a tietek... Taps! (Összeüti a tenyerét) Minimum öt év, vagyonekbozással. Az előadás remekül sikerült!...

Ödi (mellbe taszítja Ványát): Köszönd meg Ingának, hogy nem pofozlak fel!

Ványa: Ölj meg! Mire vársz?... Istenem, lenne még pár évem a nyugdíjig, aztán várna rám a kert, a pecázás... Mihez kezdek hatvanévesen? Egy szál gatyában, mihez?!

Ödi: Egy vénasszony nem sipákol ennyit. Soha nem gondoltam, hogy ennyire beszari alak vagy. Mi a túró! esznek rajtad a fiatal lányok... Most jut eszembe: a fiatalok megrontása külön büntetési tétel.

Ványa (körberohan a teremben): Megbolondulok!... Hát nem értitek?: ezt nem lehet kibírni ép ésszel! Tenni, gyorsan cselekedni kell valamit... (Megtörpan) Ott van egy! Megismerem! (A terített asztalhoz fut, felkap egy tányért és földhöz vágja) Így kell ezt csinálni, nem szabad engedni nekik! (Újabb tányérokat ver a padlóhoz) A pokolba veletek! Dögöljetek meg mind! (A tányércserepekre tapos, majd elindul Ödi felé) Te vagy a főkolompos! Megismerlek, engem nem tudsz becsapni! Mit vigyorogsz? Kérdeztem valamit, felelj szépen a bácsinak!... Hahaha! Megöllek!...

Ödi (Ványa mögé kerül, a levegőbe emeli, majd a padlóhoz szorítja): Segítetek, fiúk! Nadrágszijakat!

Ványa (üvöltve): Segítség!... Hehehe!... Hetyere-petyere!...

(Póth és Erős segítségével Ödi összekötözi Ványa kezét és lábát, aki

közben kacagva ugyanazt ismételteti: „Hetyere-petyere!” Ődi kivételével a férfiak otthagyják Ványát, s amíg hátrébb szorítják egymást, ismét felparázslik köztük a vita.)

15. BEÁLLÍTÁS

Tata, Póth, Végh és Erős

Végh: Jön nekem a cefrérével... Kente volna a hajára!

Tata: Persze!... Csakhogy a mai világban minden pénz, még a halál sincs ingyen.

Végh: Akkor gyógyíttassa magát! De azt sürgősen felejtse el, hogy bármi köze lenne a szeszfőzdéhez!

Póth: Ki adott teherautót a feneked alá, nagyokos?!

Végh: Te nem.

Tata: Meg se születünk. *(Póthhoz)* Az anyját is letagadná. Ismerem a fajtáját, ostoba fajankó. Kis kapzsi, az ilyenből tizenkettő egy tucat.

Erős: Hallottad, mit duruzsol?!

Végh: Szörtyögjön! Még hogy én fizessek neki, odakozmált agyú vén hülyéje!

Tata: Te tacsó, veszett kutya: soha nem lesz belőled farkas.

Póth: Az nem.

Erős: Köcsög! Mit tátogsz?!

Póth: Ide hallani, ahogy a feleséged a falat kaparja, és kínjában visít... Tudod mit?: vegyél még neki vagy tíz vibrátort!

Erős: A kurva anyádat!...

(Erős és Póth egymásnak esik, folyik az adok-kapok. A dulakodás közben székek borulnak fel. Tata és Végh hiába próbálja szétválasztani a verekedőket.)

16. BEÁLLÍTÁS

Gizu és Mami

Gizu: Elnézem ezt az Icut...

Mami: Nézzed!

Gizu: Miért nem vagy kíváncsi arra, amit mondani akarok? Fáj, hogy egy „pipogya” tanítónőcskének eszébe jut valami? Túlon túl készségesen gondoskodtál rólam évek hosszú során, és közben terjesztetted a pletykát a magányában meghibbant tanítónőről, hogy rossz szándékot tulajdonítsak még a sóhajtasodnak is. Megérdemled! Mindezek után nem várhatsz mást tőlem. De tudod mit: nem érdekelsz! *(Csend)* Csak egy valamire szeretném,

ha válaszolnál: miért nem volt hozzám soha türelmed? Honnan szorult beléd annyi gonoszság, hogy a gyermekkorunk óta folyvást csak megalázni, gyötörni akarsz?

Mami: Te beszélsz gonoszságról?! Belém rúgni készülsz, és azzal altatsz, hogy nem érdekellek... Gizu, te bolondnak nézel engem!

Gizu: Hogy minek nézlek, az rám tartozik. Tudod, mit szeretnék igazán? Huszonhárom évesnek lenni! Odaállni a szüleink elé és megmondani: apám, ha nem lehetek az Edéé, akkor pucérra vetkőzöm és úgy sétálok végig a falu főutcáján!... Látod, ezért tudom megérteni, szeretni – picit irigyelni! – a mai fiatalokat. Köztük Icut... *(Csend)* Mondd: nagyon fáj?

Mami: Micsoda?

Gizu: A rúgásom. Hej!... Ha akkor lett volna hozzám eszem, bátorságom, hogy beváltam a fenyegetésemet: nincs ez a mai nap. Te kereshetnél volna magadnak egy tedd ide-tedd oda kis embert, szülhetél volna neki két sötét lelkű gyereket, akiket idejekorán kiismerhettek volna az emberek – és annyi. Istenem, mennyi „volna”! Ődi egy nagy gyerek Edéből, és te olyan érzelemmel láncoltad magadhoz, használtad ki a veleszületett szervezői, vezetői képességeit, amibe, ha olykor belegondolok, rád nézni is iszonyodom. *(Feláll, vállára veszi a táskáját, majd lehajol, és Mami arcába köp)* Ennyit akartam mondani... *(Elmegy)*

(A Nyomozó átveszi a vallomást a Megfigyelőtől, átfutja, akkurátusan összehajítja és zsebre teszi, majd a Ványa mellett álló Ődihez sétál.)

17. BEÁLLÍTÁS

A Nyomozó és Ődi

Ődi: Elégedett?

Nyomozó: Mondjam, hogy nem? Nem hinné el. Ha meg azt állítanám, hogy igen, akkor ujjal mutogatna erre, arra, amarra, és mindenért, ami történik vagy történni fog, engem hibáztatna. Holott ez csak a finálé. Pontosabban: vég és kezdet. Hogy a vég tragikusra sikeredett, amiatt csak saját magukat okolhatják. Abban meg, hogy jobbra fordul a falu sorsa, csak reménykedni lehet.

Ődi: Mennyit kaphatok?

Nyomozó: Gyakorlatias érzékű ember, jó szervező. Kiemelik majd: brigadéros lesz, vagy valami olyasmi, telni fog a büntetése... Látom, csodálkozik. Azt kérdezi magában: mi a fenének bizalmaskodom, miért dagasztom itt a kis egómat; megkaptam a magamét, mire várok... Ugye?

Ődi: Anyámra gondolok. Vele mi lesz?

Nyomozó: No comment! Ellenfélnek nem volt utolsó... Ám hogy az elkövetkező élethelyzetekben, amelyeket már nem ő irányít a háttérből, mennyire lesz teherbíró, azt nem tudhatom.

Ödi: Erős asszony.

Nyomozó: Tapasztaltam. Tudja, sűrűn van alkalmam a bűn mocskában vájkálni, így tudom, hogy mindaz, amit egy nyomozás feltárhat, csak a jéghegy csúcsa. Ez lopott, az gyilkolt: látszólag ilyen egyszerű. Csakhogy a valódi okokra, az érzelmi motivációk szövevényére az esetek többségében nem sikerül fényt deríteni. A pénz, a még több pénz akarása... Á, ez hosszú lenne! Van a közelben működő telefon? Ez itt az asztalon nem működik...

Ödi: A polgármesteri hivatalban.

Nyomozó: Menjen, hívjon orvost, mentőt!

(Ödi elmegy)

18. BEÁLLÍTÁS

Etu és Keret

Etu: Rég álmodtam olyan szépet, mint az éjszaka. Most is előttem van: erdei tisztáson futok keresztül fehér, áttetsző ruhában; abban a hátulfűzősben, amit kinéztem magamnak, de már nem volt időm megvenni... A cipőmre nem emlékszem, csak a sok fehér, sárga és lila virágra... De nem ez az érdekes, hanem az a könnyedség és vidámság, ami akkor kerített hatalmába, mikor elérkeztem a fák közé, és a lombok közt áttűző napfény ott vibrált, lüktetett körülöttem, rajtam: az áttetsző ruhámon... Szinte parázslottak a bokrok levelei, a fák törzse, lábam alatt a gyér fű; és rajtam is átsütött ez az időtlenség: boldog voltam! Tudod te egyáltalán, mi az: boldognak lenni?

Keret (letérdel Etu mellé): Ígérem, azok leszünk. A házat rábízunk apámékra – már ha el nem kobozzák –, és az árából majd bárhol, bármikor új életet kezdhetünk.

Etu: Láttál már özikéket? Olyan édesek! Talán most képzelem hozzá, de álomban mintha özikéket is láttam volna. Ez vajon mit jelenthet?

Keret: A leveledet öcsémnek címezd a városba, semmi esetre sem a faluba! A többi az én dolgom.

Etu: János, én sok vagyok neked.

Keret: Ami volt: elmúlt.

Etu: Kihasználtalak, csaltalak, tönkretettelek – mit akarsz még?! Eredj, keress hozzád illő asszonyt, aki főz és mos rád! Menj, mert én félek, borzasztóan félek!

Keret: Szeretlek.

Etu: Marhaság! Mikor a barmok megerősszakoltak, ott bóklásztam anyaszült meztelenül valahol egy árokparton, és miközben a cókómómat szedegettem össze, egy pillanatra beleláltam az életembe. Döbbenetes élmény volt, nincsenek rá szavak, magam is csak sikoltoztam, ahogy a torkomon kifért: „mit akarsz még tőlem, te rohadt élet?!” (Sirva átöleli Keretet)

(A Nyomozó és a Megfigyelő a bizottsági asztalhoz megy. A Megfigyelő kartondobozt vesz elő az asztal alól, belerakja a szavazólapokat és a többi dokumentumot az asztalról, majd leül és írni kezd. A Nyomozó papírzsebkendőt nyújt át Maminak.)

19. BEÁLLÍTÁS

A Nyomozó, Mami és a Megfigyelő

Nyomozó: A dokumentumokat magunkkal kell vinnünk.

Mami (letörli az arcát): Azt csinálnak, amit akarnak.

Nyomozó (az óráját nézi): Hat óráig még van pár percünk, aztán...

Mami: Aztán mi lesz? Mások lépnek a helyünkre. Kiéhezettek lesznek, gátlástalanabbak. Semmit nem oldott meg! Az emberek már csak ilyenek. (Csend) Egyet áruljon el: mivel tudta rávenni a falut, hogy ne jöjjenek el szavazni? Nem tudok rájönni... Agitált, házról házra járva?

Nyomozó (nevet): Ön is tudja, és Tolsztoj gróf óta sokan, hogy szavakkal senki meggyőződését nem lehet megváltoztatni. Amit önök tettek, és ahogy tették, állandósították a félelmet, aminek az egyik tulajdonsága az, hogy beszűkíti a tudatot. Ezek az egyszerű parasztemberek abban a meggyőződésben éltek a mindennapjaikat, hogy számukra nincs más alternatíva. A sok piros szín, a nyolcvanas éveket idéző diszletek nem véletlenek. Jól gondolom?

Mami: Erre ön...

Nyomozó: Megláttam a központi garázsban egy régi, de még működő fekete Pobeda gépkocsit. A szerelőnk tatragolt rajta annyit, hogy ki tudjak jönni és leálljak vele a falu legforgalmasabb helyén: a bolt előtt. Egy hétig állt ott, éjjel-nappal. Tegnap hajnalban vontattam el a szerelő Józsihoz, be a hátsó udvarra, hogy senki ne láthassa. Pont.

Megfigyelő: Ötvenes, hatvanas évek... Nem szerettem volna akkor élni. Amúgy, kész vagyok. Itt írja alá! (A Nyomozó aláír) És most betesszük a dobozba. Leragaszthatom? Nálam már hat óra. (Távolról a toronyóra hangja hallatszík.)

FINÁLÉ

A figurák mindegyike fokozatosan megelevenedik.

A Nyomozó ölbe veszi a leragasztott dobozt és a Megfigyelőnővel együtt elindul a kijárat felé.

Megfigyelőnő: Mégse marad üresen a kocsim csomagtartója...

A Nyomozó és a Megfigyelőnő távozik.

Icu a magának dúdolt rigmusra táncolni és vetkőzni kezd.

Ványa kacagva ismételteti: „Hetyere-petyere...”

Póth és Erős tovább dulakodik a háttérben. Tata és Végh ezúttal is hiába próbálkozik a szétválasztásukkal. A verekedők végül felborítják a terített asztalt.

Etu egyre hangosabban zokog Keret vállán.

Árva hol ide, hol oda húzódik; döbbenen nézi az eseményeket.

Mami maga elé mered, felsőtestét előre-hátra ingatva.

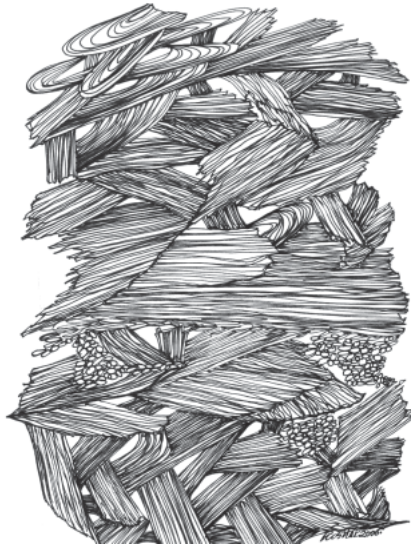
Ödi visszaérkezik, egyenest Mamihoz rohan. Felállítja, és mint magába roskadt, hajlott hátú vénasszonyt vezet ki a teremből.

Icu tovább vetkőzik, kis ideig Árvával incselkedve.

Árva a szavazóurna mögé menekül, onnan nézi Icut, aki egy szál bugyira vetkőzve elhagyja a termet.

Árva: Világgá megyek, vagy felkötöm magam... Ez az élet: nem élet!

F ü g g ő n y

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

KANNIBÁL ÉVSZAKOK

*Emberrel él mind a tél,
emberrel él mind a nyár.
Vérrel fertőzött égen
őrül meg a madár:*

*Vérbajban ment el az ősz,
fekélyben forog a föld.
Gyöngé üvegburáját,
Gonosz, össze ne törd.*

*S mivel éljen az ember?
A tavasz túsza valahol.
Tojásgránátok fészken
kotlik a krumplibokor.*

*Van, ahol háború dúl,
de itt a nád se zizeg.
Itt csak a csúnya csonkban
jajdul meg az ideg.*

*Egy lövet morfiumot,
egy utolsó kenetet...
János, üsd fel a könyvet,
lássam a neveket!*

*Anyjába bújnék vissza,
aki ott írva vagyon.
Jobb lett volna, tulajdon
apja veri agyon.*

*Halál fellege károg –
apáról fiúra száll.
A nyulak elvetélnek.
Közelít a tatár.*

FODOR GÉZA

ÚJ ATLANTISZ

*Már megint ez az évszaktalan évad
mit meg sem lehet szavakkal nevezni
hol kaméleon-közönyre kever ki
homályos árnyat egy vert buborékhad*

*S mert függőnyeit a víz megereszti
az elborult ég zúdul ránk álétan
hömpölyögve lenn minden hordalékban
mely lobogónk is lassan lekerengi*

*Csak esik egyre, zuhog szakadatlan
málló falakat mosva el egészen
duzzad váltig ez Átokvölgye-katlan*

*Hol törtgerincű hegyek árterében
fuldokolunk csak izamos csatákban
– egy hirtelen süllyedő országrészen*

*Haragos ég a dombok tonzúráin –
háborgó tengerén minden a semmi
mit legaljban kell nekünk elszenvedni
hol a lelkekben máris torz burján nyit*

ZSELICKI JÓZSEF

farsang

*farsangba
szívem ha táncol
csudákat
látni
majd fogok én
hitem ha hőköl
a toprongy időben
szívem majd táncol
farsangolok
nótám
ha labancok
csapni akarnák
agyon
kurucul fűtyülök
ezt a pacsirta
réges de régen
megmondta már*

tavaszi

*mikor a világ
gyönyörül
sarjad a vetés*

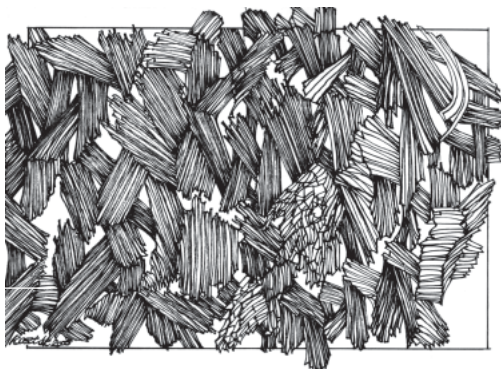
*combjaiban
feszül
a határ
hét körtefák
vadak
mellük a szélnek
az északinak
nekifeszül*

*simítását ámulom
a délkeleti szélnek*

vihar

*átrágtá magát a hegyeken
nyakakat harap
vonít a vámpír
tarolt oldalakon
sikít a szél*

*szelíd lesz majd az
majd szelíd
csak szellő
hárfák irigylük
fenyveseit*

Dobozi Eszter költő 1956-ban született Cegléden, Kecskeméten él. A József Attila Tudományegyetem magyar–történelem szakán végzett 1979-ben. Középiskolai tanár lett, 1981-től a kecskeméti ének-zenei gimnázium tanára, 1995-től igazgatója. 1989-től a **Forrás** című folyóirat szerkesztője. Intellektuális, objektív lírája a végső kérdésekre keres választ. Nyelvi választékossága intuícióval és a lélektani mélységek iránti fogékonysággal párosul. 1992-ben Pilinszky-díjat kapott, 1995-ben Az Év Könyve díjban részesült.

DOBOZI ESZTER

HEGYEK

*Most már tudom, mi vitt fel a hegyekbe.
Elűz a tajtékozó város? a bűz?
gázok-gőzök fojtogatnak? legyekre
sandítsz, a falánk bűnbakokra? hajt zűr?
belül remegsz zajoktól? s elvihatnek
bármikor? hogy lelked fölélve csak tűrsz
ármányt, hajbókolást? ha megverekszel
– bár élsz –, rajtad toroz ezer hiéna?
emberfejű sakál orozva lep meg?
Nem ez siettet el, belül a vézna
kis hang nem ezért szólít helyedet hagy-
ni itt. De mert dévaj kacaj a dézsma.
Mint a vér, úgy kell a torz vigyor, elvan
vele a nyájas tömeg, s épp hadúr, ő
a gúnyosan dőzsölő. Érti? Kinek baj,
ha nem! Bűn a halk ezeknek. A csúf jó
mindenekben, s a túlontúl az érdem.
Fegyver volt egykoron? Méreg ma úgy fő:
a komisszárt, most őt élteti éppen.*

FÖL-LE...

*Nem tudunk a hegyekben fennmaradni,
és képtelenség ma lejönni is már.
Túl sok, amit hoztunk magunkkal. Annyi
nélkülözhetetlen most kacat. Itt áll
mennyi tégely, kapszula...! Könyveink is.
Rendre váltogatjuk őket, de így már
egy sem kötöz meg. Fölöslegeink mind.
Amint elolvasódnak, pléhdobozként
eldobhatóak. Belőlük nem ízlik
egy sem. Féltvén utánuk nyúlni olyképp,
mint vén kőtábláknak egykor, eszedbe
sem jut. Egy gondolat, a dőre, hogy még
– miként a szappan – a toll, a szeletke
papír se kell, játszik velünk. Szerep vár?
Ott lenn épp ez teher. Emitt a rest se
nyugodhat. Betelni lassún a nyervágy,
az emlék nem engedi, s áttelelni
halkan, hűen nyarat kihúzni fenn... Hát
oszcillálunk. Föl-le, föl-le... Csak ennyi?
Végtelen hullámvásban elenyészni?*

a szépség oltára

*léted forradalom
elaggott istenek ellen
tüneményt ilyet
hozzád hasonlót
nincs ki teremtsen*

*őrjít a tökély
mit látok nézni
sem vagyok méltó
kigyúlnak mégis
éjszakáim
nincs ellened vétó*

*himnusz vagy
új ismeretlen istenhez
arcod a mindenség
titokkelyhű virága
eléd járulok megtérek
a legnagyobb erőt imádva*

magány

*salétrom a szemedben
uránfénnyel világítasz
az alumínium végén is
szép maradsz
eljön egy vén paraszt
hópehelyágyban térsz
nyugovóra
csuklik fölötted rozsdás
ódon óra
felülsz és vársz
mindennek vége legyen
tűzek lobognak fel
a szép somlyó hegyen*

BAKOS KISS KÁROLY

A KÖLTŐ HOGYHA...

*A költő hogyha részeg,
Nem gondja műítészek
Pöre: hogy a ríme
Nőrim-e vagy him-e?
S ledobva a láncot
Nem az asszonáncok,
S nem a művi részek,
De a szépség híve.
Mert éli az Egészset.
A költő hogyha részeg!*

BÚCSÚZÁS-TÖREDÉK

*Jöttem, hogy hagyjam lányomom.
Velem a kérdés, tán rád hagyom,
Hogy menni vagy maradni kétes?
S e nyelv, mely bármire képes.

Ha magamtól menekülni vágyom...
Szeressem anyám, szeretőm, barátom.
S ha vége minden...

Hogy el tudjak menni innen.*

PORTRÉ

*Egy homlok álsima vászna
Egy koponya (tán turáni)
Az arcon
Itt-ott szakáll
Keskeny repedés
Fogak rácsa a szájban
Két szem merev ablaküvege*

CETERUM CENSEO

*Cato nem nyughatott
Szajkózta minden szóaláskor
Legyen volt bármi ügy a téma
A sokat látott ősi Curiában
S a bölcs öreg szenátorok
Csak hallgattak és szavazgattak újra
Tribusról centuriákról
S lehetett bármi ügy a téma
A sokat látott ősi Curiában
Cato nem nyugodott*

Még mit sem tudott gótról gepidáról

szakadt hang

*Déli szél vagy északi vagyok fájdalom
tépem a földet
fetrengok forgok
magasra szállok elfújom a napot
lenyugszom sötét csenddé leszek
folyok végig a földön
töröm tépem az utat
elpárolgok*

*Áram vagyok cikázok
mindennap kivégzem magam
tehetetlen vagyok
senki vagyok
halott vagyok
belélegzem a forró port lenyelem
nincs tudóm szívem
tehetetlen vagyok
senki vagyok
halott vagyok*

*Szó vagyok suttogás
rossz kedv fáradás
közepe és széle az éle késemnek
lefektetem magam
halott vagyok
hiány vagyok
fázom*

álarc

*nyöszörgök letépem a bőröm
leszakad a kezem
elfolyt a vérem
összetört minden kurva csontom
fejen állva járok pár napig
meztelen szaladgálok
fejem körül
az arcom
alaktalan massa
befalaznak egy falba lassan fulladok
meg
rózsaszín limuzinok lebegnek
a fejem felett
befogadok nyolc árva
tengerimalacot
jó volna lélegezni
tenni amit akarok
kéz láb nélkül
járn
vakon látni
előlről kezdeni
fejezni
meghalni*

SZÖLLŐSY TIBOR

(KISEBBSÉGI) ÖNÉLETRAJZ

1945–1960

Arccal a földnek csapódva érkeztem a világra.

Kértem:

– Uram, nyisd fel a pilláimat, emelj fel!

Sátáni hangok kórusa felelt:

– Foglalt az Úr, hullákat keresztel!

Kértem:

– Adj esőt, mert fojt és perzsel az égő bölcső és búza pernyéje, a világnyi üszök!

Válaszként a szemembe röhögtek:

– Nekitámasztunk a semminek, csapat szerelünk sípoló tüdődbe, jégcsapokat idegeidbe, a füledet sárral tömjük tele, benne fisztulát égetünk, azon járunk elmédbe!

Újra csak kértem:

– Tanítsatok meg imádkozni, hogy kérhessem: hozzátok vissza apámat; tegyétek elém, hadd tapogassam le hazámat.

Sziszgették:

– Apádat? Hazádat? Téged nem ember, korszellem nemzett. Akit elvittek, nem tettek a zsebébe retúrjegyet. Az Urat hiába szólítod, nem hallja, mert őt is elsodorta a tömeg. Kiszerejük tapintó idegszálaidat, nyakadra tekerjük matrózhurokkal, s ha szólni mersz – az feszül.

Tették!

Kértem, hogy bírhassem őseim nyelvét.

Hahotáztak:

– Mire az? He-he-he... Nem kell beszélned, csak ha intünk, hogy kérhetsz, de azt is csak új szavakkal lehet, erre idomítunk téged!

Csak eget láttam, embert nem. Sóhajtottam:

– Uram, taníts meg gondolkozni, vágyaimat betűkbe faragni!

Visszhangozták:

– Gondolkozni? Mi tudjuk, mi kell neked. Magold az instrukciót!

Kértem:

– Uram, taníts meg kérdezni!

Haragosan fröccsent a válasz:

– Tilos! Mi kérdezzük, s benne van válaszod!

Próbáltam mégis kérdezni:

– Szeretném tudni, mi az Én, s ha van – ki vagyok?

Rám rivalltak:

– Coki! Csürhenyájban hallgassanak a barmok!

Suttogtam:

– Szeretném tudni, érezni a színeket...

Kioktattak:

– Számodra csak kettő lehet: az egyik egyszínű, a másik csikos keverék.

Ha kapsz kimenőt, megnyitjuk pilláidat, de jegyezd meg, gyakorold: csak ez és így lehet!

– Uram, taníts meg utcákat, falvakat, országokat járni, jártamban látni, tanulni.

Kimondták a szentenciát:

– Már a kérés is büntetendő! Csak folyosón közlekedhetsz, tól–ig, nincsenek nézetek, csak kézi irányítású páternoszter!

Rimánkodtam:

– Szeretnék tollat a kezembe, leírni azt, ami kimondhatatlan.

Fenyegettek:

– Végzetes! Sarlót és kalapácsot a mancsaidba!

Fátyol mögött sírtam:

– Szeretném tudni: mi az, ha hevesen dobban a szívem, a fejembe vér tódul, valami érzélem ágaskodik bennem, az érintéstől remegni kezd a kezem...

Ordították:

– Bűnös testedben aberrált gondolatok születnek, ellenforradalmi gének nyüzsögnek. Mindet kiirtani!

Kétségbeesetten sóhajtottam:

– Hol vagyok, Uram? Ez itt a Föld? És milyen: kerek? lapos? forog?

1961–1988

Gúnyolódtak:

– Na, kölyökké érett emberke: van-e még kérésed, tudsz-e fogalmazni, netán szeretnél valamit?

Az eget kémleltem:

– Uram, azt szeretném, hogy ne kérjek semmit. Adj Te, akár csak valamit...

1989...?

Vakon tapogatok: szeretném ismerni a dimenziót, de ujjbegyem alatt sima a térkép.

– Uram! Szabad éreznem, talán utoljára kérdeznem? Igaz-e, hogy mozdul a Föld? Igaz-e, hogy nem forog, hanem egyenesbe indul? Miért hallgatnak hangosan és panaszkodnak némán az emberek? Miért nem válaszolsz, Uram?

Legalább verj, ütésed áldás, melynek kísérője a mindenható remény és félelem.

Uram, s ha egyszer válaszolni fogsz, mondd meg: mi ez a fal körülöt-tünk, ki van ide- és odaát, van-e rajta átjáró, s ha újra megtanulunk járni – mi megyünk, vagy Te jössz hozzánk...?

1990–2000

Meghallgattál!

Kezünkbe adtad Ariadné fonalát, kitisztítottad Augiász istállóját, új fogalmakat tanultunk: élet, testvérek, remények, levetették béklyóikat a gének...

Vagy csak fata morgana volt?

Hosszan tartó álom!?

Uram! Csodálom türelmedet és esedezve várom válaszodat.

BECSKE JÓZSEF LAJOS

FÉLELEM

*Mennyi mindent elterveztem,
mert ifjan másnak hittem
az élet fanyar dallamát...
Tavaszom se volt még talán,
s kétezeröt fülledt nyarán
tanulom az alapszabályt:*

*ne tervezz és ne reménykedj,
hogy nő a mag, sose kémleld,
ne lépj mindig az árnyékra,
ne legyél szentjánosbogár,
káprázat csak a pókfonál,
szerelmed keleti gésa –*

*Ne hidd el, hogy akad áldás,
lefordítható kiáltás,
mi eljut a magas égbe –
Egyszer talán túlnő rajtad,
s üvöltesz majd: nem akartad
– de már benned szenvedése.*

*Lepkebe burkolt múmia
koponyád mögött az ima,
mely magadhoz elvezethet,
hogy megtaláld, ami voltál
– egy sejt homlokán az oltár;
ő, ki él, s életet teremt.*

REJTÉLY

Valami rendkívüli történhetett velem.

Nehéz napom volt, mégis kipihentnek, könnyűnek érzem magam.

Talán a potyakavé miatt, amit nem sokkal a munkaidő vége előtt kortyoltam fel? De hisz a késődélutáni fekete fordítva szokott hatni: elálmosít. Engem – most – miért nem?

Négy órakor még halmozták elém a papírokat, mintha felhőkarcolót akarnának emelni belőlük. Persze, köptem az egészsre, és kivonultam, mint egy király. Végül is egy órával korábban kezdtem, ráadásul péntek van, rövidített munkanap. Íme, az állami hivatal előnye: senki sem tart vissza, ha lejár a munkaidőd.

Érdekes: nem a családom miatt hagytam el sietve a hivatalt, most viszont annyira ellenállhatatlanul húz valami hazafelé, hogy szinte repülök, mintha baj lenne otthon.

Ám az is lehet, hogy a C-vitamin dobott fel, amit a dohányzás okozta nyomelem-hiány miatt szedek. Azelőtt hámlott a bőröm, főleg a kezeimen, s most, ahogy elnézem őket – tiszták, mint a víz. Hű, ez jó hasonlat, hiszen olyanok, mintha átlátszóak lennének. Bizonyos, hogy a tabletták teszik. Nagy koponya volt az a tudós, aki felfedezte, mármint a C vitamint; a paprikát csak ilyen formában szeretem.

Azt viszont nem értem, miért gyalogolok. Nem emlékszem, hol hagytam az autót. Vagy mégse azzal jöttem reggel? Ezt nem hiszem. Már csak azért sem, mert a feleségemnek igaza lehet: gyalogosan indulni a munkába – ahhoz túlságosan lusta vagyok. Jó, de akkor hol van? Képtelenség, hogy elkerültem volna a parkolóban, s ezért vágtam neki „lábbuszon” az iroda és otthonom közötti, amúgy nem nagy távolságnak. Tessék? Hogy ilyen rövid távolságon miért van szükségem autóra? Presztízs kérdése.

Ami kétségtelen: gyanúsan üde vagyok. Talán attól könnyebbültem meg – s ez már a harmadik lehetséges ok –, hogy ma megmondtam a magamét részlegünk vezetőjének. Annak a nőnek a kezdetektől száлка vagyok a szemében. Már a felvételemkor alkalmatlannak ítélt erre a munkára. „Ki hallott már olyat, hogy férfi dolgozzon a pénzügyi hivatalban?!” Ezt mondta. Hát tehetek arról, hogy a diplomám lehetővé teszi, sőt feljogosít rá? Négyen versengtünk az állásért, rajtam kívül három hölgy. Egyikük még tanult, levelezőin; a másik valami ismeretlen főiskolát végzett el valahol az isten háta mögött; a harmadik magánúton szerezte a képesítését. Az arányból – három az egyhez – világosan kitetszik: a munkaerőpiacon sokkal több a nő, mint az illegális álláskereső. Manapság minket, férfiakat sújt némi nemi

megkülönböztetés. Szerencsére mellettem szolt a nappali tagozaton szerzett diploma, azonkivul a technikai felkészültségem is jobb, hiszen nagyjából három éve van saját számítógépem. Gyorsabban és megbízhatóbban dolgozok rajta, mint a hosszú körmű nők, akik egyenként szedik fel a betűket, már-már olyan sebességgel és hanggal, mintha egy automata géppisztoly kerepelne. Mindemellett a férfi inkább elképzelhető valamilyen majdani vezetői posztra: nincs menzesse, hasfájása, terhességi tünetei – legfeljebb kissé másnapos lehet egy-egy átmulatott éjszaka után. Szemben egyik kolléganőnkkel, aki egyébként a részlegvezető rokona: egy hónapot dolgozik, akkor teherbe esik, s elmegy háromévi gyesre; visszatérte után ismét dolgozik egy hónapot, megint teherbe esik, gyesre megy, s mire újabb porontya is felcseperedik, kolléganőnknek máris van nyolcévnyi munkaviszonya, szép összeg a bankszámláján, anélkül, hogy dolgozna, s egyáltalán értene valamihez a szakmájában.

A lényeg: felvételemkor magával az igazgatóval sikerült megtalálnom a közös hangot. Őt nem érdekelte, hogy a részlegvezető, az a boszorkány hasonneműekkel szeretne együtt dolgozni; azzal sem törődött, milyen eredménnyel szerezte diplomát. A szóke, páfránylevélzet-szerűen szétálló hajú boszorkányt igen, viszont nem ő döntött. Azóta bosszúhadjáratot folytat ellenem. Nem nehéz belém botlania, hiszen egyedüli férfi vagyok a teremben. Akkor is rám szól, ha ebédidőben játszom a számítógépen – a többiekre akkor sem, ha munkaidőben hallgatnak zenét vagy néznek filmet. Tőlem elkobozta a hangfalakat, mire fülhallgatót vettem – arra már nem tehet rá a kezét, mert az nem állam bácsi tulajdona.

Akadnak kollégák, akikkel jól kijövök, mindenesetre mától kezdve jobban megválasztom, kit avassak bizalmamba. Az ok egyszerű: valaki beárulta, hogy két ebédkártyám van! Az egyiket még gyakornokként kaptam, a másikat, amely dupla porcióra jogosít fel, véglegesítesem után, miközben a gyakornokit pusztá figyelmetlenség miatt elfelejtették visszakérni. Naná, hogy a mai napig jó dolgom volt az ebédlőben: a három porció elvette az étvágyamat még az otthoni vacsorától is, feleségem nagy bánatára. Otthon nem ettem, mégis gömbölyödtem, mint egy pamutgombolyag. De most vége a kiskirályságomnak: beköptek! A részlegvezető magabiztosan állt mellettem, akár egy zord bástya, s egy tapodtat sem volt hajlandó elmozdulni, amíg meg nem kapta, amit követelt. Információi biztosnak tüntek, így nem tagadhattam sokáig, de mielőtt odaadtam volna neki az ebédkártyát, kitaláltam minden egyebet, szemére vettem a képmutatását. Nem azért, mintha árulkodó típus volnék; csak épp nem tudhattam, kik a szövetségeseim, és kik mentek át a másik hajóba...

Volt köztük egy hölgyike, akihez sikerült igazán közel kerülnöm. Olyannyira, hogy már közös titkunk is volt. Kár, hogy kitették a szűrét, mielőtt elmélyülhetett volna a kapcsolatunk. Persze, nem miattam bocsátották el; örültem volna, ha marad. A feleségem nem érezhette volna biztonságban a

házasságunkat, ha románcom a kolléganővel tovább tart, annak ellenére, hogy a családi békét nem szívesen dúltam volna szét holmi kalanddal. Hiszen annyira meghitt látvány, mikor kivilágított ablakokkal vár az otthon, mint most is...

Ejha! Megfeledeztem a meredek lépcsőfeljáróról, belebotlottam. Apám annak idején nem kifogásolta a kényelmetlen bejáratot, pedig szerződésbe kellett volna foglaltatnia a megrendelésre vonatkozó jogokat – akkor talán néhány utcával odébb nem jelent volna meg egy ugyanilyen ház, utána meg a többi. Az ember végül kételkedik, jó helyre tért-e haza. Most én is. Úgy lépek be, mintha az ajtó ott sem volna. Mint huzat a házon, suhan át bennem a gondolat: betörték az ajtót, rátámadtak a családomra. Rohanok, repülök a nappali felé. Sehol senki, a lámpák nem égnek, siri csend és béke. Gyerünk tovább. A gyerekszoba ajtaja szintén nyitva. Lányom az igazak álmát alussza, fölötte az éjjeli lámpa fénye virraszt. Megkönnyebbülten nyomulok a konyha felé. Feleségem a mosogatónál serénykedik. Rendes, dolgos asszony, jobban kellene értékelnem. Egyszer talán majd mindent jövátehetek.

De mi ez? Olyan csendesesen jöttem volna be, hogy nem vette észre? Fel sem emeli rám a fejét. Megragad egy lábost, bizonyára a vacsora rám eső részét, s kiönteni készül. Mert három emberre főz, bár tudja, én nem vacsorázom. Most meglepem: kérek az ételből, hiszen lebuktam a két kártyával, s nagyon üresnek érzem magamat.

Atyaég: hiába szólok, nem hallja? Szemrebbenés nélkül kidobja az ételt. Nem szól hozzám. Haragszik? Megbántottam? Ajjaj, nem is egyszer... De mindig elnézést kértem tőle. És mindig megbocsátott. Most mi történt? A félbeszakadt munkahelyi románról sejtelve sincs! Muszáj megszólalnom:

– Azt hiszed, van valakim? Nem mondom, lehet okod féltékenységre, hiszen nők között dolgozok. Megtörténhetett volna, és nem rajtam múlt, hogy végül mégse. Értsd meg, a nőt azon kaptam, hogy titokban, munkán kívül fénymásol valakinek. Megígértem neki, kettőnk közt marad az ügy, ha csókkal pecsételjük meg a dolgot. Belement, megtettük. Eljártam a gondolattal, hogy még kívánatos vagyok, s ha akarom, megkaphatok valakit. De mielőtt tovább léptünk volna, elbocsátották. Ennyi! Nem figyelsz rám? Hallgatsz? De legalább meghallgattál. Rendben. Adok időt, gondold át a dolgokat. Kimegyek frisslevegőzni...

Csoda, hogy a beszédzaj nem ébresztette fel a gyereket. Valószínűleg a zárt ajtó miatt. Egy pillanat!... Az imént még tárva-nyitva volt a gyerekszoba ajtaja! Most bezárva... A bejárati ajtó is a helyén, nem törték be... Miért gyanakodtam, hogy rátörtek a családomra?

Még ilyet: nem tudom megfogni a kilincset, átfolyik az ajtón a kezem... Illúzió? A képzeletem játszik? Vagy kezdek megőrülni?

Láttam ennél zűrösebb családi konfliktusokat is, nem érdemes ennyire kiakadnom miatta. Féltre a képzelgéssel!

Végre kint vagyok. Jólesik a friss levegő, átjárja egész bensőmet.

Valami még sincs rendjén. Például az az idegen férfi, aki elhalad előttem, mégis mindent tudok róla, főleg a bűneit.

Netán valami különleges képességre tettem szert? Ha igen: hol, hogyan?

Muszáj utánajárnom. Végig kell mennem az úton, amelyen hazajöttem.

Úristen, mi minden történik körülöttem: abban a sikátorban éppen megkéselnek valakit, amott egy nőt erőszakolnak meg, odébb meg rabolnak. Érzem, hol mi történik, mintha szemtanú lennék. Valóban én vagyok örült, vagy ennyire romlott ez a világ? Kész pokol!

Mi történik? Megtelt a másvilág?

Ki beszél hozzám? Miféle sugallat gerjeszti bennem ezeket a marhaságokat?...

Igen, pontosan erre jöttem. És az ott az én autóm. Vagy mégse? Mikor törtem össze? Az úttest nedvesen csillog, pedig határozottan tudom, ma nem esett. Fellocsolták volna a hőség miatt? Emiatt csúszott ki, ütközött, borult fel az autó, amely tisztára olyan, mint az enyém?

Ott egy ember. Mozdulatlan, rettenetesen sápadt. Úgy fekszik, mint egy ledöntött szobor. Hé, jóember! Hogy van?

Uramisten: ő – én vagyok? Hiszen ikertestvérem nincs!

Segíteni szeretnék, de képtelenség: nem érhetek hozzá, valami rejtélyes erő eltaszítja tőle a kezemet.

Ki beszél hozzám újra? Hangok zűrzavara a fejemben.

Micsoda? Ez itt tényleg én vagyok?

Lehetetlen. Be voltam kötve!

Tessék? Hogy az öv csak a testemet fogta meg, a lelkem pedig kirepült a szélvédőn át, messzire az autótól? Ezért nem vettem észre, mi történt?

Ennyit az övről. Ez sem nyújt száz százalékos biztonságot, mint az óvszer. Jó példa rá a lányom.

Meghaltam?!

Ó, égiék! Igen, ti, akik beszéltek hozzám: ha ez igaz – mit keresek még itt? Nem gyilkoltak meg, nem kell bosszút állnom magamért, felesleges itt kísértenem!

Micsoda? Teljesen megtelt a másvilág?

Akkor hol a helyem?

Mi a büntetésem és miért?

Hiszen minden vétkem csak buta emberi gyarlóság.

Én szenvedjek mások miatt?

Lesz még rosszabb is??

Visít a keresztes autó, megáll. A sötétség pribékjei fehérbe öltözve körém özönlenek, felemelnek, betuszkolnak egy kivilágított odúba. Visznek.

Nem hallom a gyorsuló kerekek surrogását, nem érdekel semmi.

RUSZIN NÉPBALLADA *

EGYMÁSTÓL TILTOTT SZERETŐK

*Ej, alá amarra,
arra alá, messze,
közeli szomszédok
éltek éldegéltek.
Egyiknek lánya volt,
szőke szép Hanicska,
a másiknak fia,
szép derék Janicska.
Hej, azok ott ketten
egymást úgy szerették,
Isten szent házában is
csak egymást nézték.
Nyugton ők Isten szent
házában sem voltak,
arany almájukkal
vígan játszadoztak.*

*Hanicska rossz anyja
addig fondorkodott,
míg házaik közé
falakat húzatott.*

*– Falrakók, falrakók,
ti is úgy húzzátok,
az én szeretőmnek
ablakot hagyjatok,
szemem hadd vethessem
szerelmes Jankómra,
hadd lássam, ha lovát
viszi itatóra!*

*– Meghalok én, anyám,
szőke Hanicskáért,*

*eleped a szívem
karcsú alakjáért.
– Meg ne halj már, fiam,
szőke Hanicskáért,
építetek neked
egy takaros kocsmát.
Jönnek majd mulatni
urak és úrhölgyek,
majdcsak viszontlátod
a szép szeretődöt.*

*– Eresszen el, anyám,
a kerek kocsmába!
– Nem eresztlek, nem mész
el, te híres kurva!*

*– Csak meghalok, anyám,
szőke Hanicskáért,
eleped a szívem
karcsú alakjáért.
– Meg ne halj már, fiam,
azért a leányért,
inkább rendeltetek
egy szép függőhidat.
Pánok és pányikák
jönnek látására,
majd csak Hanicskát is
elengedi anyja.*

*– Eresszen el, anyám,
hadd menjek a hídra!
– Nem eresztlek, nem mész
el, te híres kurva!*

*J. Holováckij gyűjtéséből

– Csak meghalok, anyám,
szőke Hanicskáért,
eleped a szívem
karcsú alakjáért.

– Meg ne halj már, fiam,
szőke Hanicskáért,
építetek inkább
egy kerek kápolnát,
urak és úrhölgyek
jönnek imádkozni,
oda csak elküldi
az anyja a lányát!

– Eresszen el, anyám,
kerek kápolnába!

– Nem eresztlek, nem mész
el, te híres kurva!

– Meghalok, meghalok
szőke Hanicskáért...
Összeesett ekkor,
a szíve megállott.

Hanca meghallotta,
a kannát felkapta,
mintha csak vízért
szaladna a kútra,
s ő is holtan borult
rá a koporsóra.

Egyik is, másik is
ki van már terítve,

emelkedik lelkük
fel az Úr elébe.
Szent kápolna előtt
Janicskát hantolták,
mögötte Hanicska
sídját is megásták.

Az egyikből kinőtt
gyászos rozmaringszál,
a másikkól hajtott
fehér liliomszál.
Addig növekedtek,
addig illatoztak,
a kápolna fölött
összekapaszkodtak.

Hanicska rossz anyja
tétlenül nem nézte,
lajtorját hozatott,
mindkettőt letépte.
Megszólalt Janicska
lenn a sírgödörben:

– Hej, anya, te anya,
kegyetlen rossz anya,
élnünk ha nem hagytál,
hagyjál már nyugodni,
testünknek a földben
csöndben elporladni,
lélek- s szerelemnek
egymásért lobogni.

Fordította: VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

VISK, MEGÍRVA

Bevezetőként néhány személyes emlék, gondolat. Számunkra, akik két évtizednyi elnyomás után először szegtük meg az omerta törvényét, Visk legenda volt. A falvak kisebb közösségeiben kevesebbet beszéltek, de többet tudtak mindarról, ami 1944 októbere után történt ezen a tájon. Az első végzett diplomások hazakerülve keresték azt a közösséget, amelyben betölthetik nemcsak szűkebb szakmai, de társadalmi szerepüket is. Így került el dr. Kovács Elemér Drávai Gizellához, akinél szinte minden szabad időmet én is töltöttem. A tanárnőnél hallottunk arról, hogy a hatalom pillanatnyi gyengülését érzékelve a viskiek iskola építésébe fogtak. Mint megannyiszor a történelem során. Ennek a közösségnek a tudatossága is hozzájárult ahhoz, hogy a kárpátaljai magyarság kimozdult a családra szűkült társadalom zártságából. Gizi néni Elemérrel és társaival elutazott Viskre és bejárta a máramarosi szórványt. Ezt követően lett aktívabb harcosa a közösségi érdekeknek, igyekezett szűkebb szakmájában is egy felkészült, új generáció megteremtésére. Ez lett (ahogy említeni szoktam) az első félelem nélküli generáció, a Forrás-nemzedék.

Ekkor született meg az álmaikból kiábrándult veterán magyar kommunisták jogokat sürgető beadványa is. A későbbi beadványok előképe, amelyhez az út Kovács Vilmos személyén át vezetett.

Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy Visk, a viski szellem adta a kárpátaljai magyarság mindmáig legnagyobb társadalmi vezetőjét, karitatív személyiségét, Fodó Sándort. Aki élete utolsó éveiben ismerte csupán, nem értheti ezt, ahogy bő egy évvel ezelőtt az őt búcsúztatók némelyike sem értette. Mi, akik közlőről s szinte a kezdetektől ismertük őt, mint a polgárjogi mozgalmat megindító és a beadványok sorát elindító három különböző személyiség egyikét, csak felsóhajthattunk: *fáj az istent veszni látni*. A kárpátaljai magyarságnak azonban, mint közösségnek, egyszer számot kell vetnie közelmúltjával és el kell fogadnia a szavak-tettek súlyából adódó értékrendet.

A címben jelzett témához közelítve először ki kell mondanunk, és áhítattal kell kimondanunk a szót: Máramaros. Máramaros nem egy megye a kevesebbre redukálódott mintegy hatvan közül. Terra Máramaros legalább annyira ország az országban, mint Somogy- vagy Gömörország, vagy éppen a jelzők nélküli Bihar. Itt nem csupán a terület nagyságáról van szó, hanem a történelem során betöltött gazdasági, társadalmi szerepről is. Jelesül Máramarosban a nemesfém- és sóbányászat, az erre alapozott

ipar, közlekedés jelentőségéről kell szólnunk, s nem utolsósorban a koronavárosokról, amelyek sokban az Alsó bányavárosokkal azonos jogokkal bírtak; s amelyekről mintegy évtizeddel ezelőtt, amikor lihegve törekedtünk Európába, e sorok írója mint a polgári létforma több évszázados kísérletéről tartott felolvasást.

Ennek az egykor Ugocsához tartozó hatalmas területnek a *terrából* megyévé alakulás időszaka kezdetén volt a központja Visk, Máramaros feltehetően legősibb állandó települése. Még a megye kialakulása előtt, valószínűleg a tatárjárás előtt telepedtek itt le az erdőóvók (ardók), a gyeprendszer egy fontos átjárójának védői, a néphagyomány és egyes történelmi utalások szerint székelyek. A bányászat, az ipar fejlesztésének idején érkeztek korai telepítésként a szászok. Ez a két elem képezte az egykori koronaváros hamar egységesen magyarrá vált alapnépségét.

Czébely Lajos monográfiája rendkívül alapos. Érinti a történelmi földrajz és a tájföldrajz kérdéskörét, a helyneveket, mint a történelem egyik segédtudományának tanúságát. Egy településmonográfia kevéssé engedi meg, de Visk kapcsán szólnunk kell arról is, hogyan vesztette el a település Máramarosban vezető szerepét, és hogyan vált hadászati központtá Huszt, míg a polgári berendezkedés székhelyévé Técső. Nos, amikor arról beszélünk, hogy az Árpád-kor végén a király a Hontpázmány nemzetséggel elcsérelte (vigyázat: nem visszavette!) Visket az ugocsai nagy rév közelébe eső területekért (Újhely, Újlak stb.), oda kell figyelnünk arra is, hogy az igen nagy birtoktestet egyben azon szolgálataikért kapták, amelynek során Rakasznál újra hajózhatóvá tették a Tiszát. Ekkor ugyanis már megtörtént az a hidrológiai kataklizma, amely a Visk melletti széles völgybevot, az itt vezető kereskedelmi és hadi utat közvetlenül a település mellé szorította, feljebb a Nereszennél lényegében azt járhatatlanná is tette. Korábban ugyanis a Tisza közvetlenül Kojta havasa (1575 méter) alatt húzódott. Ezt jelzik a korai térképek *Holt Tisza*, illetve *Kis Tisza alias Fekete Tó* elnevezései. Megjegyzendő, hogy a vízmosások ma is határozottan felismerhetők.

András király számára Visk ekkor elsősorban mint meglévő vár volt fontos, amelynek szerepét hamarosan átvette a Himnusz ihletője, Erdély kapuja, a bevehetetlen Huszt.

Mindez Visk egész történetét, gazdaság- és közlekedésföldrajzát meghatározta. Amit aztán a századok vallatójaként és krónikásaként Czébely Lajos mindig adatokkal felfegyverkezve végigkísér egészen napjainkig. Ki kell hangsúlyoznunk, hogy ez a monográfia mindig pontosan

rögzíti a sorsfordulókat. Választ kapunk részben arra is (túl a genetikai és tájféldrajzi, kissé messzire vezető utalásokon), hogy mi a titka Visknek, hogyan lehetett példa és példázat. S ez a szerző korábbi munkáiban is érintett prioritási sorrend: a hit és az oktatás, az erre épülő kultúra.

Kétségtelen: Móricz Kálmán jóval korábban megjelent Nagydobrony-monográfiája mellett Czébel Lajos könyve e témakör kárpátaljai példáinak legjobbjá. Valami, amivel gazdagabb lett Visk és gazdagabb lett Kárpátalja, s ami nem tanulságok nélküli.

Más kérdés – de szóvá kell tenni –, hogy a kiadvány nálam lévő példánya közel áll a nyomdai selejthez. Kivitelezésén túl a könyv művészete is erősen csorbát szenved, amikor a dokumentumok kicsinyítve, valami titkos 21. századi grafikaként jelennek meg a szövegben. Most mondhatnám azt, hogy még ilyenről is csak álmodoztunk, amikor a könyv szerzőjével vesztes csatáinkat vívtuk a kárpátaljai magyarság legalább kulturális jogaiért. De inkább azt mondom, hogy ennek az amúgy is kis példányszámban kiadott könyvnek méltó formában is meg kell jelennie – ha komolyan gondoljuk az egységes magyar kultúra jelenét és jövőjét.

A máramarosi koronavárosok

Igyártó Gyöngyi könyve két Visk-monográfia közé szorítva kissé nehéz helyzetbe kerül. Pedig az, amire vállalkozik, igazán fontos és érdekes. Lényegében a máramarosi koronavárosok jogrendszerét igyekszik az olvasóhoz közelebb hozni. Ez természetesen nem megy a közeg, tehát a megfelelő történelmi és fejlődéstörténelmi háttér ábrázolása nélkül.

Ezzel a kérdéskörrel a pozitívizmus korában többen foglalkoztak. Annak ellenére tehát, hogy a máramarosi koronavárosok irattárát Técsőről a nagy egyenkárpátaljai archívumba, s így a süllyesztőbe hurcolták, a técsői és szigeti dokumentumok megmaradtak az utókor számára. A méreteiben szűkre szabott könyv a szerzői szándék és elképzelés szerint jól reprodukálja e dokumentumok jogi összefüggéseket mutató anyagát. A kérdéskör természetesen nagyobb terjedelmet és mélyebb elemzést is érdemelne, de a mai könyvkiadás nem a szaktudományok, hanem a lehetőségek felől indul ki egy-egy opus megjelentetésekor.

Sajnos, itt is kifogásolhatók a számítógépes gondozás hiányosságai. El kellene érni, hogy a könyv újra művészet legyen. Igaz, ez nehéz feladat a kontúrokat nélkülöző, pontokból álló, szemrontó betűk s egyéb tipográfiai adottságok korában.

„Kimegy a lelke, marad a test”

P. Lator Ilona szakmonográfiája immár a második, amely egy kárpátaljai település lakosságának halottas szokásait jeleníti meg. (Az első, Kovács Katalin *Ha a lelkek...* című tanulmánykötete 2002-ben látott napvilágot.) A néprajztudomány érdeklődése nem véletlen a kérdéskör iránt, hiszen ez az élet teljességét felölelő egykori szokásrendszer egyetlen fennmaradt része. Bevezetőjében a szerző áttekinti a halottas szokások kutatásának kárpátaljai történetét. Természetesen az egzotikusabb, látványosabb ruszin adalékok jelentek meg a legkorábban. Jól látja ezt P. Lator Ilona is, és a teljességre törekvően igyekszik a kutatás kezdeteit feleleveníteni. Amit mi hozzátehetünk, az elsőként említett Sztripszky Hiador-mű megjelenésével kapcsolatos. A *Halottasházi játékok Máramarosban* ugyanis nem egy politikai napilap, a *Reggel* mellékleteiben jelent meg először, hanem a szakmailag sokkal értékesebb *Erdélyi Múzeumban* (1909), s ezt követően füzet formában Máramarosszigeten is. A halottasházi szokások közt ugyancsak meg kell említenünk Krúdy Gyula ruszinföldi könyvének egyik fejezetét, valamint a korai „zbornikok” ide vonatkozó irodalmát is. Ami a magyar és különösen a kárpátaljai vonatkozású szakirodalmat illeti, P. Lator Ilona munkája elismerésre méltóan teljes.

Elidőzhetnénk a kárpátaljai területi-településtörténeti összefüggéseknél, a könyv azonban szuverén egység, igen részletesen és pontosan tárja fel mindazt, amit a téma inspirál. Az egyes fejezetek a búcsú és búcsúzás, a méltó távozás szertartásait tárják eléink, amire nekünk egyre kevesebb esélyünk van. A haldokló, a halott, de még maga a temető is a társadalom szerves része. Ez utóbbiak viszonylatában a legkegyetlenebb és legembertelenebb a ma társadalmának „egyede”.

A virrasztóénekek és a sírfeliratok is egy teljes rítus részei (tegyük hozzá: a faragott fejfákkal, az emberi östevékenységek világába vezető összefüggéseivel).

Jó könyv és szép könyv P. Lator Ilona munkája. S mint a szépasszonyok szerencséje, mintha a nyomdatechnika ördögi kísértethada is kímélte volna. Őt és azokat a viskieket, akik már egy másik dimenzióban vannak csak velünk, érettünk. (*Czébely Lajos: Visk. Monográfia. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2003; Igyártó Gyöngyi: A máramarosi koronavárosok. Monográfia. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 2005; P. Lator Ilona: „Kimegy a lelke, marad a test”. A halállal és a temetkezéssel kapcsolatos szokások, hiedelmek Visken. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 2005.*)

S. BENEDEK ANDRÁS

„AZ IDŐ... A KÖLTŐNEK DOLGOZIK”

Az *Együtt* című folyóirat idei harmadik számában ismerős neveket is jócskán találtam, kitűnő versekkel, prózákkal, drámarészletekkel és szemlékkel. Egyetértek azzal, hogy a magyar író mindenütt magyar író, és a folyóiratok ennek megfelelően nemcsak a saját régiójuk szerzőit mutatják be, hanem az egész Kárpát-medence irodalmából válogatnak, s megismertetik közönségükkel a jó irodalmat, keletkezési helyétől függetlenül. Elsősorban mégis a kárpátaljai költők-írók érdekelnek ebben az orgánumban, a tájékozódásban az ő műveik segítenek. A szerzők névsorában Becske József Lajos nevét is fölfedeztem, akinek *Barlangok mélyén* című új kötetét szintén átnéztem, s a kérésnek, hogy véleményezzem verseit, igyekszem eleget tenni, noha réges-rég elszakadtam attól a betöltött munkakörömtől, amely ezt hosszú ideig napi foglalatossággá tette számomra.

A kézirat, illetve a kötet gondozása itt-ott nem eléggé alapos. Ez azonban engem nem befolyásol a véleményalkotásban. Egyrészt, mert a sajtóhibák mennyisége bőven az elviselhetőség határán belül van. Másrészt, mert hozzászórtam, hogy az utóbbi másfél évtizedben – mondhatnám úgy is, hogy a kapitalista kiadási szisztémában – teljesen megszokott dolog, ha egy verseskönyv jó tucatnyi hibával jelenik meg. Mégsem mondhatom, hogy különösebb nosztalgiával gondolok vissza az állami könyvkiadás korára. Az akkori „gondosságnak” egyszerű a magyarázata: egyrészt a két-három vagy több éves nyomdai áthaladás lehetővé tette, hogy a szerkesztők, lektorok, korrektorok, kontrollszerkesztők és cenzorok hetvenhét-szer is átfésüljék a szöveget, és mind e funkciókat nem egyetlen embernek kellett végighajszolnia néhány hét vagy pár hónap alatt, mint most. A könyvnek, az írónak, a költőnek sincs becsülete úgy, mint annak idején, a kézirat kiadóit nem érdekli maga a mű, legföljebb a tárgy, amely magába foglalja, és az sem eléggé.

Becske József Lajos valóban fejlődött az utóbbi években. Nem tudhatom, hogy a kötet időrendben sorakoztatja-e föl a verseket, de az az érzésem, hogy újabb versei egy higgadtabb és megfontoltabb költőt mutatnak, mint a régebbiek. Lehet, hogy a tűz több volt a fiatal költőben, mint az érett korúban, de a hevesség sokszor túlfeszített képekre, képzavarokra ragadtatta. Sokszor megkísértette a nagyotmondás, a romantikus szélsőségek használata, s inkább keresett, mint természetes használata. Nem mondhatom, hogy ezektől sikerült teljesen megszabadulnia, de az általam újabbnak vélt termésből igényességével kiemelkedik néhány költemény, például a *Mélyről a vers* című, amelyről sok szépet és jót elmondhatnék. Ám itt-ott ebben is visszakísért a korábbi nagyotmondások emléke – például a vers záróképében.

Mindenképp úgy látom, Becske József Lajos sokéves versírói gyakorlata nem volt hiábavaló: ezzel a kötettel elért egy szintet, amelyről ismét magasabbra léphet. Érezni fogja, mi az, amit az ifjúsággal együtt maga mögött hagyhat, megszabadulhat sok régebbi naivitásától, közhelyszerűségtől. Megérezheti, mi az, amit nem érdemes megismételni a romantikus, szimbolista vagy akár a szürrealista költészetből, mi az, ami a spontánul feltörő indulatokból kiszürendő, és mi az, ami mélyebbről jön, nem az „irodalomból”, hanem az életből. Megérzi, hogy (a szó rossz értelmében) sokszor épp az „irodalmi”, amit a legőszintébb indulat kifejezésének vél, viszont a legfontosabb dolgok csakugyan „mélyről” jönnek, elmélyült meditációval és sok-sok olvasás, töprengés, megfontolás és türelem birtokában. Az pedig csak látszólag önellentmondás, hogy az irodalmi hatásoktól akkor lehet megszabadulni, ha minél jobban igyekszünk megismerni az irodalmat. Az információk bősége révén megszűrve s rejtett utakon érvényesül hatása, és ezen az úton jön rá az ember arra is, hogy mit nem érdemes megírni, mert mások már megírták.

Tudom, hogy a költő, mint sokan mások, határon inneni és túli pályatársai (köztük jóval előnyösebb helyzetűek is), sokat várt már, és elege lehet abból, ha türelemre intik. Hallottam már későn kibontakozó költőket kifakadni arról, hogy mindenki csak a türelmet emlegeti és véget érni nem akaró várakozásra szólítja fel. Mivel semmiféle fórumom nincs, ahol személyes segítséget felajánlhatnám, tudom, nem sokat érnek tanácsaim. De örülnék, ha szavaimból az elismerést és a jó szándékot is kihallaná a költő: ha ezt az utat, amely a pályakezdő szintről erre a szintre felhozta őt, türelemmel folytatni tudja, ha nem veszíti el kedvét, és tovább fejlődik, akkor nagyon is érdemes volt nekivágni a kaptatónak. Kívánok neki további szép verseket, olyanokat, amelyeket ő maga is valami belső megnyugvással és bizonyossággal tud újraolvasni, amikor már eltávolodott a szövegtől, hozzá mer nyúlni a késznek hitt szöveghez, s ha kell, újból képes megmunkálni, javítani, csiszolni rajta. Az idő ebben az esetben a költőnek dolgozik.

Szerencsés folytatást és bátor szembenézést kívánok Becske József Lajosnak a saját fogyatékoságaival éppúgy, mint a további munka nehezével, sőt az elismeréssel is – azért mondom ezt is, mert sokszor szembesültem már azzal, hogy van, akire éppen az elismerés hat kedvezőtlenül, és semmi olyat nem szeretnék neki mondani, ami további fejlődésének akadályozója lehet. (*Becske József Lajos: Barlangok mélyén, Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2005.*)

Kecskemét, 2005. november 1.

ALFÖLDY JENŐ

A ZENE VILÁGA – VILÁGTALANOKNAK

„A felnőttkor rossz ízlését aligha lehet megjavítani; a korán kifejlett jó ízlés viszont nehezen rontható el.”

KODÁLY ZOLTÁN

Bocsássá meg drága lebergi magyar muzsikos barátom és példaképem: valahányszor eszembe jut töretlen vidámsága, jókedve, mindig elszégyellem magam és erőt véve „szicsásziai” magatartásomon (...ráérünk arra még...), újult erővel belevetem magamat sok jóembernek fejtörést okozó munkámba...

Mi köze mindennek ahhoz, amit *A zene világa* című tankönyvszerű kiadvány kapcsán mondani szeretnék? Hát csak annyi, hogy a magyar nyelvű tankönyvek felelős szerkesztője, aki egyben a Kárpátaljai Könyvcuratórium titkára, az egyik – kiadványokat támogatásra vagy mellőzésre ajánló – kuratóriumi ülésen kijelentette: „Mi nem vagyunk jótékonyági szervezet, hogy vak zenészek könyvkiadását támogassuk.” Ugyanis ki szerettem volna adni lebergi barátom (M. L.) műveit, mert szerintem és egy kitűnő szakértő, a Lebergi Konzervatórium professzora szerint azok kiadásra érdemes zeneművek énekhanga, kísérettel.

A kiváló ungvári rajztanár (T. A.) gyerekeknek írt mesetankönyvét tárgyalásra sem méltatta a Könyvcuratórium. Talán azért, mert az említett kuratóriumi titkár javaslattevőként és egyetlen szakértőként döntött a kiadandó könyvekről... Igaz, mi, a kuratórium tagjai mindehhez bárgyú együgyűséggel asszisztáltunk... Pedig arról szólt az egész, hogy a ma már egyre inkább üzleti vállalkozásban kiadóként is működő társadalmi szervezeteink, illetve az egyetlen hivatalosan bejegyzett nem állami kiadó kiadványai kapjanak támogatást.

„Hová mégy te, kis nyulacska?”

Ugye nem is vesszük észre, hogy oktatásunkból lassan kiszorul négy, szerintem igen fontos tantárgy: a *munka*, a *testnevelés*, a *rajz* és persze a *zene*. Maradjunk az utóbbinál.

Az ének-zene, mint tantárgy, többnyire kamu-óra, és arra szolgál, hogy a gyerekek a következő órákra készüljenek, jobb esetben kimenjenek bóklászni az udvarra. (Vannak kivételek, de számuk jelentéktelen, és általában egy kis danászásra korlátozódnak; „...esetleg a különböző értékű

és irányú „nevelői” törekvéseket erőszakolják rá a kiszolgáltatott gyerekekre, akik jól érzik, hogy tudatlansága, felkészületlensége okán maga a tanár is kiszolgáltatott helyzetben van és csak közvetítője egy fölötte álló hatalomnak. Mindez ellen úgy védekeznek, ahogy tudnak, megkeresítve a maguk és mások életét.”)

Nem a régi „szép” időkben, már a pályázati lehetőségek korában benyújtottam egy pályázatot, amelynek célja – azon túl, hogy állástalanként ösztöndíjhoz jussak – a lehetőségek felmérése, a zenére-nevelés lett volna. Az úgynevezett projekt egy évre szólt, az elképzelés pedig az volt, hogy a pályázó minden kárpátaljai magyar iskolában eltölt egy, esetleg két iskolanapot, levezeti (közösen a zenetanárral, ha van olyan) a zeneórákat, és a nap végén a gyerekek egy koncerten mutatják be a tanultakat a szülők, kollégák, iskolások jelenlétében. (Azért voltam szinte pökhendien magabiztos, mert ismerem gyermekeinket és bizodalمام volt/van tehetségük iránt.) Ezáltal pontos képet kaphattam (kaphattunk) volna a kárpátaljai zeneoktatás helyzetéről, a tapasztalatokat akár egy tudományos jellegű, tényfelmérő dolgozatban közkinccsé téve... Naiv módon abban bíztam, az arra hivatottak kapva kapnak majd az ötleten, megkeresnek engem, más hasonló „buzgó mócsingokat”: képző-, fafaragó-, kosárfonó- és egyéb népművészeket, tudósokat, építészeket, asztalosokat, sportolókat stb. – hiszen kishazánk oly gazdag az ilyen kincsekben –, és kies vidékünket elárasztja a tanulási láz...

Nem sikerült.

Sebaj... Majd talán... Valaki más...

Lehet, hogy pont a „tényfelmérés” szándéka volt a buktató? A döntéshozók azért emeltek vétót pályázatom ellen, mert féltették a megfelelő képesítés nélkül zenét „oktató” rokonaik állását? Nem tudom, és nem hiszem, hogy valamikor megtudhatom...

„Sárga csikó, csengő rajta, / vajon hova megyünk rajta?”

A zene világa című ígéretes kiadvánnyal kiséjőci zenestúdiómban találkoztam: az egyik negyedikes kislány mutatta felháborodva, milyen csúnyák az új tankönyv kottái.

Megrendülve vettem kezembe a könyvet – álmaim netovábbját –, hiszen mindig arról ábrándoztam, hogy gyermekeink egyszer közelebb kerülhetnek a zene világához. Ha már van heti egy énekóra, legyen miből elsajátítani legalább a hangjegyek írását-olvasását, csodálatos

népdalainkat, közelebbről megismerni Bartók, Liszt, Bach, Mozart, Wagner és más zeneszerzők életét és munkásságát, lelkünket gazdagító, életünket megszépítő, szellemi magaslatokba emelő műveiket.

Könnyű lett volna a hivatal dolga, hiszen van (volt?) Kodályunk, az oroszoknak (ukránoknak?) pedig Kabalevszkijük; mindkettő a saját módszeréről világszerte méltán elhíresült Tanítómester... Szinte semmi más teendő nincs (nem lenne), mint a mai, elismert mesterek tankönyveit adni gyermekeink kezébe. És nem, mert az illetékesek még mindig, rendületlenül a szovjet típusú „feltalálom a spanyolviaszt” módszeréhez ragaszkodnak.

De most már lássuk a „medvét” (nem célozgatás).

A 3–4. osztályos tanulók számára javasolt zenei tankönyvek szerzője O. V. Lobova. A Szvit Kiadó honlapján sem róla, sem a könyvekről nem találtam semmit. Irány a kereső. Heuréka! Az Інститут навчальної літератури honlapján rábukkantam némi információra. Annak ellenére, hogy a kiadvány árusítása tilos (lásd az impresszumot), itt meg lehet(ne) rendelni a tankönyv magyar, román és lengyel nyelvű változatát. Az ukránt viszont nem. Felvetődik a kérdés: ők, mármint az ukrán iskolások milyen tankönyvből tanulnak zenei ismereteket? Vagy nekik még nincs zenei tankönyvük, a kiadványoknak a kisebbségek nyelvén történő megjelentetése pedig csak egy kísérlet, a mi gyerekeink és a hasonló cipőben (bocskorban) járó más nemzetiségű iskolások pedig csupán kísérleti nyulak?

Első látásra a tankönyveket egyszerű áprilisi tréfának véltem, de kiderült, hogy nem az, hiszen Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma ajánlásával, az ukrán állam pénzén jelent meg 2440 példányban, 144 oldalon, négyszínnyomással, kemény borítóval, a 3. osztályos tankönyv 26,41, a 4. osztályos négy kopijka híján 27 UHR önköltségi áron. (Azaz: több mint 130 ezer UHR szemétre kidobott pénz, ráadásul a mi, magyarok szellemi egészségének megóvására alakult ungvári magyar tankönyvszerkesztőség közreműködésével.)

„Hopp Juliska, hopp Mariska, / hej, gyere vélem egy pár táncra!”

Előljáróban, „kedvesinálónak” néhány idézet a könyvből kommentár nélkül:

„A vers hallgatását kövesd megfelelő mozdulatokkal! Ha egyetértesz, emeld fel a kezed és állj fel, ha nem, ülj le!” (6. old.)

Találd ki a zenehallgatás szabályait! (uo.)

Érzékeltesd a zene jellegét kézmozdulatokkal! (uo.)

A kövek, a nádszál, az íjhúr – a mai hangszerek ősei. (8. old.)

Szervezz zenekart az otthonodban lévő tárgyakból.” (19. old.)

*

A könyvben olvasható Kisszótár furcsaságaiból, kommentárral:

„A zenei hármas – háromtagú népzenei együttes (trió). Leggyakrabban három hangszerből áll: egy húros, egy ütős és egy fúvós.”

Csak sejtem, hogy itt a hucul (netán csángó?) zenei stílus, a trojiszti muziki (троїсти музики) szó szerinti fordításával állunk szemben. Mai jelentésében a *trió*: egyrészt három szólista (szólóhangszer) együttesére komponált darab (vonótrió, gitártrió, vokáltrió stb.), másrészt zeneművek középházisának a megjelölése.

„Prelúdium: többnyire zongorára írt kis hangszeres darab.”

Valójában a prelúdium: előjáték, a reneszánsz kora óta létező hangszeres műfaj. Gyakran tételpár része (prelúdium és fuga).

„Ütemezés – az ütem minden egyes részének kézmozdulatokkal való kiütése.” (karmesteri traktálás (oroszul is), sematikus ábrázolás, jelzés?) Vagy ez utalás a karmesteri kiborulást interpretáló „Klicsko-zenére”? *„Azonkívül mindenkinek nagyon tetszett, hogy karlengetéssel – ütemezéssel – köszönhetik egymást.”*

Avagy: *Dirigálás* (vezénylés). A dirigáló karnagy pálcával a kezében jelzi (vagy anélkül: karvezető) a zenemű ritmikus tagolódását, tempóbeli és dinamikai hullámzását. Szóval frazirozza a művet, visszaadva ennek szellemi tartalmáról alkotott fölfogását. Pálcájával üt kettőt, hármat, négyet v. hatot; a legsúlyosabb ütemtagot leütéssel, az utolsót fölfelé való ütéssel jelezzük; a közbeesőknél a pálcá alacsonyabb fekvésben mozog. A crescendo-ra öblösebb ív, a diminuendo-ra kisebbedő ütések, éles hangsúlyokra, sforzatókra kurta, vonaglásszerű mozdulatok utalnak; tempóváltozások (stringendo, ritardando) jelzésére bevonja a karmester a másik kezét is. Természetesen inkább az egyéni kvalitások érvényesülnek, mint általános szabályok.

„A zene mozgásának gyorsaságát tempónak nevezzük...”

No igen: ha egyenesen („horizontálisan”) mozog – de ha „vertikálisan”, különböző hangmagaságokba, akkor minek nevezzük?

„A zene az erős (súlyos) és a gyenge (súlytalan) ütemrészek lüktetésére épül.”

A zárójeles utalások kapiskálják, de akkor sem zene, hanem ütem, és a zene (de inkább dallam) az ütemekre épül, ha már építészeti szempontból annyira fontos...

„A fúvós hangszerek különböző méretű és formájú csövekből állnak...”

És ha nem szólalnak meg, add át egy vízvezeték-szerelőnek, hátha jobb kezekben lesznek...

„A tempó számbeli jelölése azt mutatja, hány és milyen időtartamú hangot kell előadni egy perc alatt.”

A számbeli jelölés – kottasor elején – határozza meg a tempót. A metronómjelzés azt jelenti, hogy a jelzett hangérték egy percrek hányadrésze.

„Kántálóénekek: karácsonykor énekelt népi énekek.”

Kántáló ének: kántálás, kántálva énekelni, kántálva beszélni – énekbeszéd szakrális jelleggel, verses recitatív, néhány mai szupersztár rapper is ezt használja. A kántálás karácsonyi verses köszöntő, énekes jellege miatt kapta ezt az elnevezést. Még: *ráolvasó* imádság, román-szláv kolinda-koleda.

„A legnagyobb a szimfonikus zenekar.”

Mármost azoknak, akik nem ismerik a *Száztagú Cigányzenekart*.

„A legkisebb a dzsessz-zenekar.”

Ha kicsi, akkor együttes; viszont egy *big band* vagy a szimfonikus dzsessz-zenekarok taglétszáma néha igencsak nagy.

„A leghangosabb a zenekarok között a fúvószenekar.”

Aki meghallgatta már a *IX. Szimfóniát*, valószínűleg kétségbe vonja ezt az állítást, hiszen a szimfonikus zenekar is, a *big band* is legalább egy fúvószenekarnyi fúvós hangszerrel bővül ki; a helyi rock-együttesek decibeljeiről nem is beszélve.

„A leghalkabb a kamarazenekar.”

Miből gondolják? Ravel *Bolerójának* első részétől hallott bárki halkabb zenét? Egyébként régen rossz, ha egy kamarazenekar csak halkan tud megszólalni, és hiányzik az együttesekre általában oly jellemző dinamika: a halk (piano) és a hangos (forte) részek váltakozása, valamint a közbülső dinamikai színskálák sokszínűsége.

„A legegyneműbb zenekar a vonószenekar.”

Szinte beteges elhajlás a másság irányába, csólátással. Mert: a balalajka-, mandolin-, dombra-, rézfúvós- és fafúvós-zenekar hány nemű?!

„A leginkább egyediek és változatos összetételűek...”

No comment...

„A legrégebbi zenekarok...”

???

„A legfiatalabbak az elektromos hangszerekből álló zenekarok.”

(A zenekarok zenészekből állnak, kortól függetlenül)

„A legnépszerűbbek az esztrádzenekek.”

Vagyis a szórakoztató zenekarok, esetleg könnyűzenei együttesek; de szerintem ma már egy beazonosíthatatlan stílusú rapper-banda sokkal népszerűbb. Ami a lényeg: miért fontos mindez a harmadik osztályban, énekórán?

*

Lehet, hogy a fenti észrevételek keckeckedésnek tűnnek, de változatlanul jogosnak érzem a (szemrehányó) kérdést: az ég szerelmére, mi szükség van a „tankönyvben” olvasható sok ostobaságra?

„Hej, Jancsika, Jancsika, / mért nem nőttél nagyobbra?”

Általános hibák a kottairásban:

Záróvonal a kottasor (vonalszámrendszer) elején, hiánya a végén.

Nem egységes a kottagrafika (egyes darabokban zászlócskázás, másokban gerendázás). A XX. század elején a világ jobbik része a könnyebb érthetőség kedvéért átállt a hangjegyek úgynevezett összezerendázására, a „zászlócskázást” csak akkor használják, ha hangszeres kíséretet mellékelnek vagy partitúrában az énekszólam elkülönítésére okvetlenül szükséges. A zászlócskák mértéktelen, kötelező használata kizárólag szovjet felségterületen volt/van divatban. Ki hitte volna, hogy ez a rossz ortodox szokás így megrögződik a zenében? De ha már így van, akkor is szerencsés lett volna az egységesítés: az innenonnan kiálló magyar népdalokat is zászlócskákkal kellett volna kottázni.

A gitárakkordok (harmóniapótló?) használata teljesen felesleges, mert a tanítók többsége nem ismeri, mint ahogy a gitárt sem, legalábbis nem olyan szinten, hogy a javasolt harmóniakat le tudja játszani; és hát – ugyebár – inkább sehogy, mint rosszul, legalább az iskolában ne...

A Kodály-módszerre jellemző jelek használata a hangjegyek felett szintén felesleges, mert ha nincs hozzá magyarázat, a Mester módszerét nem ismerő tanítóknak esetleg gondot okoz az értelmezésük.

A kottasor kórusra, zongorára vagy zenekarra utaló, nyitó jelei ugyanolyan fontosak, mint a nyelvtani szabályok...

Az egysoros vonalrendszerben (ami szerintem iskolában egyáltalán nem ajánlott) használt hangszeres betéteket jól láthatóan el kell különíteni az énekelt hangjegyeiktől (legjobb a 65%-os kicsinyítés), hogy érthető legyen; ez esetben indokolt a zászlócskázás az énekelt, a gerendázás a hangszeres résznél. Igaz, a 125. oldalon találunk erre példát, itt (és másutt) viszont a kétszólamú énekrészeket kottázták hibásan, hangszereszerűen, ugyanis a két szólam jól láthatóan külön, egy fel (a felső hangjegy) és egy le (az alsó hangjegy) szárral oldható meg.

Érthetetlen, miért kellett új szöveggel ellátni a *Hull a pelyhes fehér hó* kezdetű közismert éneket (129. old.). A kotta is hibás. Az eredeti ének szerkezete: AABA. Úgy tűnik, itt a fordító nem is tudta, mihez „alkot” énekelnivalót.

Ebben a korban (3. oszt.) a gyermekek hangterjedelme jobb esetben az „a”–„a1”-ig terjed az altoknál, c1–c2-ig a szopránoknál, ám valójában (óvodai) zenei előképzés híján ez csak a zenetanárok vágyálma. A reális hangterjedelem: c1–a1. A Kodály-módszer annyiban szerencsésebb a nálunk használatos abszolút rendszernél, hogy alkalmazkodik az adott csoport hangterjedelméhez. Például egy *d-moll*-os dallamot a gyermekek (és a tanárok) könnyedén elénekelnek akár *a-moll*-ban, *b-moll*-ban vagy bármilyen más hangnemben. Ez a Magyarországon (még) honos relatív módszer nagy titka, amit gyakran a kottában is jeleznek. Például: c = a, vagyis a *c-moll*-ban lekottázott dallamot *a-moll*-ban javasolják énekelni.

Mindezzel szemben a javasolt „tankönyvben” a hangterjedelem néhol meghaladja az operettprimadonnák magas „c”-jét (65. old.). Igaz, hamar rájöttem, hogy az első taktus – talán – hangszeres betét. Akkor viszont a szövegáírás kezdődött egy taktussal előbb...? De bárhogy törtem a fejemet, a 8. és 9. taktussal nem tudtam mit kezdeni, és a 10. taktus paralel tercével sem, amelynek írásmódja hangszeres zenére utal – de akkor minek a zászlócskák? (A zenei formában egytaktusos előjáték – prelúdium – csak az ultramodern darabokban lelhető fel, ott is mire való...?)

A hangjegy alatti szövegrész hibás lejegyzése szintén a kötet általános hibái közé tartozik. Az aláírásoknál ugyanis a szótagoknak pontosan a hangjegyek alatt kell(ene) lenniük, és lehetőleg a magyar nyelv szabályait betartva, már csak azért is, mert adott esetben tankönyvről van szó. Könnyű elképzelni, micsoda zűrzavar kerekedik, ha több a szótag, mint a hangjegy, vagy fordítva...

Énekelhetetlen magyar nyelvű szöveget nem kellett volna alkalmazni, mert senki sem fog bajlódni vele; maradt volna inkább az ukrán eredeti, az legalább senkit sem zavar...

A kottasor felső, jobb oldali részén általában a zeneszerző nevét tüntetik fel. A népdalok lejegyzésénél az adatközlő (nótafa) neve, kora, a lejegyzés helye és ideje tüntetendő fel, s csak a végén a gyűjtő neve. Zeneszerző nevének feltüntetése csak *feldolgozás* esetén indokolt, de ez is csak úgy, ha a feldolgozás tényét is jelöljük...

*

Meggyőződésem, hogy a fentebb jelzett hibákra bármelyik zeneoktató tanár, de akár a zeneiskolás gyerekek is felhívhatták volna a figyelmet – ha megkérdezték volna őket.

A 4. osztályosoknak szóló kiadvány tudományos szempontból talán még izgalmasabb, de mint „tankönyv”, éppolyan rossz, mint a harmadikosoké, sőt...

„Láttál-e valaha csipkebokor rózsát?”

Javaslatom a következő. Össze kell gyűjteni egy kis pénzt – szerintem a gyerekek és a szüleik örömeit összedobják – és a tankönyvek begyűjtése után azokat dízscsomagolásban elküldeni Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériumának karácsonyi ajándékként.

Nektek pedig, zenét szerető és tanító kedves kollégák, azt ajánlom, szerezzétek be inkább a Magyarországon egykor használatos, kiszuperált *Ének–Zene* tankönyveket, és legyetek látók. Ha gondot okoz a beszerzés, forduljatok hozzám bizalommal, megoldjuk...

Végezetül – nyomatékosabbá téve felháborodásomat a kifogásolt kiadványok miatt – Kodály 1940 decemberében elhangzott szavait idézem:

„Ki kell mondanom: ezt a sok rossz dallamot a gyanútlan és ítélni alig tudó óvónőkre (a mi esetünkben: tanítókra – I. J.) zúdítani, s a hivatalos külsővel mintegy kötelezővé tenni: vétkes könnyelműség volt. Bizom az óvónők (tanítók – I. J.) jobb érzésében, hogy nagyobb részét nem fogják tanítani.” *(Лобова Ольга Володимирівна: Музика. Підручник для 3 класу шкіль України з угорською мовою навчання. Рекомендовано Міністерством освіти і науки України. Перекладачі: Олександр Павлович Генці, Варвара Миколаївна Салаї. Зав. редакцією А. А. Варга. Редактор Я. Б. Пердук. Художній редактор В. І. Лахненко. Технічний редактор Б. В. Кухар. Коректор І. О. Петро. Державне спеціалізоване видавництво „Світ” 79008 м. Львів, вул. Галицька, 21. 2005)*

IVASKOVICS JÓZSEF

RADIKÁLIS ÉN

Gondolatok a posztmodernről A. Dugin nyomán

A posztmodern kifejezés a XX. század 70-es éveitől fokozatosan tért hódított és mára közhelyig menően divatos lett, ám tartalmi mibenlétének meghatározása eléggé esetleges. A különböző szakmák művelőinek mindegyike saját ízlése szerint magyarázza. Mivel a posztmodern tudatosan törekszik a kétértelműsége, alluzívitásra, iróniára, mint jelenségnek éppen a meghatározatlanság az egyik alapvető jellemzője. Ez nem meglepő, hisz valamennyi befejezetlen folyamat szükségszerűen ellentmondásosnak, többdimenziós, meghatározatlannak tűnik. A posztmodern fogalmának viszkózus jellege arról is tanúskodik, hogy a jelenség napjaink része. Mindez nem indokolja, hogy lemondjunk értelmezéséről, a jelenség természetének megértéséről.

Ihab Hassan, az amerikai underground egyik „pápájának” klasszikus értelmezése szerint (*Die unvollendete Vernunft: Moderne versus Postmoderne*) a posztmodern:

- pontatlanság (hajlamosság a kétértelműsége), dekanonizálás;
- az „én” és a „belső világ” elvesztése;
- irónia (amely a perspektivizmusból fakad, amaz meg a többértelműségből);
- hibridizáció;
- karnevál jelleg (ez hasonlít Rabelais vagy Stern hetero-glossziájához és analóg a centripetális polifóniával, a vidám színes relativitással);
- performansz és részvétel (a mozgás energiája);
- konstruktivitás, ami azt jelenti, hogy a világ nem egyszer és mindenkor adott valami, hanem egy folyamat, amelynek lényege a különböző, egymással állandóan konfrontálódó valószínűségek halmazának generálása.

Charles Jencksnek, az építészettörténet mai egyik legkiválóbb szakértőjének meghatározása szerint: amíg a reneszánsz a maximális harmónia elérését tűzte ki célul, a modernizmus pedig integrálni akarta a különböző folyamatokat, addig a posztmodern a hibrid jellegű művészetet és építészetet hirdeti, amelyet a disszonáns szépség és a diszharmonikus harmónia jellemez. Ugyanakkor a posztmodern feltételezi a politikai és kulturális pluralizmust is. Ellenzi bármely irányzat túltengését. Elegáns urbanizmust hirdet, vagyis a hagyományos elemek – utcák, árkádok és terek – újra jogot nyernek a létezésre, figyelembe véve természetesen az új technológiákat, valamint közlekedési eszközöket. Tehát visszatérés az emberközpontúsághoz, az emberi test ismét helyet kap a dekorációban. A

múlt emlékei beépülnek a posztmodern konstrukciókba anélkül, hogy érzékeli és érti ezt a szemlélő vagy sem. Az építészeti együttes, avagy a képzőművészeti alkotás fő jellemzője, hogy valamennyi alkotóeleme egy központ körül csoportosul, de maga a központ helye üres.

1987-ben, a posztmodern körüli első vitában Wolfgang Wels az *Unsere postmoderne Moderne* című munkájában megpróbálta körülírni a jelenség fejlődéstörténetét. Arra törekedett, hogy a posztmodernizmusról leválassza a párhuzamos jelenségeket: a poszthistóriát és a posztindusztriális társadalmat. Bár Wels érvrendszerében van némi igazság, könnyen belátható, hogy a „poszt” jelző nemcsak nyelvtanilag társítja e fogalmakat.

A poszthistória elméletét Jean Baudrillard dolgozta és fejtette ki hatásosan. E fogalom alatt Baudrillard a társadalom olyan állapotát érti, amikor valamennyi történelmi lehetőség működik, ezért semmilyen lényeges újításra nincs lehetőség. Egyetlen életérzésként a keserűség, a cinizmus, a passzivitás, a szürkesség marad. Szerinte a világ fejlődése elérte végső állapotát, amikor a lehetőségek semlegesítik egymást, ezáltal általános közömbösséget szülnek, civilizációkat egy hatalmas gépezetté változtatják, amely természetéből eredően az élet által teremtett valamennyi különbözőséget egyneműsíti. Sommásan: a poszthistória korszaka nem szüli és nem oldja többé az ellentéteket, csak elmerül az önimádat eksztázisában. Vagyis Baudrillard szerint a poszthistória legjellemzőbb vonása az utópiákba vetett hit megszűnése, amit kiterjeszt az egész posztmodern korra.

A posztindusztriális társadalom elméletének egyik legmarkánsabb képviselője az amerikai D. Bell. A megrögzött technokrata véleménye szerint az emberi közösséget fejlődésének ezen a fokán olyan termelési viszonyok jellemzik, amikor valamennyi szociális és gazdasági ellentét feloldódik a technika fejlődésének köszönhetően. A gépi technológiákról az információsra való áttérés megszünteti a munka és a tőke, a kizsákmányolók és a kizsákmányoltak, a hatalom és a széles néprétegek ellentéteit. Tehát a Popper által megfogalmazott „nyílt társadalom” megvalósul a gyakorlatban. Először a történelem folyamán végbemegy az emberiség szociális és termelési létfeltételeinek totális racionalizációja. Bell a posztindusztriális társadalmat a fejlődés csúcának tekinti, a történelem végeként definiálja, és a tökéletes eszme megvalósításának során a kultúrát tartja egyetlen zavaró tényezőnek. A kultúra szerinte nem a dualisztikus modell racionális működésén alapszik, és ebből kifolyólag előbb vagy utóbb kieleződik a posztindusztriális társadalom legfőbb ellentmondása: a racionális technokrácia egységes, univerzális logikája és a kultúra pluralisztikus, irracionális logikája között. Eszerint Bell veszélyeztetve látja a posztindusztriális idillt a kultúra részéről. Viszont, amennyiben a posztindusztriális társadalomnak – a bankok,

piacgazdaságok és információs technológiák gépezetének – sikerül megzabolázni, fogyasztói terméké alakítania a kultúrát, annak úgymond lázító tartalma megszűnik. Innen nézve Baudrillard poszthistóriájához hasonló világképet kapunk.

Miben különbözik hát Wels posztmodernje a posztindusztriális társadalomtól és a poszthistóriától? Szerinte az optimizmusban. De miben fejeződik ki az ő optimizmusa? Ennél a pontnál kénytelenek vagyunk magyarázatért az új jobboldalhoz fordulni, amely nagy lelkesedéssel Wels mellé állt.

A posztmodern optimizmusa

Az új jobboldal képviselői közül Alain de Benoist az elsők között üdvözölte a posztmodern kihívását. Szerinte végre túlélték a modernizmust, vagyis végre befellegzett az elvek és eszmék uralmának. Ugyanakkor a következetes humanisták, mint például Habermas, a felvilágosodás nagy eszméje elleni alattomos támadásként értékelték az új irányzatot. Az új jobboldal képviselői meggyőzően mutatták ki, hogy a posztmodernben annak a hagyománynak a követői fedeztek fel esélyt a maguk számára, amelynek gyökerei a karteziánizmus ellenpólusaként több évszázadra nyúlnak vissza. Ez az irányzat az 1750-es évekre tehető, amikor is Rousseau ösztűz alá vette Descartes-ot. Rousseau-n, Baudelaire-en és Nietzsche-n keresztül Gottfried Bennig, az „ellen-modern” fenntartotta kritikai álláspontját a karteziánus eszmével szemben, és e hagyomány legújabb kori képviselői számára úgy tűnt, a posztmodernnel eljött az ő idejük.

Figyelemre méltó, hogy az új baloldal jeles képviselője, Francois Lyotard a posztmodern meghatározásának hasonló változatát javasolta, amelyben ő is lehetőséget látott a karteziánizmus és mechanizmus kiiktatására. Ez jól mutatja, hogy nemcsak jobbról, de balról is értékelték a posztmodern pozitív töltetét, még azok is, akik kritikusan viszonyultak modern korunkhoz és a karteziánizmusra mint racionális totalizmusra, a fasiszta eszmék egyik gyökerére tekintettek. Nyilvánvaló, hogy az értelmiség egy csoportja különböző megfontolásokból kritikusan viszonyult a modern társadalmi eszméhez, de egyúttal hasznos eszközként üdvözölték a posztmodernet.

Előzetes összegzésként leszögezhetjük: a posztmodern egyik optimista értelmezése a modernizmus tagadásán és kiiktatásra való törekvésén alapszik (új jobboldal); a másik nem kevésbé optimista értelmezés a jelenséget jövőbe irányuló ugrás lehetőségeként fogja fel (új baloldal). Innen értelmezhető a posztmodern szembeállítás az olyan kategóriákkal, mint a poszthistória és a posztindusztriális társadalom.

Amennyiben a posztmodernet, a poszthistóriát és a posztindusztriális társadalmat szinonim jelenségekként kezeljük, akkor a posztmodern képviseli azt a kultúrát, melyet sikeresen magáévá tett a technokrata hiperkapitalizmus. Ez a folyamat valóban megfigyelhető, korunk egyik legszembevetőbb jelensége, ugyanakkor létezik egy másik megközelítés, mely szembeállítja a fent említetteket. Jelesül: a poszthistória és a posztindusztriális társadalom a modernizmus negatív következményei, a posztmodern pedig valamiféle új nonkonformista stratégia, esetleg alternatíva. Az utóbbi módon felfogott posztmodern az optimista, a forradalmi, az aktív. Így kerül egymás mellé az új jobb- és baloldal. Az új baloldal a felszabadító káoszt látja benne, az új jobboldal pedig az új rend felépítéséhez szükséges tér megtisztításának eszközt.

A szélsőségek összemosódása

Tegyük egy kis kitérőt és vizsgáljuk meg tüzetesebben az új jobb- és baloldal álláspontjának egybeesését a posztmodernnel kapcsolatban. A régi baloldal a klasszikus racionalitást kívánja kiterjeszteni globális méretűre, ezáltal létrehozva a maximálisan ésszerű és rendezett társadalmi rendet. A régi jobboldal hasonló motivációtól vezérelve a történelmi status quo megőrzésére, a meglévő szociális, politikai, gazdasági, etnikai stb. felépítmények erősítésére és konszolidációjára törekszik. Ebből a megközelítésből a „régii” jobboldalt nevezhetjük „minimális racionalistának”, baloldali ellenpólusukat pedig „maximális racionalistának”.

Az „újak” megpróbálták kitörni a konvenció határai közül. Így az új baloldal megkérdőjelezte a kommunizmus totalitárius vonásainak elkerülhetlenségét (szovjet típusú rendszer, maoizmus stb.), de nem morális megfontolásból, hanem a „felszabadítás” filozófiájának logikáját követve, amely elvezette őt a marxizmus kritikai szemléletéhez, leleplezve annak „fasiszta” jellegét. Vagyis a baloldaliság legkövetkezetesebb formájának a „nyílt, nem dogmatikus anarchizmust” tekinti. Ez az értelmezés viszont alapjaiban rengette meg a haladás eszméjét, amelynek ismérveit még a felvilágosodás korában határozták meg. Azaz a diktatúra és a kizsákmányolás forrását az értelemben vélik felfedezni, ami viszont a régi baloldal szemében a felszabadítás fő eszköze volt.

Az új jobboldal a maga részéről hasonló utat járt be, csak ellenkező irányban. Egyik meghatározó egyéniségük, Julius Evola a modern világ egész történelmét a kereszténység megjelenésétől kezdve a leépülés, elkorcsosulás időszakaként szemléli és eszményként az ókori társadalmak berendezkedését állítja szembe vele. Világos, hogy filozófiai síkon ez teljes

szakítást jelent a racionalitással, ebből következőleg pedig a régi jobboldallal, hiszen a régiek a nacionalizmusra, etatizmusra, a konvencionális vallásra és erkölcsre esküdtek. Az új jobboldal eszmerendszerének képviselői, köztük Alain de Benoist, Giorgio Lokki és mások kibővítették, egy sor kulturális, filozófiai és tudományos kérdéskörre terjesztették ki Evola téziseit. A modern filozófia és a fizika ezt az irányzatot holizmusnak nevezi, ami a görög „holos” szóból ered és jelentése: „egész”. Evolával együtt azt vallották, hogy a modern kor szelleme az egész felbontásán, annak anatomizálásán nyugszik, és ez mind a szellem világára, mind a gyakorlati politikára is vonatkozik. Evola felfogását követve az új jobboldal alaposan felülvizsgálta a jobboldali eszmekört, elutasítva egy sor korábbi alapeszmét (nemzetállam, erkölcs, xenofóbia stb). Az új jobb- és baloldal eredetileg inkább posztmodernista, mint modernista volt, amennyiben a posztmodern aktív értelmezését fogadjuk el. De vizsgáljuk meg tüzetesebben az affinitásukat.

Az új baloldal posztmodernistáinak felfogása szerint csak egy, az értelem-örület határán egyensúlyozó, dinamikusan kaotikus állapot, a kiprovokált-ellenőrzött örület szabadíthat fel az értelem diktatúrájának rabságából. Ennek szociális megfelelője a forradalom orgiasztikus ünnepe, az értelmezések elmosódásának performansa, a hierarchiák eltűnése stb. Bár az új baloldal képviselői jellemzően nem kívánnak beszélni semmiféle alkotó programról, a klasszikus racionalitástól való elhatárolódás értelemszerűen átlendíti őket a dinamikus káosz vékony rétegének túlsó oldalára. Emiatt viszont bizonyos jelenségek újragondolására kényszerülnek, így *La logique du sens* című munkájában Deleuze „új felületről” és az „érzékszerv nélküli testről” értekezik, ami annak a koncepciónak felel meg, melyet az „új ember” és az „új alkotás” fogalma fejez ki. Julius Evola éppen ehhez hasonló elméletekre támaszkodva alapozta meg saját politikai, ideológiai modelljeit. Az iniciáció két szakaszra épül: negatívra (feloldódás, káosz) és pozitívra (új harmónia). Deleuze kaotikus anarchizmusa az első szakasznak felel meg. Szociális síkon ez a forradalom, felkelés, orgiasztikus performansz stb. Az új jobboldal képviselői főleg a második szakaszra helyezik a hangsúlyt, vagyis az új rend létrehozására, a szakralitás újbóli visszatérésére, de ez szerintük csak a klasszikus racionalitással és szociális következményeivel való radikális leszámolás esetén lehetséges. Ily módon az új baloldal káosza az új jobboldal új rendjének alapja.

Elméletről lévén szó, nehéz megállapítani, hogy meddig tart az aktív posztmodern e két változatának konvergenciája és mikor kerülnek szembe egymással (ha erre egyáltalán sor kerül). Teljesen logikusan feltételezhető, hogy nem az egész káosz akar majd új renddé alakulni, hanem meg kíván maradni a maga decentralizált állapotában, ami elkerülhetetlenül újabb

törésvonalakhoz vezet majd. Van azonban egy történelmi sajátosság, ami kizárja az aktív posztmodernizmus e két változatának reális és hosszú távú együttműködését. Európában ugyanis (főleg a politikai divatokat meghatározó Franciaországban) az új baloldalra több évtizeden keresztül úgy tekintettek, mint az intellektuális vezető réteg oszlopára, az értelmiség krémjére, ugyanakkor az új jobboldal képviselőit kulturális diszkriminációnak vetették alá, marginalizálva őket. Még a legradikálisabb nonkonformizmus esetében is a baloldaliak legfeljebb extravagáns különcök voltak, míg akár a legmérsékeltőbb jobboldaliak is felháborodott visszautasításba ütköztek, mint „fasiszták”. Vagyis a stratégiájában hasonló két eszmerendszer között mesterséges szociális szakadék tátong. A legfontosabb viszont, hogy az aktív posztmodern mindkét irányzata nagyon kis szeletét képviseli a kulturális, ideológiai eszmekörnek és súlyuk össze sem hasonlítható az egységes passzív posztmodernnel, vagyis azokkal az agresszív jelenségekkel, amelyeknek kifejezői a poszthistória és a posztindusztriális társadalom.

Az új jobb- és baloldal elméleti közeledése, sőt esetleges összeolvadása egy egységes posztmodernista elképzelésbe nem szünteti meg a fő problémát, a poszthistória totalizálódását. Ehhez hozzájárul még, hogy az aktív és passzív posztmodern nem egy súlycsoportú fogalmak; az előbbi elitárisan marginális, az utóbbi agresszívan totális, amely ráadásul élvezi a történelem haladási logikájának támogatását. Az aktív posztmodernisták, túllépve a klasszikus racionalitás határán, lehetőséget kaptak alternatív elképzeléseik kibontakoztatására. Nem tartanak a felvilágosodás cenzúrájától, a probléma viszont az, hogy elvesztették azt a történelmi-szociális közeget, amelyben felhívásaik visszhangra találnának. Tehát a poszthistória ravaszága abban rejlik, hogy képes integrálni saját ellenképét, melynek létrejöttéhez ő maga tisztította meg az utat.

A központ hiánya

Mint láttuk, a központ hiányának motívuma Jeneksnél meghatározó jelentőségű. A következő kép rajzolódik ki: a klasszikus racionalitás lemond az autoriter dominanciáról és elhagyja központi helyét. Ugyanakkor megfogalmazódik egy feltétlen követelmény, miszerint a központi helynek üresnek kell maradnia. Mindkét irányzat aktív posztmodernistái örülnek, hogy a bálvány távozott, és készülnek a hely betöltésére, mivel ismerni vélik a megoldást. Viszont figyelmen kívül hagynak egy lényeges körülményt: a klasszikus racionalitás „fényes jövőről” szóló víziói nem belső alternatíva híján számolják fel önmagukat, hanem mert új létezési formákat keresnek a maguk számára, amelyek feloldják az ellentmondásokat, nem

ellenük harcolva, hanem mintegy magukhoz idomítva őket. Másképp fogalmazva: a posztmodernben a modernizmus szelleme keresi önmaga végső és győztes végkifejletét. A poszthistória reményt csillant fel: örökkévalóvá nyújtani az idők végét, a racionalizmus krízisét örökkön tartó folyamattá tenni, ezt kínálni modus vivendiként, a depressziót könnyűé változtatni, a meghatározást lefokozni ironikus utalássá, az egzisztenciális iszonyatot aszpirinná alakítani. Feltárulkozásával a központ hiánya nem álcázza többé a modernizmus lényegét, hanem megpróbálja hipnotizálni a valóságot azzal, hogy önként mutatja meg értéktelenségét, mintegy sugallva: az immanens *semmi* potenciálja összehasonlíthatatlanul nagyobb a *valami* potenciáljánál.

Tehát az aktív posztmodern a szemünk láttára olvad be a passzív posztmodernbe, szellemképpé válik, egy bonyolultan tekergő lánc láncszemévé zsugorodik. A valódi irracionális káosz szimulált káosszá degradálódik. Mindebből Baudrillard jóslata látszik igazolódni. A poszthistóriának sikerül magába olvasztania a posztmodernizmus alternatív változatát. Egy furcsa törvényszerűség szerint eltávoznak azok is, akik megtestesítették ezt az alternatívát; meghalt Deleuze, Gil Debor, Guatarri... A központ oly módon ürült ki, hogy az űrt nem tölti be senki. A modernizmus utolsó trükkje: önmagát tünteti fel saját ellensége szerepében. Még Debor fogalmazta meg, hogy a rendszer leghatásosabb módszere nem a barát-ellenség fekete-fehér képének meghatározása, hanem a puha integrálás, a sarkok legömbölyítése. A posztmodern a saját természetéből fakadó kétértelműségével ideális fegyver e cél elérése érdekében.

A sötét éj

Alighanem Baudrillardnak van igaza abban, hogy az aktív posztmodern, az új jobb- és baloldal közös idealista elképzelése csak egy árnykép, amely a megtestesülés határán dereng, de nem képes a *történelem alanyává* válni. Itt azonban nemcsak a nonkonformista pólus belső gyengeségéről és számbeli kicsiségéről van szó. Maga a Rendszer gátolja aktívan, előzi meg bármilyen alternatíva létrejöttét. A poszthistória hatalmas erőfeszítést tesz, hogy megakadályozza az új jobb- és baloldal szintézisét, annak dacára, hogy együttvéve is elhanyagolható tényezőket képeznek. Úgy tűnik, a posztindusztriális társadalom komolyan vette Bell koncepcióját a kultúra életveszélyességéről a technokráciát illetően, ezért a technokrácia igyekszik megvásárolni vagy elnyomni a kultúrát, s ahol ez nem sikerül, ott a megtorlást alkalmazza. Így történt ez a francia értelmiségi újság, az *Idiot International* esetében, amit 1993-ban a Rendszer az abszurd „vörös-barna” irányultság

címén zárattott be. E megbélyegzés alatt az aktív posztmodernisták nonkonformista szövetkezése értendő a különböző irányzatok képviselőivel (új baloldaliak, kommunisták, nemzeti-bolsevikok, az új jobboldal profétája, Alain de Benoist és mások). Miután a lap megszűnt, irányítóinak egy megalázó nyilvános mea culpán kellett részt venniük. Vagyis: a látszat ellenére a posztindusztriális társadalom lényegét tekintve totalitárius.

Ami kétségtelen – a történelem vége nem tarthat a végtelenségig. A vég látszólagos végtelensége az utolsó illúzió. Az immanens folyamat nem akarja átlépni azt a bűvös határt, amely a végtelen kicsit a semmitől, a kvázi-létet a nemléttől elválasztja. Hasonlóképpen, mint Zénón paradoxonában a teknősbéka egy pár kis lépéssel meg akarja előzni Akhilleuszt, a halál hírnökét. Az idő érzi, hogy a végéhez közeledik, és félelmében letér az egyenes útról, spirálba csavarodik, apró darabokra bomlik, azt a látszatot keltve, hogy végtelen mennyiségű kvantumból áll. A folyamat túl akarja élni saját végét, megőrizni önmagát egy virtuális másságban, a dolgok utáztatában.

Az agonizáló Rendszer találékonysága szinte végtelen. Totálissá azonban a posztmodern csak abban az esetben válik, ha sikerül legyőznie az aktív posztmodern vibrálását. De még ebben az esetben is csak illúzió marad. Minden véges. Egyszer csak elsötétül a vászon, amelyre a modern világ képe vetül. Az éj hangtalanul és visszafordíthatatlanul jön el.

KOVÁCS GÁBOR

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Jean Baudrillard: *Der symbolische Tausch und der Tod*. München, 1982.
D. Bell: *The Cultural Contradictions of Capitalism*. New York, 1976.
Alain de Benoist: *Democratie: le probleme*. Paris, 1983.
Дугин: *(Пост)ситуация постмодерна*. Абсолютная Родина, Москва., 2002.
Julius Evola: *Lázadás a modern világ ellen*. Kvintesszencia Kiadó, Debrecen, 1997.
Felix Guatari: *La révolution et Transversalité*. Maspéro, Paris, 1972.
Jürgen Habermas: *Válogatott tanulmányok*. Atlantisz, 1994.
Charles Jencks: *Die Sprache der postmodernen Architektur*. Stuttgart, 1978.
Jean-Francois Lyotard: *A posztmodern állapot*. Századvég Kiadó, Bp., 1993.

ANEMZETTUDAT ÉS A SZEMÉLYNÉVVÁLASZTÁS

Határon túli magyar közösségekben a nemzettudat és a személynévválasztás kapcsolata szorosabb, mint az anyaország társadalmában. Ez elsősorban a kisebbségi létből következik, ugyanis – például a kárpátaljai magyarság esetében – az identitástudat egyik védekezési formája.

Az anyaországgal szomszédos más államok magyar kisebbségeinek névadási szokásait többen is feldolgozták. Dr. Varga József munkássága mérvadó ebben a témában. Sokáig végzett nyelvi kutatómunkát a szlovéniai Mura-vidéken élő magyarság körében, többek közt behatóan foglalkozott antroponimiával, illetve onomasztikával. Mintegy 11 ezer személynevet gyűjtött össze és dolgozott fel. Ez az anyag sok olyan pszicho- és szociolingvisztikai, szociálpolitikai stb. elemet tartalmaz, amely alapul szolgálhat a Mura-vidéken élő magyarok nemzettudatának és névhasználatának tanulmányozásához. Dr. Varga József megállapítja, hogy az állandó alkalmazkodás kényszere egyre inkább kikezdi, sorvasztja a magyarság azonosságjegyeit. Levonja a következtetést: „...a magyarság nyelvének ismerete és névhasználat nélkül nem létezhet magyarságtudat sem; de magyarság sem!”¹

Kiss Jenő szociolingvisztikai szempontból vizsgálja a személyneveket. Leszögezi: a tulajdonnév-használat társadalmi meghatározottsága általában nagyobb, a neveknek a társadalmi tényezőkkel való kapcsolata nyilvánvalóbb, mint a közsavaké.²

Ugyancsak behatóan foglalkozott a személynevekkel Kálmán Béla. Az ő munkássága úttörő jellegű, mivel elsőként foglalta össze a magyar névtan eredményeit. Véleménye szerint a személynevek tanulmányozása bepillantást enged egyes korok és népek névadási szokásaiba.³

Ladó János nem csupán felsorolja az anyakönyvezhető utóneveket, hanem névcikkeiben az egyes utónevek eredetéről és jelentéséről is tájékoztat, a magyarul anyakönyvezhető neveket pedig ajánlott és elfogadható minősítéssel látja el.⁴

A személynevek (utónevek) és a nemzettudat közötti kapcsolat számos kérdést vet fel, amelyekre a korábbi generációk esetében már van válasz. A kutatások bebizonyították azt is, hogy több határon túli régióban a szülők olyan keresztnévet adnak gyermeküknek, amely nem szerepel az adott állam anyakönyvezésében (Álmos, Csaba, Árpád stb.), ami egyértelmű bizonyíték arra, hogy a magyar közösségek így módon is védekeznek az asszimiláció ellen.

¹Dr. Varga József: *A nemzettudat és a személynévhasználat kölcsönhatása a Mura-vidék többnyelvű környezetében*. In: Honismeret, XIX. évf., 1991/2., 46–48. o.

²Kiss Jenő: *Társadalom és nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 1995.

³Kálmán Béla: *A nevek világa*. Gondolat Kiadó, Bp., 1969.

⁴Ladó János: *Magyar utónévkönyv*. Akadémiai Kiadó, Bp., 1971.

Ukrajnában az 1990-es évek elején a magyar ajkú anyakönyvvezetők sokszor bizonytalanok voltak abban, lehetséges-e a szülők által kívánt keresztnévet magyar alakban bejegyezni (pl. István–Степан, illetve István–Иштван). Ma már minden gyereket úgy anyakönyveznek, ahogy azt a magyar hangzás megköveteli (István–Иштван). Ez az átírási forma Ukrajna anyakönyvezési gyakorlatában általánossá vált.

A legtöbb kutatás megállapítja, hogy az idősebb korosztály tudatában a keresztnévadás területén létezett (létezik) a kollektív védekezési mód. Felmerül a kérdés: a fiatalabb nemzedékek tudatában jelen van-e ez a fajta védekezés, s ha igen, mennyire befolyásolja őket a keresztnévválasztásban? Erősebb-e a speciális kisebbségi helyzetből fakadó tradíciók által meghatározott kényszer, mint a mindenkori névdívat hatása? Ezzel a kérdéssel Vörös Ferenc foglalkozott tüzetesebben. Ő a közösségi névadási hagyomány továbbélését vizsgálta a tizenéves korosztályban. A révkomáromi magyar gimnazisták körében végzett vizsgálat során arra kereste a választ, hogy a szlovákiai magyarság a névhasználat terén is erőteljesen elszlovákosodik-e, valamint arra, milyen összefüggés van a kisebbségi névadás gyakorlata és egy magyar tannyelvű szlovákiai gimnázium I. és IV. évfolyamos diákjainak névválasztási attitűdjei közt.⁵

Saját kutatásomat 2000-ben a derceni középiskola 9. osztálya (14 éves) és a 11. osztály (16 éves) fiataljai között végeztem. A kilencedikes diákok létszáma 12 fő (5 fiú, 7 lány), a tizenegyedikeseké 15 fő (6 fiú, 9 lány) volt. Mindegyikük derceni születésű, s feltehetően erős a kötődésük a magyar kisebbséghez, neveltetésükből adódóan a szülői házból legalábbis ilyen attitűdöket hozhattak magukkal.

A vizsgálat első részében arra kerestem választ, a tanulók hogyan anyakönyvezetnék leendő gyermekeik nevét. Az István nevet vettem alapul, amely Ukrajnában Степан is lehet. A kérdőívre adott válaszok összegzése szerint legtöbben a magyar változatot választották, mégpedig a következő megoszlásban.

14 évesek: Иштван – 67% (8 fő);	Степан – 33% (4 fő)
16 évesek: Иштван – 87% (13 fő);	Степан – 13% (2 fő)

Ezután azt tudakoltam, milyen férfi- és női nevek tetszenek leginkább a megkérdezetteknek. A feladat szerint mindenkinek maximum 10 férfi- és/ vagy női nevet kellett felsorolnia a tetszés sorrendjében. A feldolgozás során a 14 évesek valamivel kevesebb nevet adtak meg, mint a 16 évesek.

14 évesek: férfinév – 58; női név – 55
16 évesek: férfinév – 68; női név – 59

⁵Vörös Ferenc: *A közösségi névadási hagyomány továbbélése a tizenéves korosztályban*. In: Nyr, 123. évf./3. sz., 263–285. o.

Valamennyi felsorolt keresztnév azok közé tartozott, amelyeket a megkérdezettek szívesen adnának leendő gyermekeiknek.

A tetszési listákra felkerült nevek osztályozását a Ladó-féle *Magyar utónévkönyv* szerint végeztem el. Az adatok korcsoportonkénti lebontása érdekes eredményt mutatott:

14 évesek

Férfinév: ajánlott – 82%;	elfogadható – 12%;	Ladónál nincs – 6%
Női név: ajánlott – 86%;	elfogadható – 12%;	Ladónál nincs – 2%
Összesen: ajánlott – 84%;	elfogadható – 12%;	Ladónál nincs – 4%

16 évesek

Férfinév: ajánlott – 90%;	elfogadható – 8%;	Ladónál nincs – 2%
Női név: ajánlott – 86%;	elfogadható – 14%;	Ladónál nincs – 0%
Összesen: ajánlott – 88%;	elfogadható – 11%;	Ladónál nincs – 1%

Szembetűnő a 14 évesek engedménye az elfogadható és a Ladó-féle *Magyar utónévkönyv*ben nem szereplő keresztnévekkel kapcsolatban. A konkrét névanyagot vizsgálva kiderült, ez az engedmény éppen az idegen hangzású, különleges, egyedieskedő nevek irányában mutatkozott meg.

A névválasztással kapcsolatos attitűdök tárgyalása (milyen szempontokat vesznek figyelembe a 14 és 16 éves fiatalok majdani gyerekeik nevének kiválasztásakor) szintén a vizsgálat fontos része volt. Ezeket a szempontokat a megkérdezettek egytől nyolcig terjedő skálán rangsorolták. A két korosztálynál szinte azonos eredmény született, csupán a 2. és a 3. (szem)pont cserélt helyet a 16 éveseknél. A 14 évesek válaszai:

1. A házas társammal egyezségben adjunk nevet a gyerekeknek.
2. A név viselőjének ne legyenek konfliktusai a választott (név)alak miatt.
3. A keresztnév legyen jó hangzású.
4. A keresztnév legyen divatos.
5. A választott név emlékeztessen valamilyen kedves élményemre.
6. Legyen jó magyar név.
7. A választott keresztnév nyerje el a rokonság tetszését.
8. A név kövesse a családi hagyományokat.

A kutatás eredményeinek ismeretében leszögezhető, hogy a felnövekvő nemzedékek tudatában nem él a védekezés szükségessége, mert ma már a keresztnéveket úgy anyakönyvezzük, ahogyan azt a szülők szeretnék. Ily módon csakis a szülőktől függ, mennyire őrzik meg a névválasztásban magyarságukat Kárpátalján, az anyaországtól elszakítva.

Minden ember érdeklődik lakóhelye múltja iránt, hiszen a lakóhely történelmének ismerete táplálja a hozzá való kötődést, a szülőföld szeretetét, sőt, a lakosság kultúrájának bizonyos mércéjeként is fölfogható. A hiteles tájékozódáshoz azonban sokszor nem találunk forrást. Ha vannak is ilyenek, gyakran hozzáférhetetlenek, ezért az érdeklődő legtöbbször a szájhagyományból kénytelen meríteni. A szájhagyomány azonban száz-kétszáz évnél távolabbra aligha tud visszaemlékezni. Nincs ez másként az Ungvár környéki települések esetében sem.

Most induló sorozatunk az írott és hozzáférhető források bizonyos mértékű kiegészítését kívánja szolgálni.

I. A TÖRTÉNELMI UNGVÁR KÖRNYÉKE

A történelmi Ungvár kifejezésen az eredeti várost kell értenünk, melyhez 1940-től folyamatosan csatolták hozzá az addig önálló közigazgatási egységként funkcionáló városkörnyéki falvak zömét. Ezeket a településeket (Daróc, Radvánc, Gerény, Alsó- és Felsődomonya), valamint az Ungvárhoz közeli Minajt és Ördarmát szeretném bemutatni. A településtörténetek forrásául nagyrészt a Magyar Országos Levéltár, a Budapesti Hadtörténeti Intézet, az Országos Széchenyi Könyvtár anyagai szolgáltak, valamint a Kárpátaljai Honismereti Múzeum, a Kárpátaljai Megyei Levéltár, a debreceni és az ungvári egyetemi könyvtárak régi okiratai, kiadványai.

Kezdődjék a történelmi barangolás.

DARÓC

Ungvártól délkeletre fekvő település. 1390: *Darouch*; 1399: *Darouch*, *locus*; 1427: *Daroc*; 1631: *daróczyak művelik*; 1773: *Darocz Pagus, ruthenica*; 1796: *Darócz. Orosz falu Ung Vármegyében*; 1829: *Drávcezi*; 1829–1866: *Darocz/Drawce*; 1837: „*Darócz, orosz falu*”; 1851: „*Darócz, Ungh v. orosz falu*”; 1863: *Darocz/Darocz*; 1865: *Darócz*; 1872–1884: *Ungdaróc*; 1874: *Darócz*; 1891: *daróczy járásban*; 1903: *Darócz*; 1904: *Ungdarócz*; 1907: *Ungdarócz*; 1929: *Dravcy/Дравцы*; 1937: *Ungdaróc*; 1941: *Ungdaróc*. 1946-tól hivatalosan *Дравци*.

Daróc I. Károly adományából a Drugeth-birtokok egyike. 1315-től számítják a Drugeth-javak közé. 1427-ben Drugeth-Homonny György nevén szereplő, mindössze 44 jobbágyportából álló kis település. 1451-ben a „*nyewickei vár*” tartozékaként említik. 1543-ban Drugeth Gábor és Imre 4 egész porta után adózik, szabados puskásoké 3 porta, szabadosoké 1, szegény zsellér 8, elhagyott telek 3. Drugeth György 3 portája mellett 1 a puskásoké. Öt zsellércsaládon kívül egy elhagyott, leégett kapu is része. Drugeth Antal

1 portát bírt 5 szegény zsellércsaláddal. 1550-ben a Homonnay uraságé 7 porta. 1556-ban 8 portája van itt a Homonnay családnak. 1567-ben 7" portáját számolták össze. 1582-ben már 13 portája van. A XVII. században Homonnay László nevén szerepel a 28 házból álló helység. Más adat szerint viszont 1631-ben „a daróci óhegygel együtt Gál Márton bírja”. 1691-től Bercsényi-birtok. 1696-ban 9, 1720-ban 5 jobbágycsalád lakta. A XVIII. században az ungvári kamarai birtokok egyike. 1764-ig Gyulay Ferencé, majd 1848-ig kamarai provizorok felügyelete alatt álló jobbágyfalú. 1750 körül a kamara ruténekkal telepítette be. Vályi András 1796-ban ezt írja a községről: „*Darócz. Orosz falu Ung Vármegyében, földes Ura a Királyi Kamara, lakosai katólikusok és óhitűek, fekszik Ung vize mellett, Ungvártól fél mérföldnyire, mellynek filiója, határja gazdag, legelője jó, fája elegendő, eladásra jó módgya, melly szép tulajdonságaihoz képest, első Osztálybéli.*” 1806-ig a községnek görög katolikus fatemploma volt, ekkor leégett.

Az Országos Törzskönyvbizottság (ennek az 1898-tól működő hivatalos szervezetnek az volt a feladata, hogy az ország területén felszámolja az azonos helységneveket, illetve szükség esetén magyarítsa azokat) 1902-ben a *Felsődaróc* nevet javasolta a falu számára. A községi és megyei képviselő-testület viszont elutasította ezt a javaslatot. Végül 1904-ben a Törzskönyvbizottság *Ungdarócz*-ban állapította meg a település hivatalos nevét.

1828-ban Daróc 72 lakóházában 635 ember élt. Fényes Elek leírása 1837-ből: „*Darócz orosz falu Ungvárhoz l' órányira a szerednyei postautban: 48 romai, 512 görög kath, 14 zsidó lak. Görög kath. paroch. templom. Szőlőhegy. F.U. a kamara*”. A XIX. század utolsó harmadának legnagyobb telkes gazdái Darócon: Szuranics János, Pajkos János, Zsmenyák Pál, Grilka János, Mikula János, Ruzinkó János.

A település népességének változása a helységnévtárak alapján 1944-ig: 1863: 690; 1873: 910; 1877: 910; 1888: 998; 1898: 1035; 1913: 1103; 1937: 1118; 1941: 1168; 1944-ben már nem került be a helységnévtárba. 1940-ben területe 1840 kat. hold, lélekszáma 1188, ebből 183 magyar; 15 szlovák, 987 rutén és 3 egyéb nemzetiségű. Vallás szerint: 106 rk., 1017 gk., 3 ref., 2 ág. ev., 60 izr. Lakóházainak száma ekkor 224; gk. és izr. temploma volt, területén állami kisdudóvó és népiskola, valamint egy szintén állami gazdasági továbbképző működött.

Daróc fénykora a cseh megszállás idejére esik. Ekkor aszfaltozták és tették ezzel országos jelentőségűvé a falun keresztülhúzódó Prága–Ungvár–Körösmező útvonalat. Ungvár és Antalóc között személy- és teherszállító kisvasút indult, amit orosz hadifoglyok építettek. 1935-ben kis cipőgyár létesült a községben. 1939-ben négy falu példás összefogása eredményeként épült impozáns jegyzői hivatala (ma kocsmaként üzemel, de volt már könyvtár és

posta is). A szovjet hadsereg 1944 október 27-én vonult be a faluba. 1949-ben a lakosság költségén vezették be a villanyt. 1978-tól Ungvárhoz tartozik *mikrorajon Dravci* néven.

A népetimológia a rutén *ɔpami* (*nyúzni*) igéből eredezteti a település nevét. Eszerint a szomszédos Baraninciből(Baranya) lopott birkákat a falu határában nyúzták meg a *ɔpaeŋi-k* (*nyúzó(k)*), innen ered az elnevezés. K. J. Halász, az ungvári egyetem nyelvészprofesszora egy 1952-es cikkében annak a véleményének adott hangot, hogy a helység nevének eredete egy ószláv szóra vezethető vissza, amely *erdőtől megtisztított, irtással keletkezett helyként* értelmezhető. A szóban forgó Ungvár melletti helységnek hasonló módon kellett létesülnie – állítja. Bizonyításul azzal érvel, hogy valamennyi hasonló nevű település erdő közelében fekszik. A Daróc típusú helyneveket máig etimologizáló szakemberek többsége viszont egyetért abban, hogy a név egy régi foglalkozás megnevezéséből keletkezhetett. Pontosabban: a darócok egyfajta vadászok voltak (bár Dezső László királyi szolgálatban álló, ma már meghatározhatatlan funkciójú embereknek tartja őket). Hogy milyenek, arról két tézis létezik. Az első szerint – ennek híve Kontratovics I. is – a darócok solymárok lehetnek (*drankones* – *solymárok*). A második meghatározás Kiss Lajostól, a Földrajzi Nevek Etimológiai Szótárának szerzőjétől való: „*A daróc olyan vadász, akinek vadbőrnyúzás, szíjhasítás és vadtulokszarv-levétel a feladata*”. Ez utóbbi etimológia Ungdaróc esetében mindenképpen helytállóbbnak tűnik, mert a települést már a múlt század elején is nagyvadakban bővelkedő, jelentős méretű erdőiség határolta.

RADVÁNC

Település Ungvártól délkeletre. 1214: ? *Rodvan et Roduan, terra*; 1280: ? *Raduan vocatam*; 1291: ? *Radvan – harasta virgultum*; 1363: *Raduanh*; 1414: *Radovanh*; 1427: *Radwancz*; 1457: *Radwancz*; 1773: *Radváncz (Radvánci)*; 1784: *Terreni Radvancziensis mixti*; 1785: *Radwancz*; 1790: *Radváncz*; 1796: *Radváncz*; 1829: *Radváncz (Radvánci)*; 1851: *Radváncz*; 1863: *Radváncz (Radvánci)*; 1868: *Radwancz*; 1873: *Radvány*; 1888: *Radváncz*; 1896: *Radváncz*; 1920–1938: *Radvanka*; 1924: *Radwancz (Радванка)*; 1927: *Radvanka*; 1929: *Radvanka – Радванка*; 1941: *Radvánc (Radvanka)*; 1946-tól hivatalosan *Радванка*.

A településre vonatkozó első, teljesen megbízható adat egy 1427-es adójegyzékből való, ahol *Radwancz* formában, a Radwánczi család tulajdonaként szerepel. A XVI. században több nemesi család birtokolta. 1543-ban Rátky Imre és Bácsmegey Dénes három adózó portáján kívül három zsellércsaládot említettek a település népességeként. 1552-ben a falu már két másik nemes tulajdona: Radvánczi Ambrusé és Demeky Lukácsé.

1556-ban a falu egyik portája leégett. 1582-ben Minajy Mátyás, Budaházy Kristóf és Mátyóczy Ferenc bírta, lakossága ekkor 4 jobbágy és 8 zsellér. 1599-ben tizenegy házból állt. Az 1550-től 1705-ig terjedő időszakból az írott források a következő személyeket említik a faluval összefüggésben: Zágori Zabó (Szabó) Balázs, Cseh Borbála és Gergely, Dobronyi Ferenc, Minajy János, Bornemissza András és Pál, Taál András, Budaházy Erzsébet, Nagy András, Literáti Mihály, Dacsó János, Bodó Ferenc, Huszár Ferenc, Ötvös Ferenc, Torma Erzsébet, Pankotay Judit.

Egy 1560-ból származó szerződés értelmében Radvánczi Ambrus bérbe adta egyik telkét négy hold földdel az Aranyos nevű szántóban Deme Lukácsnak. 1696-ban 2–2 jobbágy-, illetve zsellércsalád, 1715-ben 5 jobbágy család a népessége. Egy 1715-re datált perirat szerint ifj. Gyöngyösi István és Szomolay István állt vitában egymással a radvánci földekért (az utóbbi elmaradt bérletfizetéséért 60 forintot volt köteles törleszteni Gergely napig).

1796-ban írta róla Vályi András: „*Radváncz orosz falu Ungvár Várm.-ben, földes Urai több Uraságok, lakosai katolikusok és ó hitűek, fekszik Ungvárhoz közel, mellynek filiája, határja jó termő, vagyonyjai jelesek és külömbfélék, első osztálybéli*”. Rutén lakossága – legalábbis a magyar nyelvű források szerint – csak 1750 után települt be. A XVIII. században Barkóczy János földesúr tulajdona. 1828-ban 108 udvarán 472 ember élt. Fényes Elek ilyenek látta 1837-ben: „*Orosz-magyar-tót f. Ungvárhoz 1/4 mföldnyire. 125 romai, 130 görög kath., 83 ref., 138 zsidó lakja. Görög kath. paroch. Templom. Szőlőhegy. Erdő. F.U. a' kamara, Horváth, Gulácsy, Ghilány, s m.*”. 1839-ben lakosságának mutatói a fentivel megegyezők. Fényes Elek az 1851-ben megjelenő *Magyarország Geographiai Szótárának* II. kötetében ugyanilyen adatokat közölt.

Szent Johanna nevét viselő görög katolikus temploma 1751-ben épült. Eredetileg zsindegyházzal fedett fatemplom volt, kőoltárral. Az 1873. évi helységnévtárban a település neve Radvány, s a daróci járás részét képező falu 105 lakóházában 808 ember élt. Területe ekkor a hozzá tartozó Bolotina vagy Aranyalja nevű pusztával együtt 449 k.hold. 1877-ben már Radváncként szerepelt 450 k.holdnyi területtel. Tizenegy évvel később 167 lakóháza és 1360 lakosa volt. Újabb tíz év múlva immár az Ungvári járás része 456 k.holdnyi területtel, de csupán 883 lakossal. 1900-ban 511 görög katolikus és 323 zsidó lakta. Ekkor Radváncot és Gerényt az Ungvári Királyi Állami Erdészet tulajdonában lévő erdőség határolja, melyet 1869-ben térképeztek föl részletesen. 1929-ben Petrov professzor három utcanevet jegyzett föl a településen. Ezek: Тиха (Csendes), Церковна (Templom), Пољна (Mező). A csehszlovák fennhatóság alatt több impozáns lakónegyede épült. A XX. század 40-es éveig önálló településként funkcionált. Az Ungvári Magisztrátus néhány tagja már 1927-ben szerette volna a városhoz csatolni, de más,

fontosabb problémák miatt a javaslat akkor lekerült a testület napirendjéről. A 20-as, 30-as években a falunak igen aktív olvasóköre volt, amely sok darabot színre is vitt a közönség legnagyobb örömére.

1940-ben Radvánc területe 1016 k.hold, lakóinak száma 5304 fő volt, akik közül 3356 magyar, 42 német, 327 szlovák, 1156 rutén, 414 egyéb (ebből 212 jiddis-zsidó anyanyelvű). Vallás szerint: 1293 római katolikus, 2158 görög katolikus, 397 református, 21 evangélikus, 36 görögkeleti, 1402 izraelita, 2 egyéb felekezetű. Lakosai őstermelésből éltek, de előfordult közöttük bányász, iparos, kereskedő is. Lakóházainak száma ekkor 1016, görög katolikus és izraelita temploma volt. Tanügyeit egy állami kisdedővő és két állami népiskola látta el. Ipari üzeme egy kőbánya.

A Radvánci Kőfejtőben az intenzív munkát Szamuil Filimon indította meg 1904-ben. 1911-től a Gránit Részvénytársaság tulajdonában volt. 1925-ben Trebiczy János mérnök szlovák bankhitelekre támaszkodva átszervezte és jóval hatékonyabbá tette. A 30-as években itt már dinamit segítségével bányászták a követ, évente mintegy 40 000 ml-t. Akkoriban 80-100 munkást, 4 hivatalnokot, 3 technikust foglalkoztatott. A 40-es évek végén hirtelen víz tört fel a tárna mélyéből. Olyan gyorsan emelkedett, hogy a bányászok munkagépeiket is hátrahagyva menekültek. Így képződött az a bányató, amely ma a helyi és környékbeli lakosság kedvelt pihenőhelye a vadregényes környezet és helyenként 40 méter mély kristálytisza vize miatt.

A település népességének további mutatói a hnt.-k alapján: 1863: 669; 1913: 1360; 1937: 5304, 1940-től Ungvár részeként szerepel önálló statisztikai mutatók nélkül.

Ungvárral való egyesítésének ideje bizonytalan. Mező András az 1944. évi helységnévtár adataira hivatkozva 1940-re teszi. Borovszky Samu 1941-ben megjelent tanulmányában ezt írja: *„Mióta a szomszédos Radvánc községet Ungvárhoz csatolták, a szoc. helyzet rosszabbodott. Ugyanis e község volt a cseh megszállás alatt a város nyomortelepe. Rengeteg ott a munkás, napszamos, cigány, akik foglalkoztatása és ellátása gondot okoz”* (vagyis 1941-ben már a város része). Gyalay Mihály még az egyesítés pontos idejét is közli: *„1940. máj. 15-én Radvány és Gerény ksg. Gerény -tp. része a városhoz csatolva”*. Ennek ellenére Fülöp Lajos véleménye az (több idős lakos ugyanígy emlékszik), hogy valójában a falut csak 1944-ben vagy 46-ban egyesítették a várossal, amikor Kárpátalja az USZSZK részévé vált. (Fülöp Lajos munkájára külön is szeretném felhívni a figyelmet. Eredetiben: *Л.И. Филип: Стара Радванка. Ужгород, 1994 – К. Р.*)

Érdekes, hogy a magyar források Borovszky könyvén kívül sehol nem említik a helyi cigányságot. Ugyanakkor egy 1691-ben készült szláv nyelvű dokumentum Ungvár akkori tíz utcája közül az egyiket Cigány utcának nevezi. Irányát tekintve ez az utca Radvánc felé vezetett. Az irat keletkezésekor

mintegy 20 sátor állt itt. A cigányoknak saját bírójuk (vajdájuk) volt, és saját törvényeik szerint élhettek. Egyébként a vár felújításához szükséges vályog készítése volt a feladatuk.

A település legnagyobb nevezetessége nem a több száz éves templom, hanem a Gyöngyösi-kúria. Itt, a mai Gyöngyösi utca 8. sz. alatt született a magyar barokk irodalom jeles képviselője, Gyöngyösi István költő. A kastély a XVI. század végén vagy a XVII. sz. elején épült. Főhomlokzatát a XIX. sz. végén eklektikus stílusban átalakították. 1908-ban a költő tiszteletére emléktáblát helyeztek el az épület falán. Ma egyik felében postahivatal működik, a másikban néhány család él. Hírek szerint azonban az ungvári végrehajtó szervek az Ungvidéki Magyarok Szövetsége kezdeményezésére fontolóra vették teljes fölújítását és emlékmúzeummá alakítását.

Radváncnak ma húsznál több utcája, óvodái, középiskolája, négy szakiskolája, sok kisüzeme van. Bár közigazgatásilag Ungvárhoz tartozik, a környékbeli és helyi lakosok eredeti nevén nevezik. Ez minden bizonnyal pusztá személynévből alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynév azonban szláv eredetű; Melich János írja: „*A Radvány nevű helynevek a pogánykori szláv Radomir, Rado-gart stb. személynév becéző Radoan formájából valók.*”

ALSÓDOMONYA

Település Ungvártól északkeletre. 1412: *Damonya. Alsódomonya.* 1427: *Alsowdamanya;* 1631: *Alsódomonya;* 1691: *a Domonya felé levő mezőn;* 1723–1918 között a leggyakrabban: *Domanice, Domanicze, Domanicze, Domanince, Domaninci, Domaninecz, Домовница, Niznyi Dománinci, Alsó-Domonya;* 1773: *Alsó-Domonya. Pagus Ruthenica;* 1790: *Alsó-Domonya;* 1796: *Domonya. Alsó Domonya. Onokovecza;* 1801: *Alsó Domonyaer Terrein/ Alsó Domonyaer Wiesen;* 1829: *Domonya-Alsó (Dománinci);* 1829–1866: *Alsó Domonya/Domaninec;* 1837: *Alsó-Domonya;* 1839: *Alsó Domonya;* 1851: *Domonya/Alsó;* 1863: *Alsó-Domonya (Domanicze);* 1872–1884: *Alsódomonya (Nzs. Domaninci);* 1888: *Alsó-Domonya;* 1903: *Alsóháza;* 1913: *Alsó-Domonya;* 1924: *Доманиць (Domonya);* 1920–1938: *Domanince;* 1929: *Domanincsy/Доманицьг;* 1936: *Domence (Доманицьг);* 1941: *Alsódomonya.* 1946-tól hivatalosan *Доманици.*

Sajnos, a két Domonyáról igen kevés írásos információval rendelkezünk.

Alsódomonya írott forrásokban 1412-től fordul elő. 1427-ben 26 jobbágyportából álló település volt. Az 1773-as helységnévtárban görög katolikus rutén lakosságú faluként szerepelt. Vályi András 1796-ban így jellemezte: „*Alsó Domonya. Onokovecza. Magyar és tót falu Ung Vármegyében, földes Ura a Királyi Kamara, lakosai katolikusok és ó hitűek,*

fekszik az Ung vize partján Ungvártól mintegy fél mérföldnyire. Szántó földgye nem sok, de mivel őszi, mind tavaszi vetésekhez igen alkalmas, bora majd hasonló az Ungvári borokhoz, nevezetes vagyonaíra nézve első Osztálybéli.” Leírásában a szerző tévedésből Alsódomonyát nevezi Onokoveczának. 1837-ben Fényes Elek statisztikus ilyenek látta: „*Alsó Domonya, orosz f. Ungvárhoz*” *órányira: 28 romai, 483 görög kath., 14 zsidó lak. Görög kath paroch. templom. F.U. a kamara*”. Az 1851-ben készült *Magyarország Geographiai Szótár*ában a fentiekkel egyező adatokat sorolt fel. Görög katolikus lakói 1785 óta gyakorolhatják helyben vallásukat; 1863-ban 59 római katolikus híve volt.

1903-ban az Országos Községi Törzskönyvbizottság a település hivatalos nevéként *Alsódomonyát* jelölte meg. A megyei törvényhatósági gyűlés viszont „*tótos hangzása miatt*” feltétlenül magyarítani kívánta ezt a nevet. A testület még ugyanebben az évben fellebbezést nyújtott be a Törzskönyvbizottság határozata ellen, melyben a község számára az Alsóháza nevet javasolta (utótagjának jelentése alapján). 1904-es határozatában a Bizottság elutasította a kérelmet. Indoklása értelmében a kért névváltoztatás szükségtelen, mert a település neve így is magyaros hangzású, az *Alsó* pedig különben sem lehet birtokos jelző a név előtagjában.

Alsódomonya területének, népességének módosulásai a helységnévtárak adatainak tükrében:

Évszám	Területe	(kat.hold)	Lakóházak	Száma	Népesség
1863	-	-	581		
1873	2231	115	861		
1877	2231	115	861		
1888	2036	113	820		
1898	2063	127	865		
1913	2036	178	1075		
1940	-	-	1278		
1941	2021	-	1290		
1944	2021	305	1296		

1967-től *mikrorajon Domaninci* néven Ungvár része. Ma tíznél több utcája, középiskolája, művelődési háza van. Területén kis- és vegyesvállalatok működnek. Bár közigazgatásilag a városhoz tartozik, lakosai a mai napig domonyaiaknak nevezik magukat.

KOVÁCS PÉTER

(Folytatása következik)

MŰVELŐDÉSI ÉLETÜNK KRÓNIKÁJA

2006. február–március–április

ELISMERÉSEK

❖ **Pákh Imre** kárpátaljai származású, Amerikában élő műgyűjtőnek, aki a tulajdonában lévő Munkácsy-festményeket az anyaországban is bemutatta, **Sólyom László** köztársasági elnök a *Magyar Köztársaság Tiszti Keresztjét* adományozta.

ESEMÉNYNAPTÁR

Február

❖ Tizennyolc diák részvételével, két kategóriában harmadik alkalommal rendezték meg a Kazinczy Ferenc Szépkiejtési Versenyt a Péterfalvai Református Líceumban.

❖ Író-olvasó találkozót tartottak a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kölsey Ferenc Szakkollégiumában **Nagy Zoltán Mihály** íróval.

❖ Farsangi multság zajlott le Búcsúban az UMDSZ helyi alapszervezete rendezésében. A tombolából befolyó pénzüsszeget a Zrínyi Ilona Középiskola fejlesztésére fordítják. A tiszabökényi görög katolikus felekezet szintén farsangi batyusbállal búcsúztatta a telet. Az ungvári *Szvitánok* turistatelep művelődési házában a MÉKK ifjúsági tagozata kulturális műsorral egybekötött farsangi bulit szervezett.

❖ *Öt koncert-öt ország-egy nemzet* címmel jótékonysági műsort adott a Beregszászi Városi Művelődési Házban **Pál István** és zenekara (Kárpátalja), a

Dongó együttes (Szlovákia) és a *Vujicsics–Söndörgő* együttes (Magyarország) közreműködésével. A rendezvény kárpátaljai védnöke **Horkay László** református püspök és **dr. Orosz Ildikó**, a KMPSZ és a Rákóczi Főiskola elnöke volt.

❖ A *Civil szervezetek lehetőségei az EU-ban* címmel rendezett konferencián magyarországi szakemberek tartottak előadást vidékünk civil szervezetei vezetőinek Beregszászban, a Kárpátaljai Református Egyház Diakóniai Osztályának üléstermében. Az előadások témái: közösségi szociálpolitika, nők és férfiak esélyegyenlősége, foglalkoztatáspolitikai, a társadalmi kirekesztés elleni fellépés, munkahelyi biztonság, egészségvédelem, településfejlesztési filozófia, pályázati lehetőségek stb

❖ A MÉKK székházában **Dupka György** elnök a szervezet kulturális, ismeretterjesztő tevékenységéről, ez évi programjáról tájékoztatta **Szabó Lászlót**, a HTMH főosztályvezetőjét.

❖ A Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ és a MÉKK tanfolyamot rendezett Csetfalván a falusi turizmus fejlesztéséről. A mintegy harminc résztvevő falusi vendéglátói szakkönyvtányt kapott.

Március

❖ Az RTL-klub TV képviselőjében **Dörner Csaba** rendező a MÉKK székházában dokumentumfilmet készített, amelyben közreműködtek: **Lusztig Károly** író és **Barzsó Tibor**, az *Együtt* olvasószerkesztője, az 1956-os események

kárpátaljai kortanúi, valamint **Dupka György**, a téma ismert kutatója.

❖ A *Kölcssey Esték* című rendezvényt sorozat keretében **Molnár József**, a Rákóczi Főiskola Matematika és Természettudományi Tanszékének tanára, **Kakas Mónika** és **Marguca Viola** főiskolai hallgatók *A beregszászi hősziget* címmel tartottak előadást, a filológiai tanszéken pedig – Tarasz Sevcsenko születésnapja alkalmából – megrendezték az ukrán irodalom napját.

❖ Hatodik alkalommal került sor a Beregszászi Nemzetközi Borfesztiválra a Beregszászi Borvidék Egyesület és a Szent Vencel Borrend szervezésében. A fesztivál vendége volt többek közt **Lukács József**, a Magyar Köztársaság Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumának osztályvezetője, **Csengeri János** beregszászi konzulátusi osztályvezető és **Viczián Ottó**, az Ungvári Főkonzulátus konzulja. A program keretében az érdeklődők megtekintették a *Szőlészet és borászat* című fotókiállítást és megkoszorúzták **dr. Linner Bertalan** orvos, neves beregszászi szőlőnemesítő és borász mellszobrát.

❖ A Kárpátaljai Határmenti Önkormányzatok Társulásának közreműködésével Internet-elérhetőséget biztosító hat állomást avattak fel Nagydobronyban, amelyek a 2,4 GHz-es rádiófrekvencián üzemelő WLAN rendszerhez tartoznak. A berendezések költségeit a *Szülőföld* program finanszírozta a HTMH támogatásával. **Dupka György**, felelős titkár az avatóünnepségen bejelentette, hogy a KHÖT az UMDSZ támogatásával információs forradalmat hirdetett meg,

azaz minden magyarlakta települést bekapcsolnak a világhálózatba.

❖ Az UMDSZ Elnöksége nyilatkozatban tiltakozott a kárpátaljai magyarokat hátrányosan érintő új vízumkiadási rendszer bevezetése ellen.

❖ *Ukrajnai intézmények felkészítése az EU-források fogadására* címmel közösen szervezett konferenciát Ungváron az Ukrán–Magyar Területfejlesztési Iroda és a Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatás Európai Integrációs, Külgazdasági Kapcsolatok és Turisztikai Főosztálya. A rendezvényen a kárpátaljai és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei meghívottak mellett részt vettek Ivano-Frankivszk, Lemberg, Odessza városok, valamint Magyarország és Szlovákia távolabbi megyéinek küldöttségei is.

❖ A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség szervezésében a munkácsi várban ünnepélyesen felavatták **Zrinyi Ilona és II. Rákóczi Ferenc** szobrát, **Matl Péter** szobrászművész alkotását. Az ünnepség díszvendége **Orbán Viktor**, a FIDESZ–MPSZ elnöke volt. A szobor felállítását a KMKSZ kezdeményezte.

❖ *Területünk római katolikus egyháztörténete a XX. században* címmel tartott előadást a Rákóczi Főiskola Esztergom-termében **Bohán Béla** beregszászi plébános.

❖ A hallgatói önkormányzat szervezésében, a Magyar Köztársaság Oktatási Minisztériumának támogatásával megrendezték a II. Rákóczi Ferenc KMF III. Tudományos Diákköri Konferenciáját. Három szekcióban 18 diák előadása hangzott el, kiemelten a helytörténet, a néprajz, a pedagógia és a nyelvoktatás tárgykörében.

❖ A Matematikában Tehetséges Gyerekekért és a MATEK Alapítvány közösen indított, a Kárpát-medencei országok magyar diákjai részére meghirdetett *Gordiusz matematikai teszverseny* megyei regionális fordulóján, amelynek a Rákóczi Főiskola adott otthont, közel kétszáz 9–10. és 12. osztályos tanuló vett részt.

❖ **Hegedűs Lóránd** magyarországi református püspök a Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnáziumba látogatott, ahol *Istenért, a hazáért és a szabadságért* címmel tartott előadást.

❖ AZ UMDSZ és a KAMOT Jótékony-sági Alapítvány közreműködésével helyre-állították a viski turulmadaras emlékművet, amelyen 215 olyan egykori viski lakos nevét örökítették meg, akik a XX. század vérzivataros időszakában haltak hősi halált a hazáért, hitükért, Visk nagyközség magyarságának fennmaradásáért. Az újraavatási ünnepségen jelen volt **Szabó Vilmos**, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára, **Komlós Attila**, a HTMH elnöke, **Sziklavári Vilmos** főkonzul, **Katona Tamás**, a Kárpátaljai Szövetség elnöke, **Gajdos István**, az UMDSZ elnöke.

❖ Beregszászban **Petőfi Sándor** szobránál emlékeztek az 1848/49-es forradalomra és szabadságharcra. **Gál Kinga**, a FIDESZ-MPSZ Európa-parlamentari képviselője mondott beszédet, majd **Sziklavári Vilmos** főkonzul felolvasta **Gyurcsány Ferenc** miniszterelnök üdvözlőlevelét. A rendezvény **Kovács Miklós**, a KMKSZ elnöke beszédével zárult.

❖ *Közlekedés- és logisztikai fejlesztés Csap és Záhony térségében* címmel tartottak tanácskozást Nyíregyházán, amelyen 20 tagú kárpátaljai küldöttség volt jelen.

Előadást tartott **Veres János**, a Magyar Kéztársaság pénzügyminisztere.

❖ A II. Rákóczi Ferenc KMF nagytermében kiállítást nyílt a 85 éves **Garanyi József** festőművész alkotásaiból.

❖ A Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnáziumban megrendezték a KMPSZ megyei történelem-vetélkedőjét.

❖ Ez évi harmadik előadásán Beregszászban az Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház **Nyikolaj Nyekraszov** *Unalmas őszi este* című, a magyar közönség által kevésbé ismert egyfelvonásosát mutatta be.

❖ A sokéves hagyománynak megfelelően a KMPSZ Beregszászban megrendezte a *Terebesi Viktor Matematikai Emlékversenyt*. Ugyancsak a KMPSZ szervezésében a Nagyberegi Református Líceumban lezajlott a megyei informatikai vetélkedő.

❖ *Rákóczi Napok* címmel szerveztek rendezvénysorozatot a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán, melynek során többek közt főiskolai tanácsulésen emlékeztek az intézmény fennállásának 10. évfordulójára. A beregszászi református templomban megtartották a Felsőoktatási Intézmények II. Nemzetközi Kórus-találkozóját, az *Ukrajna és a bolognai folyamat* című nemzetközi tudományos konferenciát, átadták rendeltetésének a főiskola főépületének II. szintjén felújított épületrészt. Az átadási ünnepségen részt vett **König Sándor** és **Stark Ferenc**, az Apáczai Közalapítvány jelenlegi és soron következő elnöke, valamint **Csete Örs**, a közalapítvány irodavezetője. A megszépült termeket **Majnek Antal** római katolikus püspök szentelte meg. Az épület felújításának folyamatát fotókiállításon tekint-

hették meg az érdeklődők. A rendezvényt sorozat végén sor került az egykori végzősök találkozájára, amelyen megalakították a Főiskola Öregdiák Klubját. Elnöke **Darcsi Karolina**.

❖ A KMKSZ Munkácsi Középszintű Szervezete székházának nagytermében kiállítás nyílt a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága tagjainak munkáiból. Megnyitó beszédet mondott **Gulácsy Géza**, a középszintű szervezet elnöke, a művésztaársait **Riskó György** festőművész mutatta be.

❖ *Élő Újság* címmel tizedszer szervezett találkozót olvasóival az *igazi Kárpáti Igaz Szó* szerkesztősege, ezúttal Szernyén.

❖ *A magyar nyelv és irodalom új tantervek és tankönyvek alapján való oktatásának sajátosságai a 12 éves képzésben* címmel országos tudományos-módszertani konferenciát rendeztek a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán. Szervezők: Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma, a Kárpátaljai Megyei Közigazgatási Hivatal Oktatásügyi Osztálya, a Rákóczi Főiskola, a KMPSZ és a Megyei Pedagógus-továbbképző Intézet.

❖ A magyar népdal ünnepeként zajlott le Tiszapéterfalván **Bartók Béla** születésnapja alkalmából az „*Átalmennék én a Tiszán...*” elnevezésű népzenei vetélkedő, amelyet idén is a KMPSZ és a Tiszapéterfalvai Művészeti Iskola szervezett. **Vásárhelyi Gábor** és **Virághalmi Ágnes**, Bartók Béla ma is élő rokonai szívélyes üdvözlését **Németh István** népzenekutató tolmácsolta a jelenlévőknek.

Április

❖ A Rákóczi Főiskola *Kölcsey Esték* rendezvényt sorozata keretében *Mit kutat a*

Hodinka Intézet címmel tartottak előadást **Híres Kornélia** és **Márku Anita**, az intézet kutatói. **Kátai Zoltán** előadóestjén a *Kátai-krónika: Énekelte történelem a honfoglalástól az aradi vértanúkig* című összeállítás hangzott el.

❖ A Magyar Költészet Napja alkalmából kárpátaljai magyar költemények előadóversenyét szervezte meg a MÉKK az Ungvári Dayka Gábor Középközpontjában. Ugyancsak Ungváron, a Művészeti Iskolában tartott költészetnap rendezvényen **Dupka György** MÉKK-elnök megnyitója után **Horváth Sándor** költő mondott ünnepi beszédet, majd **Barzsó Tibor** bemutatta az *Együtt* legfrissebb számát, **Kudla György** és **Ivan Petrovics** műfordítók pedig verseket olvastak fel **József Attila** kétnyelvű kötetéből, amely a közel-múltban jelent meg az Intermix Kiadó gondozásában. Ezt követően **Varga Katalin** bemutatta első, *Áldalak búval, vigalommal*, és a kisgejőci *Gyöngykaláris* énekegyüttes második, *Hit, remény, szeretet* c. egyházi énekeket tartalmazó lemezét.

❖ Irodalmi hetet rendezett a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológiai Tanszéke, melynek keretében **V. Grossmann Élet és sors**, illetve **Kertész Imre Sorstalanság** című regényének összehasonlító elemzéséről **Bárány Béla**, majd *Templomkerülő a pokolban. A magyar „templomkerülő” és a ruszin „magzatgyilkos lány a pokolban”* balladatípusok ugyancsak összehasonlító elemzéséről **Vári Fábrián László** költő, műfordító tartott előadást. Sor került a *Főiskolai Nagy Könyv* felmérés összegzésére is, amelynek során kiderült, hogy a beérkezett 11 ezer szavazat alapján a főiskola diákjainak legkedveltebb regénye **Nagy Zoltán Mihály A sátán fattya** című műve. Az irodalmi héten nevezték meg a főiskolai diákok körében

meghirdetett szépirodalmi pályázat eredményeit, ezenkívül író-olvasó találkozót tartottak **Penckőfer János** költővel és prózaíróval, bemutatták **Kovács Sándor Verecke** című könyvét, valamint az *Együtt* idei első számát.

❖ *Kárpátaljai Napok* címmel szervezett kulturális rendezvénysorozatot Budapesten a Kárpátaljai Szövetség és a Kárpátaljai Írók, Költők és Művészek Magyarországi Közössége. A program keretében nyelvi és irodalmi fórumot tartottak, majd **Kudla György**, a MÉKK-iroda titkára bemutatta az Intermix Kiadó legújabb könyveit. Az érdeklődők képzőművészeti tárlatot tekinthettek meg, fellépett a **Szabó Tibor** vezette eszenyi *Ritmus* néptáncgyűttes. A rendezvénysorozattal egy időben a Kárpátaljai Szövetség megtartotta XVII. Közgyűlését.

❖ Megtartotta soros beszámoló-választó közgyűlését a Rákóczi Főiskola Hallgatói Önkormányzata, amelynek elnökévé a leköszönő **Ferenc Viktória** helyére **Bátyi Szilviát** választották meg. Ugyanitt a Föld Napja alkalmából tudományos konferenciát rendeztek.

❖ Tojásfestő és locsolódó-versmondó verseny zajlott le az Ungvári Dayka Gábor Középiskolában a MÉKK szervezésében.

❖ A KMKSZ és a Rákóczi Főiskola közreműködésével, a szerző részvételével Beregszászban bemutatták **Zelei Miklós A 342-es határkő** című könyvét.

❖ Ungváron tanácskozott a Magyar Köztársaság Gazdasági és Közlekedési Minisztériuma képviselőjében **Gérnyi Gábor** fősztályvezető, **Szabó Tibor**, a HTMH fősztályvezetője és **Dupka György**, a Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési

Központ vezetője a magyar kormány *Szülőföld* programjáról. Megvitaták a kis- és közép vállalkozások szerepét a két ország gazdasági fejlődésében, a HTMH funkcióját a határon túli fejlesztési és a *Szülőföld* program, valamint a pályázati rendszer támogatásában, az Új Kézfogás Közalapítvány közreműködését a program határon túli megvalósításában.

❖ Megtartotta alakuló ülését az új összetételű megyei tanács, amelyben a KMKSZ–KMP részéről 5 képviselő (**Kovács Miklós**, **Brenzovics László**, **Milován Sándor**, **dr. Orosz Ildikó** és **Gulácsy Géza**), az UMDSZ–UMDP részéről 4 képviselő (**Kőszeghy Elemér**, **Dupka György**, **Péter Csaba** és **Medvigy István**) foglal helyet. A testület **Brenzovics Lászlót** alelnökké, **Orosz Ildikót** és **Kőszeghy Elemért** szakbizottsági elnökökké, egyben az elnökség tagjaivá választotta.

❖ Megalakult a Beregszászi Városi Tanács és Járási Tanács. **Gajdos István**, a Verkeparti város új polgármestere letette a hivatali esküt. A Járási Tanács elnökévé **Csizmár Bélát** választották meg.

❖ A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola dísztermében megtartották az „*Elindultam szép hazámból...*” címmel meghirdetett Kárpát-medencei zenei játéksorozat kárpátaljai elődöntőjét.

❖ Az elmúlt évben először megrendezett református leánykonferencia sikerétől vezéreltetve a Kárpátaljai Református Ifjúsági Szervezet a balazséri Béthel Központban ismét konferenciát tartott, amelynek alap gondolata volt a segítőtárs és a közösség szerepe az emberek életében.

D. GY.

ÚJ KÖNYVEK

Megjelent:

P. Lator Ilona: **„Kimegy a lelke, marad a test”**. Monográfia. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2005.*

Аттила Йозеф/József Attila: **Знав я.../Tudtam én...** Kétnyelvű verskötet Ivan Petrovics J. válogatásában. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2005.*

Baranyi András: **Munkács. Ahogy nagyszüleink látták.** *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2006.*

Bartha Gusztáv: **Talált történetek.** Novellák, színművek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2006.*

Lengyel János: **A valóság szaga.** Szatirikus kisprózák, aforizmák, versek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2006.*

Bagu Balázs: **Bátyúi jeles napok és szokások.** Néprajzi témájú dolgozatok. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2006.*

Nagy Zoltán Mihály: **A teremtés legnehezebb napja.** Regény, **A sátán fattya** trilógia befejező része. Második kiadás. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2006.*

Előkészületben:

Ivaskovics József: **Indián ének.** Megzenésített versek. *Intermix Kiadó.*

Mester Magdolna: **Zéró-állapot.** Versprózák. *Intermix Kiadó.*

Vannak ringó bölcsők. Kárpátaljai magyar népballadák. Gyűjtötte és összeállította Vári Fábián László. Második, bővített kiadás. *Intermix Kiadó.*

Papp Ildikó: **Holtunkiglan.** Regény. *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség.*

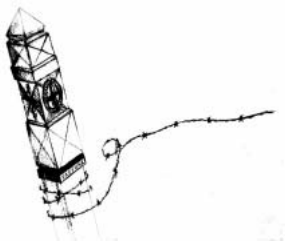
Gajdos István–Jaroszlav Lazur: **Nemzeti kulturális autonómia-törekvések Ukrajnában.** *Intermix Kiadó.*

SZERZŐINK

Alföldy Jenő (1939) Kecskemét
Antal Attila (1956) Nyíregyháza
Bakos Kiss Károly (1977) Beregújfalu
Bartal Klári (1940) Székesfehérvár
Bartha Gusztáv (1963) Nagyberég
Becske József Lajos (1965) Visk
S. Benedek András (1947) Budapest
Czébely Lajos (1951) Visk
Dobozi Eszter (1956) Kecskemét
Dupka György (1952) Ungvár
Ferenczi Tihamér (1941) Badaló
Fodor Géza (1950) Dercen
Füzesi Magda (1952) Nagyberég
Hevesi Kovács János (1989) Apc
Ivaskovics József (1950) Ungvár
Jókai Anna (1932) Budapest
K. Roják Angéla (1981) Beregsom

Koszták István (1952) Budapest
Kovács Gábor (1970) Ungvár
Kovács Péter (1970) Ungvár
Lengyel János (1973) Beregszász
Nagy Zoltán Mihály (1949) Csonkapapi
Oláh András (1959) Mátészalka
Papp Ildikó (1963) Csap
Penckőfer János (1959) Beregszász
Rékasy Ildikó (1938) Szolnok
Roják Vince (1981) Beregsom
Szilágyi Sándor (1986) Csetfalva
Szöllősy Tibor (1940) Técső
Tamás Tímea (1962) Kisvárd
Tóth Ferenc (1981) Ungvár
Vári Fábián László (1951) Mezővári
Zselicki József (1949) Kisgejőc

E számunkat Koszták István munkáival illusztráltuk

IVASKOVICS JÓZSEF zenéje

Gm Dm C Dm Gm Dm C Dm

Dm A7 F C

Gm Dm C A7

Dm A7 F C

Gm F A7 Dm

Ki tud - ja: med - dig de - va - gyunk. Oh, se - gits. Bol - dog - asz - szo - nyunk!

*Torontál, Arad, ős Bereg,
Gömör fölött a köd remeg.
Felsír a csiki szél szava,
Lehajtja fejét Baranya,
Kúnsági homok kavarog.
Ámítanak hideg csillagok.
Ki tudja: meddig – de vagyunk.
Oh, segíts, Boldogasszonyunk!*

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY

A SZABADSÁG

*Szép szabadság! óh, sehol sincs
E világon olly becses kincs,
Melly tenálad nagyobb volna,
Vagy tégedet kipótolna.
Te könnyíted terheinket;
Ha bú rágja szíveinket,
Bíztatsz minket.*

*Az olly madár igen ritka,
Mellynek kedves a kalitka:
Bár arannyal van bēfedve,
Mégsem telik benne kedve.
Bár meg ne kelljen szűkűlni,
Mégis mindég fog készűlni
Kirepűlni.*

*Mit ér, mit ér a rabságban
Kínlódni sok gazdagságban?
Mit ér minden, ha köteled
Békós lábadon viseled?
Ha a kínos szolgabot vér,
Úgy a pompa, a nemes vér
S a rang mit ér?*

*Minden vágy a szabadságra,
Kevés a pénzre s országra;
Több vágy szabadon pihenni,
Mint pénz közt gazdag rab lenni:
Kivált egy bölcs elme mindég,
Egy poétai tüzesség
Csak ettől ég!*

EGYÜTT

